

Tekijänoikeuden panttaus

Janita Korva

Lapin Yliopisto

Oikeustieteiden tiedekunta: Esineoikeus

Pro Gradu -tutkielma

Syksy 2012

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Tekijänoikeuden panttaus

Tekijä: Janita Korva

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Esineoikeus

Työn laji: Tutkielma_X_Laudaturtyö__Lisensiaatintyö__Kirjallinen työ__

Sivumäärä: i-xi, 72 sivua

Vuosi: Syksy 2012

Tiivistelmä:

Tutkielmassa tarkastellaan tekijänoikeuden panttauskelpoisuutta. Tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden suurimmat ongelmat liittyvät sen ulosmittauskelpoisuuteen sekä sopivan julkivarmistuskeinon löytämiseen panttaukselle. Tekijänoikeuden kehityksestä käydyssä keskustelussa on noussut esiin näkökanta, jonka mukaan tekijänoikeuden nykytilanteessa kohtaamia ongelmat tulisi pyrkiä ratkaisemaan sen tarkoituksesta ja tavoitteista käsin. Käytän tätä näkökantaa yhtenä tulkintaperusteena tarkastellessani tutkimusongelmaa.

Tekijänoikeuslain 42 § kieltää tekijänoikeuden ulosmittauksen tekijältä itseltään sekä siltä, joka on saanut sen haltuunsa testamentin, perinnön tai avio-oikeuden nojalla. Säädöksen ei voi katsoa sisältävän tekijänoikeuden ulosmittauksen kieltoa, vaan se rajaa ainoastaan sitä henkilöpiiriä, jolta tekijänoikeus voidaan ulosmitata. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty näkemys, jonka mukaan tekijä tai muu säädöksessä mainittu oikeudenhaltija voisi halutessaan saada aikaan tekijänoikeutensa ulosmittauskelpoisuuden. Tämän tulkinnan puolesta puhuu myös tekijänoikeuslainsäädännön tulkinta sen lähtökohdista ja tavoitteista käsin, sillä kyseisen lainsäädöksen tarkoitus on suojata tekijää ja tämän lähimpiä teoksen liian aikaiselta tahdonvastaiselta julkaisulta.

Tekijänoikeuden panttaukseen ei nykyisestä oikeusjärjestelmästä löydy soveltuvaa julkivarmistuskeinoa. Siihen ei sovellu hallinnansiirto tai denuntiaatio. Tutkielmassa tarkastellaan mahdollista tekijänoikeuden panttauksen rekisteröimisperusteisuuteen. Tilannetta verrataan Yhdysvaltoihin, jossa tekijänoikeus voidaan rekisteröidä. Tällä hetkellä tämä ratkaisu ei kuitenkaan ole mahdollista Suomessa soveltuvan rekisterin puuttumisen vuoksi. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty näkökantoja, joiden mukaan jo panttaussopimus sellaisenaan voisi saada aikaan tarvittavan julkivarmistuksen. Lisäksi oikeuskirjallisuudessa on esitetty näkemys, jonka mukaan sekunduksen tietoisuus panttaussopimuksesta voisi aikaansaada sen sivullisittavuuden.

Tutkielmassa päädytään suhtautumaan tekijänoikeuden panttauskelpoisuuteen kriittisesti. Nykytilanteessa soveltuvaa julkivarmistuskeinoa ei ole löydettävissä, vaikka erilaisia keinoja tarvittavan julkivarmistuskeinon suhteen onkin esitetty. Tekijänoikeus näyttäisi olevan ulosmitattavissa muilta, kuin tekijänoikeuslain 42 § pykälässä määrättyiltä henkilötahoilta. Säädöksen muu kuin kirjaimellinen tulkinta voi kuitenkin olla vaikeasti perusteltavissa.

Avainsanat: tekijänoikeus, ulosmittaus, panttaus, immateriaalioikeus, oikeusperiaatteet, sopimukset

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön_x_

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi_x_

(vain Lappia koskevat)

SISÄLLYS

SISÄLLYS	ii
LÄHTEET	iv
OIKEUSKÄYTÄNTÖ	xi
LYHENTEET	xii
1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuskohde ja kysymyksenasettelu	1
1.2 Tutkimuksen jäsentely	4
2 Tekijänoikeudesta yleisesti	5
2.1 Tekijänoikeuden sääntely ja historia	5
2.2 Tekijänoikeuden luovutus	10
3 Periaatelähtöisen tarkastelun vaikutus tekijänoikeuslain tulkintaan	14
3.1 Muutospaineet tekijänoikeudessa ja oikeuslähdeopissa	14
3.2 Periaatelähtöisen tulkinnan käytännön soveltaminen	19
4 Panttioikeuden määritelmä ja panttauksen edellytykset	22
4.1 Panttioikeuden käsitteestä	22
4.2 Tehokkaan sopimusperusteisen panttauksen edellytykset	24
5 Tekijänoikeuden luovutus- ja ulosmittauskelpoisuus panttauksen edellytyksenä	27
5.1 Varallisuusobjektin panttauskelpoisuus	27
5.2 Ulosmittauskelpoisuus panttauskelpoisuuden edellytyksenä	28
5.3 Ulosmittauskelpoisuuden rajoitukset	31
5.4 Näkökulmia tekijänoikeuden ulosmittauskelpoisuuteen	35

6	Julkivarmistus tekijänoikeuden panttauksessa	43
6.1	Pätevä irtaimen panttauksen edellytykset tekijänoikeuden näkökulmasta	43
6.2	Julkivarmistuksen tavoitteet ja kritiikki	45
6.3	Julkivarmistuksen toteuttamistapoja	47
6.4	Denuntiaatio tekijänoikeuden panttauksessa	49
6.5	Eri näkökulmia tekijänoikeuden panttauksen julkivarmistuksesta	50
6.6	Panttaussopimuksen merkitys tekijänoikeuden panttauksessa	51
6.7	Tietoisuus sivullisittomuuden perusteena	54
7	Tekijänoikeuden panttauksen oikeusvertaileva tarkastelu	56
7.1	Tekijänoikeuden rekisteröinti Yhdysvalloissa	56
7.2	Tekijänoikeuden panttaus Ruotsin lainsäädännön perusteella	62
8	Lopuksi	66

LÄHTEET

KIRJALLISUUS:

Besenjak, Cheryl: Copyright plain & simple. The Career Press. 2nd ed. Franklin Lakes, NJ. 2001. (Besenjak 2001)

Bruun, Niklas: Tekijänoikeus dynaamisessa vaiheessa. Teoksesta Tekijänoikeus ja digitaalitalous. WSOY Pro. Vantaa 2009. (Bruun 2009)

Calonius, Mathias: Luovan yhteiskunnan rakenteet, luovat toimialat ja muotoiluala. ETLA Elinkeinoelämän tutkimuslaitos. Keskusteluaiheita, no. 945. 2004. (Calonius 2004)

Claesson, Katarina Renman: Övergång av upphovsrätt och närstående rätt och de sakrättsliga konsekvenserna. Teoksesta Immaterialrätt & Sakrätt. Juridiska fakulteten Stockholms universitet. Stockholm 2002. (Claesson 2002)

Drockila, Lauri: Mikä on tunnusomaista immateriaalioikeudelle – eräitä teoreettisia tarkasteluja. Lakimies. 1975. s. 26-32. (Drockila 1975)

Geiger, Christophe: The three-step test, a threat to a balanced copyright law? International Review of Intellectual Property and Competition Law. 6/2006. s. 683-699. (Geiger 2006)

Geiger, Christophe: Flexibilising copyright - remedies to the privatisation of information by copyright law. International Review of Intellectual Property and Competition Law. 2/2008. s. 683-699. (Geiger 2008)

Ginsburg, Jane: Toward Supranational Copyright Law? The WTO Panel Decision and the “Three-Step Test” for Copyright Exceptions. Columbia Law School Working Paper No. 181. 2001. (Ginsburg 2001)

Godenhielm, Berndt; Om pantsättning av immaterialrätter. Teoksesta Uppsatser i immaterialrätt, PA Norstedt & Söners förlag Studentlitteratur. Lund 1983. (Godenhielm 1983)

Godenhielm, Berndt: Saantosuoja immateriaalioikeudessa. Teoksesta Juhlajulkaisu Simo Zitting. Suomalainen lakimiesyhdistys. Vammala 1985. (Godenhielm 1985)

Griffiths, Jonathan: The "three-step test" in European copyright law - problems and solutions. *Intellectual Property Quarterly*. 4/2009. s. 428-457. (Griffiths 2009)

Grönlund, Pönni, Toivonen & Sinervo: Economic contribution of copyright-based industries in Finland 2005-2008. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Suomen Tekijänoikeudellinen Yhdistys ry. 2010. (Publication 29/2010)

Helander, Bo: *Kreditsäkerhet i lös egendom*. PA Norstedt & Söners förlag Studentlitteratur. Lund 1984. (Helander 1984)

Helin, Markku: Immateriaalioikeuksien kohteesta. *Lakimies*. 1978. s. 645-664. (Helin 1978)

Helin, Markku: Avio-oikeus ja tekijänoikeus. *Lakimies*. 1982. s. 16-42. (Helin 1982)

Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeudet ja lähioikeudet. Lakimiesliiton kustannus. 2. painos. Jyväskylä 1999. (Haarmann 1999)

Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeudet & lähioikeudet. Talentum. 3. painos. Jyväskylä 2005. (Haarmann 2005)

Haarmann, Pirkko-Liisa: Immateriaalioikeus. Talentum. 4. uud. painos. Jyväskylä 2006. (Haarmann 2006)

Havansi, Erkki: Esinevakuusoikeudet: panttioikeus, pidätysoikeus, omistuksenpidätys, vakuusluovutus. Lakimiesliiton kustannus. 2. uud. Painos. Jyväskylä 1992. (Havansi 1992)

Henriksson, Per: Översikt över der sakrättsliga skyddet för upphovsrätt. Teoksesta Immaterialrätt & Sakrätt. Juridiska fakulteten. Stockholms universitet. Stockholm 2002. (Henriksson 2002)

Hoffrén, Mia: Tieto ja sivullissuoja. Suomalainen lakimiesyhdistys. Vammala 2008. (Hoffrén 2008)

Inkinen, Sam: Homo creativus - havaintoja eräistä aikalaiskäsitteistä sekä luovuuden mysteeristä. Teoksesta Minne matka luova talous? Rajalla. Jyväskylä 2006. (Inkinen 2006)

Kaisto, Janne: Tekijänoikeudesta panttauksen ja ulosmittauksen kohteena. Edilex asiantuntijakirjoitukset 27.8.2002. 2002. (www.edilex.fi, 20.5.2012) (Kaisto 2002)

Karhu, Juha: Perusoikeudet ja oikeuslähdeoppi. Lakimies. 5/2003. s. 789-807 (Karhu 2003)

Kari, Anna: Creative Economy and Beyond - Insights from Finland. Luova Suomi, opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö. (www.luovasuomi.fi/tietoa/julkaisuja 5.8.2012) 2011. (Kari 2011)

Kemppinen, Jukka: Immateriaalioikeuksien ulosotosta. Teoksesta Ulosotto. Suomen lakimiesliiton kustannus. Jyväskylä 1984. (Kemppinen 1984)

Kemppinen, Jukka: Digitaaliongelmia – kirjoitus oikeudesta ja ympäristöstä. Lappeenrannan teknillinen yliopisto. Digipaino 2006. (Kemppinen 2006)

Kivimäki T.M.: Tekijänoikeus. WSOY. Turku 1948. (Kivimäki 1948)

Kivimäki T.M.: Uudet tekijänoikeus- ja valokuvauslait. WSOY. Porvoo 1966. (Kivimäki 1966)

Koktvedgraad & Levin: Lärbok i Immaterialrätt. Nionde upplagan. Norstedts Juridik AB. Visby 2007. (Koktvergaard & Levin 2007)

Koulu, Havansi, Korkea-aho, Lindfors & Niemi: Insolvenssioikeus. WSOY Pro. Juva 2009. (Koulu ym. 2009)

Levin, Marianne: Lärbok i immaterialrätt. Norstedts Juridik AB. Vällingby 2011. (Levin 2011)

Linna, Leppänen: Ulosmittaus ja myynti. Talentum. Jyväskylä 2007. (Linna ym. 2007)

Linna, Tuula: Ulosottokaaren pääkohdat. Talentum. Hämeenlinna 2008. (Linna 2008)

Lohi, Markus: Tekijänoikeusluovutuksen laajuus ja tulkintaperiaatteet työsuhteessa – Erityisesti uusia käyttötapoja silmällä pitäen. Teoksesta Tekijänoikeus ja digitaalitalous. WSOY Pro. Vantaa 2009. (Lohi 2009)

Jokela, Kartio & Ojanen: Maakaari. Talentum. 5. uud. painos. Hämeenlinna 2010. (Jokela ym. 2010)

Millqvist, Göran: Om utmätning av immaterialrätt. Teoksesta Immaterialrätt & Sakrätt. Juridiska fakulteten Stockholms universitet. Stockholm 2002. (Millqvist 2002)

Millqvist, Göran: Sakrättens grunder. Norstedts Juridik AB. 5. uppl. Vällingby 2009. (Millqvist 2009)

Mylly, Tuomas: Tekijänoikeuden ideologiat ja myytit. Lakimies. 2/2004. s. 228–254. (Mylly 2004)

Nuotio, Kimmo: Oikeuslähteet ja yleiset opit. Lakimies. 7-8/2004. s. 1267-1291 (Nuotio 2004)

Oesch, Rainer: Tekijänoikeudet ja perusoikeusnäkökulma. Lakimies. 3/2005. s. 351-376. (Oesch 2005)

Olsson, Henry: Copyright. Svensk och internationell upphovsrätt. Norstedts Juridik AB. 6. painos. Stockholm 1998. (Olsson 1998)

Tammi-Salminen, Eva: Sopimus, kompetenssia ja kolmas. Suomalainen lakimiesyhdistys. Jyväskylä 2001. (Tammi-Salminen 2001a)

Tammi-Salminen, Eva: Tehokas ja rehellinen vaihdanta. Lakimies. 5/2001. s. 866-871. (Tammi-Salminen 2001b)

Tepora, Jarno: Tekijänoikeuden käyttö vakuutena. Teoksesta Omistus, sopimus, vaihdanta - Juhlakirja Leena Kartiolle. Turun yliopisto. Jyväskylä 2004. (Tepora 2004)

Tepora, Jarno: Johdatus esineoikeuden perusteisiin. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Helsinki 2008. (Tepora 2008)

Tepora, Kaisto & Hakkola: Esinevakuudet. Lakimiesliiton kustannus. Jyväskylä 2009. (Tepora ym. 2009)

Tuominen, Markku: Teollisoikeudet vakuutena. WSLT. Vantaa 2001. (Tuominen 2001)

Tuomisto, Jarmo: Omistuksenpidätys ja leasing: varallisuusosoikeudellinen tutkimus omistuksenpidätysehdoista ja leasingsopimuksesta tavaran toimittajan ja rahoittajan vakuuskeinoina. Suomalainen lakimiesyhdistys. Vammala 1988. (Tuomisto 1988)

Tuomisto, Jarmo: Tyyppipakosta aikaprioriteettiin - näkökohtia esineoikeudellisen sivullissuojan perusteista. Suomalainen lakimiesyhdistys. Vammala. 1993. (Tuomisto 1993)

Tuori, Kaarlo: Oikeudenalajaotus – strategista valtapeliä ja normatiivista argumentointia. Lakimies. 7-8/2004. s. 1196-1224 (Tuori 2004)

Pihlajarinne, Taina: Lupa linkittää – toisen aineiston hyödyntämisen tekijänoikeudelliset rajat. Lakimiesliiton kustannus. Vantaa 2012. (Pihlajarinne 2012a)

Pihlajarinne, Taina: Immateriaalioikeuden yleiset opit ja digitalisoituminen – vertailussa tekijänoikeus ja tavaramerkkioikeus. Lakimies 3/2012. s. 383-396. (Pihlajarinne 2012b)

Rahnasto, Ilkka; Tekijänoikeuden panttaus. Defensor Legis. 1997. s. 553-563. (Rahnasto 1997)

Rajala, Katariina: Tekijänoikeudellisesta reproduointioikeudesta erityisesti tietoverkkoympäristössä. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja; yksityisoikeuden julkaisusarja A:90. Turku 1997. (Rajala 1997)

Riis, Thomas: Intellectual Property Law in Denmark. Kluwer law international. The Hague 2000. (Riis 2000)

UNICITRAL Legislative Guide on Secured Transactions – Supplement on Security Rights In Intellectual Property. 2011. (http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/security-lg/e/10-57126_Ebook_Suppl_SR_IP.pdf 15.10.2012) (Guide 2011)

Wainio, Marko: Kiinteistökirjaamisjärjestelmistä ja niiden kehityksestä Pohjoismaissa - kaksi näkökulmaa. Helsingin yliopiston yksityisoikeudellisen laitoksen julkaisuja No:53. Helsinki 1997. (Wainio 1997)

Warda, Mark: How to register Your Own Copyright. Spihinx Publishing. 5th ed. 2004. (Warda 2004)

Wilhelmsson, Thomas: Yleiset opit ja pienet kertomukset ennakoitavuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Lakimies. 2/2004. s. 199-227. (Wilhelmsson 2004)

Wuolijoki, Sakari: Jälkipanttioikeus ja pankkikäytäntö. Defensor Legis. 2/2004. s. 226-239. (Wuolijoki 2004)

Zitting, Simo: Omistajanvaihdoksesta silmällä pitäen erityisesti lainhuudatuksen vaikutuksia. Suomalainen lakimiesyhdistys. Vammala 1951. (Zitting 1951)

Zitting - Rautiala: Esineoikeuden oppikirja. Suomen lakimiesliiton kustannus. 5. Tark. Ja täyd. painos. Vammala. 1982. (Zitting - Rautiala 1982)

VIRALLISLÄHTEET

HALLITUKSEN ESITYKSET

HE 13/2005 Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

HE 378/1997 Laki ulosottolain muuttamisesta

SÄHKÖISET LÄHTEET

http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=15 [LUETTU 11.5.2012]

http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm [LUETTU 11.5.2012]

http://www.wipo.int/treaties/en/statistics/StatsResults.jsp?treaty_id=20&lang=en [LUETTU 11.5.2012]

http://www.wipo.int/treaties/en/statistics/StatsResults.jsp?treaty_id=16&lang=en [LUETTU 11.5.2012]

http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.culture.gov.uk/reference_library/publications/4632.aspx Department for culture, media and sport. United Kingdom. (Creative Industries Mapping Document, 2001) [LUETTU 8.8.2012]

http://www.wipo.int/treaties/en/Remarks.jsp?cnty_id=951C [LUETTU 17.9.2012]

OIKEUSKÄYTÄNTÖ

KKO 1982 II 77

KKO 1980 II 3

KKO 1977 II 78

LYHENTEET

AL	Avoliittolaki 13.6.1929/234.
HolhTL	Laki holhoustoimesta 1.4.1999/442.
KK	Kauppakaari 31.12.1734/3.
KKO	Korkein oikeus
MK	Maakaari 12.4.1995/540.
OikTL	Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 13.6.1929/228.
TekijäL	Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404
UL	Ulosottolaki 3.12.1895/37.
YhtOmL	Laki eräistä yhteisomistussuhteista 25.4.1958/180.
YritysKiinL	Yrityskiinnityslaki 24.8.1984/634.
UMenA	Valtioneuvoston asetus ulosottomenettelystä 20.12.2007/1322.

1. Johdanto

1.1 Tutkimuskohde ja kysymyksenasettelu

Tekijänoikeuden taloudellinen painoarvo on kasvanut viime vuosina vahvasti. Samalla sen toimintaympäristö on käynyt läpi valtavan muutoksen digitalisoitumisen johdosta. Tämän vuoksi tekijänoikeuteen on kohdistunut valtavasti kehityspaineita ja on syntynyt tilanne, jossa tekijänoikeuslainsäädäntö ja sen tulkinta ei kykene vastaamaan sen kohtaamiin nykypäivän haasteisiin. Tekijänoikeus ei ole enää vain yksittäisen taiteilijan luovuuden tuloksen suojaamisen keino, vaan yhä useammalle yritykselle immateriaalioikeudet ovat merkittävä osa niiden varallisuutta. Joissain tapauksissa yrityksen varsinainen omaisuus voi koostua lähinnä erilaisista immateriaalioikeuksista eikä niinkään enää fyysisistä tuotantovälineistä. Puhutaankin jo tekijänoikeuteen perustuvasta teollisuuden alasta eli luovasta taloudesta, jonka painoarvo Suomen ulkomaankaupassa kasvaa jatkuvasti. Eräiden näkökantojen mukaan tekijänoikeus itsessään on jo kehittynyt yksittäisen tekijän suojasta kohti keinoa yksityistä informaatiota sekä suojata yritysten investointeja.¹

Immateriaalioikeuksien taloudellinen painoarvo on noussut viimeisen parinkymmenen vuoden aikana merkittävästi. Vuoden 1997 tietoihin perustuvassa selvityksessä tekijänoikeudellisten alojen kansantaloudellisten vaikutusten todettiin olevan 4,13 % bruttokansantuotteesta (BKT)². Vuonna 2003 Suomen tekijänoikeudellisen yhdistyksen ja Suomen tekijänoikeudellisen instituution julkaiseman tutkimuksen mukaan tekijänoikeuteen perustuvat teollisuuden alat muodostavat 4,73 % Suomen BKT:stä niiden taloudellisen arvon ollessa 8,72 miljoonaa euroa. Alat työllistivät 129 496 henkilöä, mikä on 5,12 % kokonaistyövoimasta. Alan kasvu on nopeampaa kuin muun talouden ja se on jatkunut tasaisesti vuosia. Yleisimmät tekijänoikeuteen liittyvistä toimialoista ovat ohjelmisto- ja tietokantateollisuus, lehdistö sekä kirjallisuus. Nopeinta kasvu on mainos- ja ohjelmistoaloilla. Tekijänoikeudelliset alat muodostavat jo 10,8 %

---

¹Geiger 2008, s.178

²Haarmann 2005, s.17

Suomen viennistä.³ Toimialoista kirjallisuus ja lehdistö voidaan katsoa perinteisemmäksi tekijänoikeuden kanssa toimivaksi talouden alaksi, kun taas ohjelmisto- ja tietokantateollisuus ovat leimallisesti tekijänoikeuden uudenlaiseen hyödyntämiseen digitaalisessa ympäristössä perustuvia aloja.

2000-luvulla Suomessa on noussut esiin puhe luovasta taloudesta. Luovuus nähdään yhteiskunnan menestyksen avaintekijänä ja luovuuteen pohjaava yritystoiminta Suomen vahvuutena. Luovan Suomen, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä työ- ja elinkeinoministeriön yhdessä toimittaman julkaisun mukaan luovan talouden määritelmänä on: ”the added value that creative industries products, services or skills can yield to other sectors.” Suomessa luovaksi taloudeksi lasketaan mm. animaatiotuotanto, arkkitehtuuripalvelut, elokuva- ja tv-tuotanto, käsityö, taidegalleriatoiminta, liikunta- ja seikkailupalvelut, mainonta ja markkinointi, muotoilu, musiikki- ja viihdeteollisuus, peliteollisuus, radio- ja äänitetuotanto, taide- ja antiikkimyynti, tanssi- ja teatteriala sekä viestintäala.⁴ Luova talous nousi julkiseen keskusteluun ensimmäisenä Iso-Britanniassa 1990-luvulla ja maa on jatkanut johtavana luovan talouden edistäjänä.⁵ Maan kulttuuri- ja urheiluministeriön julkaiseman kartoituksen mukaan luovalla taloudella tarkoitetaan: ”those industries which have their origin in individual creativity, skill and talent and which have a potential for wealth and job creation through the generation and exploitation of intellectual property”⁶. Luovalle taloudelle on siis tunnusomaista luovuuden taloudelle tuoma lisäarvo. Tämän luovuuden tuloksia suojataan erilaisten immateriaalioikeuksien avulla.

Luovalle alalle on hyvin tärkeää voida hyödyntää toiminnassaan tekijänoikeudellisesti suojattuja teoksia ja käyttää tekijänoikeutta oikeuksiensa suojaamisessa. Tekijänoikeuslainsäädäntö on verrattain vanhaa perustuen osittain jo 1800-luvulla solmittuihin sopimuksiin. Sen perinteinen lähtökohta on ollut suojata yksittäistä luovaa taiteilijaa ja tämän teoksia. Tyypitapauksena tekijänoikeuden hyödyntämisestä on pidetty taiteilijan myymää taulua tai säveltäjän luovuttamaa esitysoikeutta sävellykseensä. Luovassa taloudessa toimijat ovat yksittäisten henkilöiden sijaan myös yrityksiä. Niille on tarpeellista pystyä hyödyntämään yrityksen omaisuutta mahdollisimman tehokkaasti erilaisilla nyky-yhteiskunnan vaihdantaan kuuluvilla

---

³Publication 29/2010, s.4-5

⁴Kari 2011, s.6-7

⁵Calonius 2004, s.18- 19

⁶Creative Industries Mapping Document 2001, s.5

tavoilla. Tällöin tekijänoikeuslainsäädännön käytännön soveltamistarpeet voivat erota lainsäädännön tarjoamasta suojasta aiheuttaen ristiriitaisia ja epäselviä oikeustilanteita. Lisäjännitettä tekijänoikeuslainsäädännön soveltamiseen nykyisessä toimintaympäristössä tuo digitalisoitumisen tuoma muutos sen käyttöympäristössä. Aiemmin teoksen kopioiminen oli kallista ja vaivalloista, eikä kopio välttämättä ollut teknisesti yhtä laadukas kuin alkuperäinen teoskappale. Nykyään digitaalisessa ympäristössä voidaan helposti ja käytännössä ilmaiseksi luoda teknisesti alkuperäiseen teoskappaleeseen verrattuna yhtä tasokkaita kopioita useista teostyypeistä, kuten musiikkikappaleista ja tietokoneohjelmistoista. Tämä toimintaympäristön muutos näkyy tutkielmassani, kun tarkastelen viimeaikaista tekijänoikeuden kehityksestä käytyä keskustelua ja sen tarjoamia ratkaisuehdotuksia. Tarkastelen mahdollisuutta löytää tekijänoikeuden kehityksestä käydyistä keskustelusta uusia näkökulmia, joita voisın hyödyntää sen panttauskelpoisuutta tarkastellessa.

Tarkastelen tutkielmassani tekijänoikeuden panttauskelpoisuutta. Perinteisessä immateriaalioikeuksien jaottelussa tekijänoikeus on erotettu muista immateriaalioikeuksista puhumalla teollisoikeuksista ja tekijänoikeudesta. Teollisoikeuksia ovat mm. tavaramerkki, patentti ja mallioikeus. Teollisoikeudet on vanhastaan liitetty vahvasti yritystoimintaan ja vaihdantaan, kun taas tekijänoikeus on hahmotettu tekijäänsä liittyvänä oikeutena. Tämän vuoksi sen suojassa on vahva henkilökohtainen aspekti. Tekijänoikeuden tyyppitapauksessa on suojattu luovan työn tekijän oikeutta työnsä tulokseen ja sen hyödyntämiseen. Tekijänoikeuden luovutus on mahdollinen, mutta siinä tulee esiin tekijänoikeuden suojan henkilökohtainen aspekti. Luovutuksensaajan oikeus edelleenluovuttaa tekijänoikeus riippuu tekijän antamasta luvasta. Luovan talouden ja muun tekijänoikeuteen liittyvän teollisuuden merkityksen kasvaessa vanha immateriaalioikeuksien erottelu teollisoikeuksiin ja tekijänoikeuteen on joutunut osittain uudelleenarvioitavaksi. Tämä johtuu tekijänoikeuden hyödyntämistapojen laajentumisesta perinteisten tyyppitapausten lisäksi koskemaan tekijänoikeutta osana yritysten varallisuutta. Tällöin siihen kohdistuu erilaisia vaatimuksia ja tarpeita kuin aiemmin.

Tekijänoikeuteen kuuluvia moraalisia oikeuksia tekijä ei voi luovuttaa edelleen. Tästä syystä keskityn tutkielmassani tekijänoikeuteen kuuluvien taloudellisten oikeuksien siirrettävyyden tarkasteluun. Tekijänoikeudesta puhuessani viittaen lähinnä tekijänoikeuteen kuuluviin taloudellisiin oikeuksiin. Tekijän moraaliset oikeudet eivät

ole siirtokelpoisia, joten ne rajautuvat tutkielman aiheen ulkopuolelle.

Tekijänoikeuden panttikelpoisuuden kannalta yksi suurimmista ongelmista on pätevän julkivarmistuskeinon puuttuminen. Sen suurin ero teollisoikeuksiin vakuuskäytön näkökulmasta on siinä, ettei tekijänoikeutta voi rekisteröidä, jolloin rekisterimerkinnällä aikaansaatu panttauksen julkivarmistus on poissuljettu. Tarkastelen tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden suhdetta julkivarmistukseen ja tekijänoikeuteen soveltuvia julkivarmistuksen toteuttamistapoja.

Panttiobjektilta edellytetään ulosmittauskelpoisuutta. Tekijänoikeuslain 42 § kieltää tekijänoikeuden ulosmittauksen tekijältä itseltään sekä siltä, jolle se on siirtynyt avio-oikeuden, perinnön tai testamentin nojalla. On kyseenalaista, sisältääkö kyseinen säädös myös yleisen tekijänoikeuden ulosmittauskiellon. Tekijänoikeuden luovutuskelpoisuus rajoituksineen voi myös nousta omaksi ongelmakseen sen panttauksen yhteydessä, joten käyn tarkemmin läpi tekijänoikeuden luovutusta koskevaa lainsäädäntöä.

1.2 Tutkimuksen jäsentely

Tutkielmani alussa käyn läpi tekijänoikeuden historiaa sekä sen tavoitteita. Tämän lisäksi käyn läpi tekijänoikeutta koskevia kansainvälisiä sopimuksia ja niiden historiaa. Tarkastelen tekijänoikeuden luovutuskelpoisuutta ja sen rajoituksia. Pyrin hahmottamaan, kuinka tekijänoikeuden saama suoja muuttuu tekijänoikeuden siirtyessä tekijältä luovutuksensaajalle. Erityisesti tällöin nousee esiin kysymys luovutuksensaajan oikeudesta tekijänoikeuden edelleenluovutukseen. Käyn läpi tekijänoikeuden saamaa suojaa sen luovutuksen jälkeen korostaakseni sitä koskevan lainsäädännön tekijän henkilöön perustuvaa ajattelutapaa ja hahmottaakseni, kuinka tekijänoikeutta suojataan tällaisen henkilökohtaisen aspektin murtuessa vaihdannassa. Tarkastelen, kuinka tekijänoikeuden luovutus vaikuttaa tekijänoikeuden saamaan suojaan ja mikä on luovutuksensaajan oikeusasema sekä mitkä seikat vaikuttavat tämän oikeusaseman muodostumiseen.

Lähestyn tekijänoikeuden panttausta uuden oikeuskirjallisuudessa hiljattain esitetyn periaatelähtöisen tekijänoikeuden tulkinnan kautta. Tekijänoikeuden käyttöympäristön digitalisoituminen on tuonut paineita tekijänoikeuden suojan uudelleenmuotoiluun. Käyn läpi tekijänoikeuslain tulkinnan muutostarpeista käytyä keskustelua. Peilaan tätä

käytyä keskustelua suhteessa tutkimusongelmaani ja pyrin löytämään siitä uusia lähestymistapoja suhteessa tekijänoikeuden panttauskelpoisuuteen.

Hahmottelen tutkielmassani panttausta käsitteenä, käyn läpi sitä koskevaa lainsäädäntöä sekä panttausobjektin panttauskelpoisuuden vaatimuksia yleisesti. Tämän jälkeen tarkastelen näiden säädösten sovellettavuutta tekijänoikeuteen. Käyn läpi tekijänoikeuden panttauskelpoisuutta ja siinä esiinnousseita ongelmia. Tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden tarkastelussa nousee esiin erityisesti tekijänoikeuden ulosmittaus- ja luovutuskelpoisuus sekä panttauksen soveltuvan julkivarmistuskeinon löytämisen problematiikka. Tekijänoikeuden ulosmittauskelpoisuuden suhteen tarkastelen erityisesti tekijänoikeuslain 42 §:ää, joka rajaa tekijänoikeuden ulosmittauskelpoisuutta. Käyn läpi tämän säädöksen soveltamisesta ja sen laajuudesta käytyä keskustelua. Tekijänoikeuden panttauksen julkivarmistuksen suhteen suurimpana ongelmana nähdään sopivan julkivarmistuskeinon löytäminen. Lisäksi sivuan julkisuuperiaatteen tavoitetta, tarkoitusta sekä julkisuudelta vaadittavaa laajuutta. Kirjallisuudessa käsitellyjä julkivarmistuskeinoja ovat mm. denuntiaatio, sopimukseen perustuva julkisuus sekä rekisteröimisperusteinen julkivarmistus. Lisäksi tarkastelen tietoisuutta sitovuusperusteena. Käyn läpi oikeuskirjallisuudessa esitettyjä näkökantoja näiden kysymysten vaikutuksesta tekijänoikeuden panttauskelpoisuuteen ja arvioin esitettyjä näkökantoja.

Oikeusvertailevassa osiossa tarkastelen erityisesti Ruotsin ratkaisuja tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden suhteen ja vertaan näitä ratkaisuja sekä esiin tulleita ongelmia Suomen vastaaviin. Muista oikeuskulttuureista nostan esiin Yhdysvaltojen Suomen oikeusjärjestelmästä poikkeavan tekijänoikeusjärjestelmän ja tarkastelen erityisesti tekijänoikeuden rekisteröintimahdollisuutta julkivarmistuksen luovana rakenteena. Peilaan näitä ratkaisuja suhteessa Suomen tekijänoikeuslainsäädäntöön ja arvioin, kuinka ne olisivat sovellettavissa meidän oloihimme.

2. Tekijänoikeudesta yleisesti

2.1 Tekijänoikeuden sääntely ja historia

Oikeussystematiikassa tekijänoikeus sijoittuu siviilioikeuteen, tarkemmin sanottuna

varallisuus oikeuteen. Siihen tulevat sovellettaviksi siviilioikeudelliset periaatteet.⁷ Perinteisesti immateriaalioikeus on jaettu tekijänoikeuteen sekä teollisoikeuksiin. Jaottelu on nähty tarkoituksenmukaiseksi käytännön kannalta, sillä tekijänoikeuden vaihdantaan ei ole kohdistunut samanlaista varmuuden ja sujuvuuden vaatimusta kuin teollisoikeuksiin. Teollisoikeuksia on vanhastaan käytetty vaihdannassa, kun taas tekijänoikeuden on nähty liittyvän vahvasti tekijäänsä⁸. Tekijänoikeudella suojatun teoksen tuoton on moraalisesti nähty kuuluvan tekijälle itselleen.

Immateriaalioikeuksien kohteeksi on perinteisesti katsottu immateriaalinen hyödyke⁹. Oikeustieteen kehittyessä immateriaalioikeudet on ryhdytty hahmottamaan eri henkilötahojen välisinä oikeuksina eikä niinkään enää tiettyinä abstrakteina olemassa olevina objekteina. Immateriaalioikeuden haltijalla on oikeus vaatia määrättyä henkilöpiiriltä tietynlaista käyttäytymistä. Tekijänoikeuden haltijalla on oikeus kieltää muita loukkaamasta omaa oikeuttaan ja oikeus yksin määrätä tekijänoikeuden kohteen hyödyntämisestä.¹⁰ Kaikkia immateriaalioikeuksia yhdistävänä tekijänä voidaan nähdä niille tunnusomainen yksinoikeuden käsite¹¹. Immateriaalioikeuksien tavoitteena on edistää luovaa toimintaa.¹² Osittain tästä syystä ne antavat tekijälle yksinoikeuden määrätä luovan työnsä tuloksen hyväksikäytöstä¹³.

Tekijänoikeus ei suojaa ideaa, vaan se on muodon suoja. Saadakseen tekijänoikeudellista suojaa teoksen tulee ylittää teoskynnys. Suojattavalta teokselta edellytetään itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä. Yleisesti hyväksytyn määritelmän mukaan tämä tarkoittaa sitä, ettei kukaan muu, jos olisi työhön ryhtynyt, olisi tehnyt samanlaista teosta. Teoskynnyn ylittäminen ei vaadi teokselta taiteellisten kriteerien ylittämistä, eikä teoksen tarkoitukselle voida antaa merkitystä teoskynnyn ylittämistä arvioidessa.¹⁴ Teoskynnys vaihtelee teostyypeittäin. Kirjalliset teokset saavat suojaa verrattain helposti, kun taas taidekäsityön ja taideteollisuuden teoksilta vaaditaan korkeampaa omaperäisyyttä tekijänoikeudellisen suojan saamiseksi.¹⁵

---

⁷Levin 2011, s.22

⁸Haarmann 2005, s.10

⁹Helin 1978, s.647

¹⁰Kts. Mylly 2004, tekijänoikeuden luonteesta tekijän kielto-oikeutena s.229- 233

¹¹Drockila 1975, s.29

¹²Haarmann 2006, s.35

¹³Haarmann 2005, s.10

¹⁴Haarmann 2005 s.63-64

¹⁵Haarmann 1999 s 50

Tekijänoikeus on ala, jota on jo vanhastaan säädelty kansainvälisesti. Ensimmäinen vielä voimassaoleva yleissopimus, Bernin yleissopimus, solmittiin vuonna 1886. Suomi liittyi sopimukseen vuonna 1928, mutta esimerkiksi Yhdysvallat vasta vuonna 1988.¹⁶ Vuonna 2012 sopimuksen on ratifioinut 165 valtiota¹⁷. Bernin sopimuksen tärkeimmät periaatteet ovat muotovaatimusten kieltämisen periaate, kansallisen kohtelun periaate sekä vähimmäissuojan periaate. Kansallisen kohtelun periaate tarkoittaa sitä, että sopimuksen jäsenvaltioiden tulee antaa toisten jäsenvaltioiden kansalaisille kulloinkin kyseessä olevassa asiassa sama kohtelu kuin omille kansalaisilleen. Poikkeuksena tästä on, ettei mikään valtio ole velvollinen antamaan teoksen alkuperämaassa säädettyä suoja-aikaa pitempää suojaa. Vähimmäissuojan periaate taas puolestaan määrää, että sopimustekstin osoittama suoja on se suojan taso, joka jokaisen sopimukseen liittyneen maan on välttämättä annettava toisen sopimukseen liittyneen maan kansalaisille. Käytännössä periaatteella asetetaan sopimusvaltioiden tekijänoikeutta koskevan lainsäädännön vähimmäisvaatimukset, sillä jäsenvaltiot eivät yleensä halua asettaa omia kansalaisiaan huonompaan asemaan kuin toisesta jäsenmaasta tulevia henkilöitä.¹⁸

Muihin kansainvälisiin sopimuksiin kuuluu mm. vuodelta 1952 peräisin oleva Yleismaailmallinen tekijänoikeussopimus, jonka merkitys on kuitenkin kaventunut Yhdysvaltojen liittyttyä Bernin sopimukseen. Rooman yleissopimus vuodelta 1961 suojaa esittäviä taiteilijoita, äänitteiden valmistajia sekä radio- ja televisioyrityksiä. Sopimusta hallinnoivat WIPO, UNESCO ja ILO. Geneven sopimus vuodelta 1971 suojaa äänitteiden valmistajia näiden suostumuksesta tapahtuvilta jäljennöskien tekemiseltä, maahantuonnilta ja yleisön saataviin saattamiselta.¹⁹

Vuonna 1996 solmittiin WIPO:n tekijänoikeussopimus (WIPO Copyright Treaty) sekä WIPO:n esitys- ja äänitesopimus (WIPO Performances and Phonograms Treaty eli WPPT). Kyseisillä sopimuksilla pyrittiin vastaamaan teknologian kehityksen asettamiin uusiin haasteisiin, joita ei voitu ratkaista Rooman ja Bernin sopimusten pohjalta. Lähinnä kyseessä olivat tietoyhteiskunnan kehityksen vanhalle tekijänoikeuslainsäädännölle asettamat haasteet. Suomessa kyseisten sopimusten

---

¹⁶Haarmann 2005, s.27

¹⁷http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=15

¹⁸Haarmann 2005, s.28

¹⁹Haarmann 2005, s.30-31

lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset hyväksyttiin tietoyhteiskuntadirektiivin implementoinnin yhteydessä.²⁰ Vuonna 2012 sekä WIPO Copyright Treaty- että WIPO WPPT -sopimukseen oli liittynyt 89 maata.²¹²²

Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights -sopimus (TRIPS) tuli voimaan vuonna 1995. Sopimus neuvoteltiin ns. Uruguain kierroksella General Agreement of Tariffis and Trade (GATT) -neuvotteluissa, sillä immateriaalioikeuden kehityksen ei nähty enää onnistuvan kansainvälisesti WIPO:n alaisuudessa. GATT -sopimus korvattiin Maailman kauppajärjestö World Trade Organizationilla (WTO), jonka alaisuuteen TRIPS -sopimus kuuluu. TRIPS- sopimus pohjautuu kansallisen kohtelun sekä suosituimmuuskohtelun varaan. Jälkimmäinen tarkoittaa sitä, että WTO -maan on annettava toisen WTO -maan kansalaisille kaikki ne edut, jotka se myöntää jonkin kolmannen WTO -maan kansalaisille²³. Maaliskuussa 2012 WTO:n jäsenenä oli 155 maata²⁴. Suomi on jäsenenä sekä WIPO:n alaisissa tekijänoikeussopimuksissa että TRIPS:ssä.

Tekijänoikeus turvataan myös YK:n ihmisoikeuksien julistuksen 27. artiklassa seuraavasti:

- ”1. Jokaisella on oikeus vapaasti osallistua yhteiskunnan sivistyselämään, nauttia taiteista sekä päästä osalliseksi tieteen edistyksen mukanaan tuomista eduista.
2. Jokaisella on oikeus niiden henkisten ja aineellisten etujen suojaamiseen, jotka johtuvat hänen luomastaan tieteellisestä, kirjallisesta tai taiteellisesta tuotannosta.”

Tekijänoikeuden turvaaminen on siis paitsi tekijän oikeuksien suojaamista, myös rajanvetoa muille kuuluvasta oikeudesta nauttia tieteen ja taiteen saavutuksista sekä turvata vapaa tiedonvälitys²⁵. Näkemykset eivät ole välttämättä toistensa vastakohtia, sillä tekijänoikeuden yhtenä tavoitteena voidaan nähdä uuden ilmaisen levittäminen ja

---

²⁰Haarmann 2005, s.32-33

²¹http://www.wipo.int/treaties/en/statistics/StatsResults.jsp?treaty_id=16&lang=en

²²http://www.wipo.int/treaties/en/statistics/StatsResults.jsp?treaty_id=20&lang=en

²³Haarmann 2005, s.34-35

²⁴http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm

²⁵Haarmann 2005, s.11

lisääminen²⁶. Tekijänoikeuteen kuuluvien yksinoikeuksien voidaan nähdä myös turvaavan ihmiskunnan teknistä ja kulttuurista kehitystä. Tämä vaikutus ei kuitenkaan kestä loputtomiin ja on perusteltua vapauttaa tekijänoikeudella suojatut teokset tietyn ajan jälkeen kaikkien vapaasti käytettäväksi.²⁷ Tekijänoikeus raukeaa, kun 70 vuotta on kulunut tekijän kuolemasta (tekijänoikeuslaki 43 §). Tämän jälkeen teokset ovat kaikkien vapaasti käytettävissä.

Suomen perustuslaista ei löydy nimenomaista mainintaa tekijänoikeudesta, mutta sen 15 §:ssä turvataan omaisuuden suoja. Tekijänoikeuden katsotaan tekijälle kuuluvana immateriaalisena omaisuutensa saavan suoja osana tämän säädöksen soveltamisalaa. Se voidaan nähdä omistusoikeuden lähi-ilmiöksi²⁸. Tekijänoikeudesta säädetään tarkemmin Tekijänoikeuslaissa 8.7.1961/404. Lain 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus tähän teokseen. Tekijänoikeudesta puhuttaessa on pidettävä erillään teoskappaleen omistusoikeus tekijänoikeudesta itsestään. Teoskappaleen luovutus ei aiheuta tekijänoikeuden luovutusta.

Tekijänoikeus jaetaan moraalisiin ja taloudellisiin oikeuksiin.²⁹ Moraalisia oikeuksia ovat respektioikeus, isyysoikeus, luoksepääsoikeus, katumussuoja sekä klassikkosuoja. Respektioikeuden mukaan teosta ei saa muuttaa tekijän kirjallista, taiteellista tai taiteellista omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla. Isyysoikeus takaa tekijälle oikeuden tulla ilmoitetuksi teoksen yhteydessä hyvän tavan vaatimusten mukaisesti silloin, kun teos saatetaan yleisön saataviin. Luoksepääsoikeuden nojalla tekijällä on oikeus päästä katsomaan ja mahdollisesti kuvaamaan toiselle luovuttamaansa teoskappaletta. Katumussuojan nojalla tekijä voi tehdä muutoksia teoksen uusiin painoksiin sekä estää teoksen julkaisun tiettyjen edellytysten täyttyessä. Klassikkosuojan nojalla säädetyllä viranomaisella on oikeus tekijän kuoltua kieltää menettelemästä teoksen kanssa julkisesti sivistyksellisiä etuja loukkaavalla tavalla.³⁰ Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään Tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Tekijä ei voi luopua näistä oikeuksista, ellei kysymyksessä ole laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen. Niillä on ollut korostettu asema erityisesti mannermaisessa oikeuskulttuurissa.³¹

---

²⁶Kts. Mylly 2004, s.230 tekijänoikeuden demokratiaa vahvistavasta elementistä

²⁷Koktvergaard & Levin 2007 s.33

²⁸Kemppinen 2006, s.53

²⁹Haarmann 2006, s.56

³⁰Haarmann 2005, s.140-151

³¹Mylly 2004, s.229

Taloudellisista oikeuksista säädetään Tekijänoikeuslain (TekijäL) 2 §:ssä, jonka mukaan tekijälle kuuluu yksinoikeus määrätä teoksen valmistamisesta sekä sen yleisön saataviin saattamisesta. Lisäksi tekijän taloudellisiin oikeuksiin lasketaan jälleenmyyntikorvaus, joka koskee kuvataiteen tekijöitä³². Yleisön saataville saattamisella tarkoitetaan sitä, kun teos:

”1) välitetään yleisölle johtimitse tai johtimitta, mihin sisältyy myös teoksen välittäminen siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada teos saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana;

2) esitetään julkisesti esitystapahtumassa läsnä olevalle yleisölle;

3) teoksen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen; taikka

4) teosta näytetään julkisesti teknistä apuvälinettä käyttämättä.

Julkisena esittämisenä ja yleisölle välittämisenä pidetään myös esittämistä ja välittämistä ansiotoiminnassa suurehkolle suljetulle piirille.”

Tekijänoikeuslain 7 §:n mukaan tekijänä pidetään sitä, jonka nimi tai yleisesti tunnettu salanimi tai nimimerkki yleiseen tapaan pannaan teoksen kappaleeseen tai ilmaistaan, kun teos saatetaan yleisön saataviin. On huomattava, että tekijänoikeus voi syntyä ainoastaan luonnolliselle henkilölle. Se voidaan siirtää tämän jälkeen sopimuksen tai lain nojalla oikeushenkilölle, kuten työntekijän työnantajayritykselle. Yritys voi saada tekijänoikeuden haltuunsa ja osaksi omaa varallisuuttaan sopimalla siitä työntekijän kanssa erikseen lain tai sopimuksen nojalla.

2.2 Tekijänoikeuden luovutus

Tekijänoikeus voidaan TekijäL 27 §:n mukaan luovuttaa kokonaan tai osittain lukuun ottamatta tekijän moraalisia oikeuksia. Luovutukselle ei ole säädetty määrämuotoa³³. Tekijänoikeus voi siirtyä nimenomaisella tai hiljaisella sopimuksella sekä työsuhteen perusteella. TekijäL:n 40 b §:n mukaan työ- tai virkasuhteessa luodun

---

³²Haarmann 2006, s.65

³³Lohi 2009, s.37

tietokoneohjelman tekijänoikeus siirtyy automaattisesti työnantajalle. Lainkohta koskee vain työsuhteissa luotuja teoksia, jotka sivuavat työnantajan toimialaa. Työnantaja ei saa tekijänoikeutta teokseen, jonka työntekijä luo työajallaan, jos teoksen luominen ei liity työntekijän työtehtäviin.³⁴ Ongelmalliseksi tekijänoikeuslain tulkinnan tekee se, että tekijänoikeuden siirtymistä koskevat määräykset ovat ylimalkaisia ja vanhentuneita. Lainkohdat ovat tahdonvaltaisia, ellei muuta mainita. Näin ollen sopimusosapuolet voivat sopia muutakin kuin mitä laissa on säädetty³⁵. Elinkeinotoiminnassa tekijänoikeus siirtyy, ellei muuta ole sovittu, siinä laajuudessa kuin saajan harjoittama toiminta ja näköpiirissä olevat toimialat määräävät³⁶.

Tekijänoikeuden luovutuksensaajan oikeuksien laajuus riippuu luovutussovituksessa määritellystä. Lähtökohtaisesti tekijänoikeus siirtyy ainoastaan määrätyn tai oletetun osin. Luovutussovituksista ei voida tulkita laajentavasti, vaan sen katsotaan kattavan ainoastaan nimenomaisesti sovitut tekijänoikeuden hyödyntämistavat. Ellei muuta ole sovittu, tekijänoikeuden siirtyminen tulkitaan ajallisesti, alueellisesti ja asiallisesti rajoitetuksi.³⁷ Selventävänä vertauksena voimme käyttää leipää, josta sopimuksella luovutetaan palanen. Loput leivästä eli tekijänoikeudesta jää tekijälle ja luovutuksensaaja saa haltuunsa vain tarkasti rajatun osan. *Kemppisen* mukaan tämä perinteinen näkökulma soveltuu parhaiten jo aloihin, joilla tekijänoikeuden hyödyntämistavat ovat vakiintuneet. Tällaisia vakiintuneita hyödyntämistapoja ovat mm. kirjakustannus, teatterin sopimus käyttää näytelmää osana ohjelmistoaan sekä sanomalehden oikeus julkaista kertomus numeroissaan.³⁸

Tekijänoikeuden luovutuksessa luovutetaan immateriaalinen oikeus, jota ei voida silmämääräisesti havaita. Tekijänoikeuden luovutuksen suppean tulkinnan vuoksi on luovutuksen sisältö kyettävä yksilöimään niin tarkasti, ettei epäselvyydelle jää sijaa. Tekijänoikeutta koskeva lainsäädäntö sisältää erinäisen joukon säännöksiä, jotka erottavat sen luovutuksen tavanomaisesta kaupasta ja jotka sopimusosapuolten tulee hallita kyetäkseen solmimaan tarkoituksenmukaisen luovutussovituksen. Yksi tällaisista esiin nousevista eroista on tekijänoikeuden suojan muuttuminen sen siirtyessä alkuperäiseltä tekijältä luovutuksensaajalle. Tekijänoikeudellisen suojan tunnusomainen ominaisuus on sen vahva liittymä tekijään henkilöinä. Tämä henkilöllisen suojan tarve

---

³⁴Kemppinen 2006, s.178

³⁵Kemppinen 2006, s.171

³⁶Kemppinen 2006, s.178

³⁷Kemppinen 2006, s.171

³⁸Kemppinen 2006, s.177

loppuu tekijänoikeuden siirtyessä.

Tekijänoikeus on perinteisesti katsottu hyvin subjektiiviseksi oikeudeksi, joka on hyvin vahvasti kytköksissä tekijään. Tekijänoikeuden siirtyminen tekijältä toiselle vaikuttaa tekijänoikeuteen kohdistuviin suojiin. Tekijänoikeutta ei voi ulosmitata tekijältä tai siltä, joka on saanut sen perinnön, testamentin tai avio-oikeuden perusteella. Muut luovutuksensaajat eivät näytä saavan samanlaista suojaa, sillä tekijänoikeuslain 42 §:n ei voi tulkita sisältävän yleistä tekijänoikeuden ulosmittauskieltoa.

Tekijänoikeuden erilainen suoja tekijällä itsellään ja luovutuksensaajan hallussa ilmenee mm. eroista sen avio-oikeuden piiriin kuulumisessa, kun se on eri henkilötahojen hallussa. *Helin* on tekijänoikeuden ja avio-oikeuden suhdetta tarkastellessaan todennut tekijänoikeuden avio-oikeuden piiriin kuulumisen riippuvan siitä, onko tekijänoikeus tekijällä itsellään vai tämän luovutuksensaajalla. Tarkastelun lopputulokseen vaikuttaa myös se, perustuuko luovutuksensaajan saanto perheoikeudelliseen vai muuhun saantoon.³⁹ Tekijänoikeus on luovutuksensaajan hallussa normaalia varallisuutta, johon ei ole syytä soveltaa erityistä suojaa⁴⁰. Luovutuksensaajan saaman tekijänoikeuden oikeudellinen asema riippuu siitä, kuinka luovutus sopimus sallii oikeuden uudelleenluovutuksen. Rajattu luovutus oikeus rajaa tekijänoikeuden mm. luovutuksensaajan avio-oikeuden ulkopuolelle, mutta jos edelleenluovutus oikeus on rajoittamaton, se tulkitaan luovutuksensaajan tavanomaiseksi, avio-oikeuden alaiseksi omaisuudeksi.⁴¹

Tekijänoikeuslain 28 §:n mukaan tekijänoikeuden luovutuksensaaja ei saa luovuttaa tekijänoikeutta kolmannelle, ellei tästä ole erikseen sovittu. Luovutuksensaajalla ei siis ole kompetenssia määrätä tekijänoikeudesta täysin tekijästä riippumatta, vaikka luovutus olisikin pätevä, jos tekijänoikeuden edelleenluovutuksesta ei ole sovittu. Pätevästä luovutuksesta huolimatta tekijä voi vielä vaikuttaa luovutuksensaajan mahdollisuuksiin käyttää tekijänoikeutta. Säädos korostaa luovutus sopimuksen sisällön asemaa tekijänoikeuden vaihdannassa. Tekijän hyväksynnällä luovutuksensaaja voi luovuttaa tekijänoikeuden kolmannelle. Lainsäädäntö korostaa tekijänoikeudelle ominaista erityisen henkilöllistä luonnetta tekijän ja tekijänoikeuden välillä sekä sen

---

³⁹Helin 1982, s.19

⁴⁰Helin 1982, s.37

⁴¹Helin 1982, s.37-40

sitomista tekijän persoonaan. Tämä erityinen henkilöllinen luonne näyttää poistuvan tekijänoikeuden siirtyessä luovutuksensaajalle.

Kaisto laajentaa tämän tarkastelun koskemaan varsinaisen tekijänoikeuden luovutuksen lisäksi luovutuksensaajan oikeutta perustaa arvo-oikeus tekijänoikeuteen.⁴² Jos tekijänoikeuden uudelleenluovutuksesta on sovittu luovutus sopimuksin, tulee pohdittavaksi luovutuksensaajan tekijänoikeuden asema panttaus- ja konkurssitilanteissa sekä kiellon vastaisen luovutuksen seuraukset. Kaisto katsoo, että jos luovutuksensaaja luovuttaa tekijänoikeuden eteenpäin vastoin luovutuskieltoa, tämä ei vielä välttämättä tarkoita kyseisen luovutuksen tehottomuutta. Tekijänoikeuden oikeudettomasti edelleenluovuttanut joutuisi vain korvausvastuuseen suhteessa tekijään. Säädöksen voidaan nähdä myös tekevän luovutuksen kolmannelle tehottomaksi. Kolmantena vaihtoehtona Kaisto pitää sitä, että kolmannelle tapahtunut luovutus on pätevä, mutta sitä rasittaa kolmannen velvollisuus olla käyttämättä tekijänoikeuteen kuuluvia oikeuksia suhteessa alkuperäiseen tekijään. Tällöin luovutus olisi pätevä muissa henkilösuhteissa lukuun ottamatta kolmannen ja tekijän välistä suhdetta.⁴³

Omistusoikeuden luovutus voi Kaiston esittämän kolmannen vaihtoehdon mukaan johtaa tilanteeseen, jossa kahdella eri henkilöllä on suojattu omistusoikeus samaan esineeseen. Perinteisesti omistajan primäärioikeus esineeseen määritellään yksinomaiseksi eli toiset poissulkevaksi käyttövapaudeksi. Tämä näyttää poissulkevan mahdollisuuden siihen, että useammalla kuin yhdellä henkilöllä voisi olla samaan aikaan omistajan primäärioikeus samaan esineeseen.⁴⁴

Tarkastelemassamme tyyppitilanteessa A on luovuttanut omistusoikeuden B:lle, joka on siirtänyt oikeuden C:lle. B:n ja C:n välinen saanto ei ole pätevä, sillä B:llä ei ole ollut kompetenssia omistusoikeuden luovutukseen. Luovutusta rasittaa kompetenssitehottomuus. Tällöin tulee harkittavaksi, onko kyseinen saanto absoluuttisesti vai relatiivisesti tehoton. Absoluuttisen tehottomuuden aiheuttaneen tehottomuusperusteen vaikutuspiiri on rajoittamaton. Oikeustoimi on tehoton kaikissa henkilösuhteissa ja tämä tehottomuus ilmenee tavallisesti sivullissuhteissa.

---

⁴²Kaisto 2002, s.20-21

⁴³Kaisto 2002, s.19

⁴⁴Zitting 1951, s.27

Luovutuksensaaja ei saa minkäänlaista oikeutta esineeseen. Relatiivinen tehottomuus vaikuttaa taas rajoitetusti. Se aiheuttaa oikeustoimen tehottomuuden vain tietyissä henkilösuhteissa ja tämä tehottomuus ilmenee etenevässä ja takautuvassa sivullissuhteessa. Luovutuksensaaja saa omistusoikeuden, mutta tätä oikeutta rasittaa A:n sekundäärinen oikeus esineeseen. Luovutus voi tällaisissa tilanteissa olla pätevä muissa kuin A:n ja C:n välisissä suhteissa. Tällöin kolmansilla on velvollisuus kunnioittaa C:n saantoa, mutta A:n ja C:n välisessä henkilösuhteessa kyseinen saanto on tehoton. Kun kahdella eri henkilöllä on oikeus samaan esineeseen, syntyy kollisio.⁴⁵

Jos luovutuksensaajalla on oikeus luovuttaa tekijänoikeus edelleen, voidaan hänellä katsoa olevan oikeus myös perustaa arvo-oikeus tekijänoikeuteen. Jos luovutuksensaajalla taas ei ole oikeutta tekijänoikeuden edelleenluovutukseen ja hän tästä huolimatta perustaa oikeuteen arvo-oikeuden, voidaan tämän kolmannen tahon saannon todeta olevan relatiivisesti tehoton alkuperäiseen tekijään nähden.⁴⁶ Tekijänoikeuden luovutuksensaajan tekemät oikeustoimet voivat olla päteviä sopimusosapuolten välillä, mutta jäädä vaille sivullissuojaa. Näiden toimien sivullissitovuus on riippuvainen tekijän luovutuksensaajalle antaman luovutuksen sisällöstä.

3 Periaatelähtöisen tarkastelun vaikutus tekijänoikeuslain tulkintaan

3.1 Muutospaineet tekijänoikeudessa ja oikeuslähdeopissa

Tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden problematiikkaa voidaan lähteä tarkastelemaan digitalisoitumisen tekijänoikeudelle aiheuttaneiden muutospaineiden kautta. Tekijänoikeuden kansainväliset sopimukset ovat verrattain vanhoja, sillä ensimmäiset on solmittu jo 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Tekijänoikeuksien toimintakenttä on sopimusten solmimisen jälkeen kokenut suuria muutoksia. Lainsäädäntö ei ole pysynyt muutosten perässä, joten tämän vuoksi koko tekijänoikeuskenttään kohdistuu tällä hetkellä vahvoja muutospaineita. Nämä muutospaineet ovat aiheuttaneet tarpeen uudelle lähestymistavalle tekijänoikeuteen ja

---

⁴⁵Zitting 1951, s.55- 62

⁴⁶Kaisto 2002, s.21

siitä säädettyyn lainsäädäntöön. Tekijänoikeus ei voi pysyä muuttumattomana viestintävälineiden muuttuessa, vaan päinvastoin: sen kehitys on aina ollut läheisesti yhteydessä nimenomaisesti näiden kehitykseen⁴⁷.

Tekijänoikeus on pyrkinyt reagoimaan digitalisoitumisen tuomiin haasteisiin, mutta päätynt vaikeasti hallittavaksi ja yksityiskohtaisia säädöksiä sisältäväksi kokonaisuudeksi⁴⁸. Muutospaineet ovat johtaneet jopa siihen, että tekijänoikeuslain säännöksiä tulkitaan perinteisistä tulkinnoista poikkeavasti⁴⁹. *Pihlajarinne* on tarkastellut mahdollisuutta tekijänoikeuden taloudellisten oikeuksien lainsäädännön kehittämistä niin, että yksittäistapauksia sääntelevien säädösten sijaan tulkinnan lähtökohtana olisivat yleiset immateriaali- ja varallisuus oikeudelliset periaatteet sekä tekijänoikeuden tavoitteiden huomioiminen. Käytän tästä lähestymistavasta termiä periaatelähtöinen tulkinta. Ratkaisu vastaisi tekijän moraalisten oikeuksien nykyistä säädäntöä, joka perustuu teknisten ja yksityiskohtaisten säädösten sijaan käytäntöön sovellettaviin yleisiin periaatteisiin. Tämä ratkaisu kytkeytyy oikeuslähdeopin kehitykseen sekä yleiseen oikeustieteessä käytyyn keskusteluun oikeusperiaatteiden merkityksestä.

Pihlajarinteen esittämä ratkaisu toisi tekijänoikeuteen mahdollisesti enemmän tilanneherkkyyttä. Tilanneherkkyydellä tarkoitetaan oikeudellisen ratkaisijan kykyä tunnistaa ja havaita eri tilanteissa niille ominaisia tyypillisiä piirteitä. Tilanneherkässä juridiikassa tärkeintä on ensin hahmottaa tilanne oikeudellisesti asianmukaisesti ja vasta tämän jälkeen etsiä tilanteeseen soveltuvia oikeusnormeja. Kun oikeudellisessa arvioinnissa huomioidaan reaalaisia näkökohtia, arvioidaan tosiasiallisesti ratkaisun asianmukaisuutta eli tilanneherkkyyttä. Tämä eroaa perinteisestä oikeuslähdeopista, joka perustui vahvasti lakipositivisille ja jossa tilanteeseen sovellettiin ensisijaisesti auktoriteettilähteeseen eli lakiin perustuvia normeja.⁵⁰

Suomessa oikeuslähdeopin voi katsoa olevan siirtymässä perinteisestä lakipositivismista kohti avarampaa oikeuslähdekäsitystä. Tällöin tarkoituksena on, että käytännön

---

⁴⁷Oesch 2005, s.352

⁴⁸Oesch 2005, s.361

⁴⁹Bruun 2009, s.63

⁵⁰Karhu 2003, s.803

ratkaisutoiminnalle olisi tarjota realistinen malli siitä, kuinka päästäisiin sekä ennakoiviin että hyväksyttäviin ratkaisuihin⁵¹. Reaalisten näkökohtien avulla arvioidaan ratkaisun hyvyyttä, eli sitä, onko ratkaisussa sovellettavaksi tuleva yleinen sääntö sisällöllisesti ja oikeusteknisesti hyvä. Yleisten näkökohtien lisäksi arvioidaan ratkaisun hyvyyttä siinä erityistilanteessa.⁵² Tulee kuitenkin huomioida, että oikeuslähteen huomioonotto argumentaatiolähteenä ei vielä välttämättä johtaisi sen soveltamiseen normilähteenä⁵³. Oikeusperiaatteiden huomioonottamisen voi katsoa parantavan oikeudellisen ratkaisun perusteltavuutta oikeudelliselta kannalta, minkä johdosta niillä on perusteltavuutta oikeudelliselta kannalta, jos niitä voidaan suoraan soveltaa. Niiden tärkein merkitys on toteuttaa tärkeitä oikeudellisia arvoja oikeusjärjestyksessä ja siten parantaa oikeusjärjestyksen justifioitavuutta.⁵⁴

Yleisistä opeista käydyssä keskustelussa on pohdittu käsitteen laajuutta sekä niiden suhdetta oikeuslähdeoppiin. *Wilhelmssonin* mukaan yleiset opit eivät liity niinkään oikeudenalajärjestelmän rakentamiseen. Hän katsoo yleisiksi opeiksi myös sellaiset oikeustieteen luomat käsitteet ja periaatteet, jotka eivät soveltamisalaltaan samaistu tiettyyn laajaan tai suppeaankaan oikeudenalaan. Sen sijaan ne järjestävät konkreettista oikeusaineistoa tätä pienemmässä mittakaavassa. Oikeuden yleisten oppien tavoitteena on tuoda koherenssia oikeudenalan sisälle mm. käsitekoherenssin kautta.⁵⁵ Koherenssilla tarkoitetaan erityisesti oikeusperiaatteisiin liittyvää sisällöllistä johdonmukaisuutta⁵⁶. *Tuorin* mukaan on epärealistista pyrkiä enää koherenssiin oikeuden sisällä, sillä oikeuteen tukeudutaan yhä enemmän vaihtelevien yhteiskuntapoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi ja koska oikeusjärjestys on säädetty eri aikoina, erilaisten poliittisten voimasuhteiden vallitessa.⁵⁷ Tämä ei kuitenkaan estä oikeudenalakohtaisilla yleisillä opeilla saavutettavaa lokaalista koherenssia⁵⁸. Yleisillä opeilla voi katsoa olevan kriittistä potentiaalia, mikä merkitsee sitä, että niiden tarkastelulla voi olla merkitystä oikeuden muutoksen käyttövoimana. Muutospaineet voivat purkautua monella eri tavalla, jolloin tuloksena voi olla järjestelmäkriittikki ja uusia laajempia systemointiehdotuksia. Voi myös syntyä tilanteita, joissa yleiset opit

---

⁵¹ Nuotio 2004, 1269

⁵² Karhu 2003, s.803

⁵³ Nuotio 2004, S.1270

⁵⁴ Nuotio 2004, s.1270

⁵⁵ Wilhelmsson 2004, s.203-204

⁵⁶ Tuori 2004, s.1200

⁵⁷ Tuori 2004, s.1221

⁵⁸ Tuori 2004, s.1223

ilmenevät erityisissä konkreettisissa yhteyksissään. Näin ollen niin Tuorin kuin Wilhelmssonin lähestymistavat oikeuden yleisiin oppeihin eivät välttämättä ole kovin erilaisia, niissä vain painotetaan eri asioita.⁵⁹

Pihlajarinteen esittämä ratkaisu tekijänoikeuden kohtaamiin haasteisiin ei ole ainoa mahdollinen, vaan tekijänoikeuden nykytilasta ja sen kehityksen suunnasta on esitetty myös muita analyyseja. Yhtenä suurena ongelmana on nähty tekijänoikeuden vaihteellinen laajeneminen. Kuten myöhemmin Yhdysvaltojen tekijänoikeuslainsäädäntöä tarkastellessamme huomaamme, tekijänoikeus suojasi aluksi vain tiettyjä teostyyppisiä, mutta sen tarjoama suoja on vuosien varrella laajentunut kattamaan myös muita teostyyppisiä. Lisäksi sen antaman suojan ajallinen pituus on vuosien kuluessa pidentynyt. Minimalistiseksi luonnehditun näkökannan mukaan tekijänoikeuden lähtökohdat ja juuret on unohdettu nykyisessä kehityksessä ja tästä on seurannut ongelmia, joista yksi on sen suojan laajentuminen epätarkoituksenmukaisen laajaksi. Nämä ongelmat voidaan ratkaista palaamalla tekijänoikeuden peruslähtökohtiin, ja tarvittavat ratkaisut voidaan pääsääntöisesti tehdä nykyisen tekijänoikeusjärjestelmän puitteissa. Vain joissain erikoistilanteissa voidaan ratkaisun perustaksi tarvita tekijänoikeusjärjestelmän ulkopuolisia periaatteita. Toisen näkökulman mukaan tekijänoikeudellisten ongelmien ratkaisussa tulee huomioida mm. siviili- tai kilpailuoikeudelliset periaatteet. Radikaalein ratkaisu on näkökanta, jonka mukaan tekijänoikeus ja sen toimintaympäristö ovat läpikäyneet niin radikaalin muutoksen, että koko järjestelmä on ajateltava uudella tavalla ja uudistettava.⁶⁰ Pihlajarinteen näkökanta on lähimpänä kahta ensimmäistä esimerkkiä, joissa ei nähdä tarvetta tekijänoikeusjärjestelmän kaikkinaiseen uudistamiseen. Hän ei kannata radikaalia järjestelmäkritiikkiä, mutta tuo esiin mahdollisuuden tekijänoikeuden uudenlaiseen systematisointiin.

Immateriaalioikeuden periaatteet ovat sidoksissa yleisiin siviilioikeudellisiin periaatteisiin⁶¹. Erityisesti tekijänoikeus on kuitenkin kehittynyt perinteisen tekijän henkilöön liittyvän painotuksen vuoksi omaan suuntaansa. Sen moraaliset ja taloudelliset oikeudet eroavat lainsäädännöllisten ratkaisujen kannalta ratkaisevasti toisistaan. Moraalisten oikeuksien säädökset nojaavat vahvasti periaatteisiin, jotka

---

⁵⁹ Nuotio 2004, s.1291

⁶⁰ Geiger 2008, s.184-185

⁶¹ Pihlajarinne 2012b, s.384

tekevät niistä joustavia ja helppoja soveltaa muuttuvissa ympäristöissä. Taloudellisia oikeuksia on sen sijaan säädetty hyvin kasuistisin, toimintaa kuvaavin peruskäsittein. Tämä yksityiskohtiin keskittyvä lainsäädäntö soveltuu huonosti muuttuviin ja erilaisiin toimintaympäristöihin. Tilanne on digitalisoitumisen myötä ajanut tekijänoikeuden taloudelliset oikeudet kriisiin, kun kopioinnin kalleuteen ja harvinaisuuteen perustuvaa kasuistista lainsäädäntöä yritetään soveltaa täysin päinvastaisessa ympäristössä. Digitaalisessa toimintaympäristössä teosten kopiointi on käytännössä ilmaista, eivätkä kopiot eroa laadullisesti alkuperäisestä teoksesta. Pihlajarinteen mukaan tämä ristiriita johtaa tekijänoikeudella suojattujen intressien kannalta epätarkoituksenmukaisiin ja jopa sattumanvaraisiin ratkaisuihin. Vanhan teknologian perusteella luodun järjestelmän peruskäsitteet eivät ole ratkaisuvoimaisia uudessa ympäristössä.⁶²

Oikeusperiaatteiden voidaan katsoa olevan sidoksissa moraalisiin näkökohtiin sekä yleisempiin yhteiskunnallisiin tavoitteisiin kuin säännöt. Oikeusharkinnassa huomioon otettavaksi voi tulla useitakin toisilleen vastakkaisia periaatteita, joiden kautta on löydettävä tilanteeseen sopiva tulkinta.⁶³ Erityisesti immateriaalioikeuden alalla digitalisoituminen on aiheuttanut paineita luoda erityistilanteita koskevia yleisiä oppeja. Ne voivat kuitenkin aiheuttaa oikeudenalan sisäistä pirstaloitumista ja vaarantaa oikeuden ennakoitavuuden⁶⁴. Tämä ratkaisu ei siis ole aukoton, sillä vaikka kiinteä käsite- ja periaaterakennelmaan nojaava oikeudenalan voi päällisin puolin vaikuttaa yhtenäiseltä sekä johdonmukaiselta, se voi sisältää joukon yksittäistapauksiin perustuvia poikkeuksia samaan tapaan kuin kirjoitettuun lakiin perustuva oikeus. Nämä poikkeukset jäävät suhteellisin näkymättömiksi. Kirjoitetun lain sijaan periaatteisiin nojaavaa oikeuskäytäntöä voidaan kritisoida huonosta ennakoitavuudesta.⁶⁵

Pihlajarinne päätyy katsomaan, että tekijänoikeuden muutostarpeita tulisi arvioida enemmän oikeudenalan yleisistä taustaintresseistä ja tavoitteista käsin sekä ottaa tarkasteluun mukaan myös immateriaalioikeuden ja siviilioikeuden yleisiä oppeja. Tämä parantaisi tekijänoikeudellisen sääntelyn yhteyksiä muihin immateriaali- ja siviilioikeudellisiin periaatteisiin ja mahdollistaisi mm. lojaliteetin tarkastelun tekijänoikeuden loukkaustilanteissa. Lopulta vahvemmat kytkökset siviilioikeuden

---

⁶²Pihlajarinne 2012b, s.383-384

⁶³Pihlajarinne 2012b, s.386

⁶⁴Pihlajarinne 2012b, s.387

⁶⁵Wilhelmsson 2004, s.219- 220

yleisiin oppeihin voisivat tuoda parempaa tilanneherkkyyttä ja joustavuutta tekijänoikeudelliseen lainsäädäntöön digitaalisessa ympäristössä.⁶⁶ Yleiseen oikeusperiaatteista käytyyn keskusteluun peilattaessa voisi sanoa, että tällöin oikeusperiaatteet ilmenisivät konkreettisissa ja erityisissä konkreettisissa yhteyksissä.

3.2 Periaatelähtöisen tulkinnan käytännön soveltaminen

Eri tekijänoikeuteen sovellettuja tulkintatapoja voi havainnollistaa ns. three step -lausekkeesta käydyin keskustelun avulla. Tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 5 kohdassa (ns. three step test -lauseke) on hyvä esimerkki tekijänoikeuden tulkinnasta periaatelähtöisestä näkökulmasta. Artiklan kohta koskee tekijänoikeuden rajoituksia, joista Suomessa säädetään tekijänoikeuslain 2 luvussa. Tekijänoikeuksien rajoituksia ovat mm. lupa kappaleen tilapäiseen valmistamiseen, oikeus valmistaa julkistetusta teoksesta muutama kappale yksityistä käyttöään varten, sitaattioikeus sekä oikeus esittää julkistettua teosta julkisesti jumalanpalveluksen ja opetuksen yhteydessä. Tekijänoikeuden rajoitukset rajaavat tekijän yksinoikeuden kattamaa alaa yleisen hyödyn nimissä. Tietoyhteiskuntadirektiivin mukaan tekijänoikeuden rajoitukset 1) voivat koskea vain tiettyjä erityistapauksia, 2) eivät saa olla ristiriidassa teoksen tai muun aineiston tavanomaisen hyödyntämisen kanssa, 3) eivät ne saa kohtuuttomasti haitata oikeudenhaltijan oikeutettuja etuja. Perinteisesti kyseisiä säädöksiä on tulkittu suppeasti⁶⁷.

Three step –lauseke on nähty mahdollisuutena uudistaa tätä perinteistä suppeaa tulkintaa. Tekijänoikeuden rajoitusten laajempaa ja joustavampaa tulkintaa on perusteltu sen luonteella poikkeuksena pääsääntöön. Lähtökohtana voidaan pitää tiedon ja teosten vapautta, mistä tekijänoikeus on poikkeus antamalla tekijälle yksinoikeuden teoksen käyttöön. Tällöin tekijänoikeuden rajoitukset eivät ole rajoituksia pääsääntöön, vaan nimenomaisesti poikkeukseen.⁶⁸ Lisäksi tekijänoikeusjärjestelmään on kaivattu enemmän kaikki osapuolet huomioonottavaa lähestymistapaa⁶⁹. Three step –lausekkeen on katsottu olevan vastaus tähän ongelmaan ja mahdollistavan tuomioistuimille

---

⁶⁶Pihlajarinne 2012b, s.396

⁶⁷Pihlajarinne 2012a, s. 169

⁶⁸Geiger 2008, s. 194-194

⁶⁹Geiger 2008, s. 194

joustavan keinon ottaa useat eri intressitahot huomioon⁷⁰. Three step test -lausekkeen etuna on nähty sen mahdollistama tapauskohtainen harkinta⁷¹. Oikeusharkinnassa on pyrittävä ottamaan tasapuolisesti huomioon kaikkien osapuolten intressit, mihin lausekkeen joustavuuden on katsottu tuovan mahdollisuuden⁷².

Tekijänoikeus voidaan nähdä poikkeukseksi teosten lähtökohtaisesti vapaaseen käyttöön, jolloin myös sen rajoituksia tulisi tulkita pyrkimyksinä rajoittaa tekijänoikeuden vapaata käyttöä ja yleisölle aiheuttamia haittoja. Käytännössä lauseketta on oikeuskäytännössä sovellettu vaihtelevasti. Sitä on tulkittu joko tiukasti, jolloin se on rajoittanut tekijänoikeuden poikkeusten soveltamisen alaa tai juuri päinvastoin tuomalla näin lisää joustavuutta. Three step test -lauseketta on kritisoitu tarkasti määritellyn tarkoituksen puutteesta, minkä on katsottu tekevän siitä käyttökelvottoman oikeudellisenä työvälineenä. Lauseke ei ole soveltuva toimimaan analyttisena arviointitapana tekijänoikeuden rajoituksista johtuvissa ristiriitatilanteissa. Näkemykset, joiden mukaan lauseke voisi tarjota joustavan lähestymistavan suljettuun tekijänoikeusjärjestelmään, on katsottu virheellisiksi.⁷³ Lausekkeen on katsottu olevan epäselvä ja niin abstraktisti kirjoitettu, että se haittaa jo lausekkeen tulkintaa⁷⁴. Mm. teoksen normaalikäytön määrittely on vaikeaa eikä sitä ole tehty direktiivissä, mikä aiheuttaa kysymyksiä lausekkeen varsinaisesta sisällöstä ja oikeusvaikutuksista.⁷⁵

Three step test -lausekkeen tiukka soveltaminen voi estää tekijänoikeuden rajoitusten kehityksen ja näin ollen loukata yleisön oikeuksia tietoon. Tekniikan kehittyessä nykyään taloudellisesti merkityksettömät teosten hyödyntämistavat voivat ollakin tekijän matalilla kustannuksilla hyödynnettävissä, mikä voi aiheuttaa niiden tekijänoikeudellisen arvioinnin uudelleentarkastelun ja katsoa tekijän tavanomaisen yksinoikeuden piiriin kuuluviksi.⁷⁶ Tällöin nykyään sallitut tekijänoikeuden rajoitukset voivat joutua uudelleenarvioitaviksi. Pahimmillaan kehityksen on pelätty johtavan jopa nykyään sallittujen teosten hyödyntämistapojen, kuten parodian, kieltämiseen.⁷⁷ Lauseketta on kritisoitu oikeudellisen epävarmuuden tuottamisesta. Sen soveltamisen

---

⁷⁰Geiger 2006, s.697

⁷¹Geiger 2006, s.694

⁷²Geiger 2006, s.696

⁷³Griffiths 2009 s. 430

⁷⁴Pihlajarinne 2012a, s.171

⁷⁵Geiger 2006, s.691

⁷⁶Griffiths 2009, s.441

⁷⁷Ginsburg 2001, s.14

lopputulosta ei voida etukäteen tietää, minkä jo nykyinen oikeuskäytäntökin osoittaa. Tekijänoikeus vanhastaankin sisältää kuitenkin myös tietyn oikeudellisen epävarmuuden, eikä three step test -lauseke näin ollen toisi tilanteeseen radikaalia muutosta⁷⁸.

Three step test -lauseke mahdollistaa tekijänoikeusjärjestelmän uudistamisen vastaamaan sitä kohdanneita haasteita järjestelmän omista lähtökohdista käsin ja niitä täydentäen. Sen ongelmana on uudistuksen luoma oikeudellinen epävarmuus, kun lausekkeen tulkinta voi painotuksista riippuen viedä sitä kohti tekijänoikeuden tulkinnan tiukennusta tai tuoda siihen joustavuutta. Oikeudellinen epävarmuus ja kehityksen ennustettavuuden vaikeus on yksi periaatelähtöisen tekijänoikeuslain tulkinnan suurimmista ongelmista.

Periaatelähtöinen lähestymistapa voi tuoda tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden arviointiin uutta näkökulmaa, kun tarkastelussa painotetaan olemassa olevan lainsäädännön lisäksi myös tekijänoikeuden yhteiskunnallisia tavoitteita ja lainsäädännön lähtökohtia. Tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden suhteen tämä tarkoittaisi sitä, että asiaa säänteleviä lainkohtia tulkittaisiin epäselvyystilanteissa lainsäädännön tavoitteiden valossa. Lainsäädännön tulkintaan tuotaisiin mukaan reaalisia näkökohtia. Tekijänoikeuden tavoitteena on turvata toisaalta tekijän oikeus työnsä tuloksiin, mutta myös edistää ihmiskunnan kulttuuria ja tiedettä.

Tekijänoikeuden yksi tavoitteista on mahdollistaa teosten taloudellinen hyödyntäminen ja suojata investointeja, jotka ovat tarpeellisia monilla taideoilla ja nykyään erityisesti tekijänoikeuksia hyödyntävän teollisuuden piirissä. Taloudellisia resursseja teokseen käyttänyttä tulee voida suojata teoksen luvattomalta kopioinnilta.⁷⁹ Voidaankin kysyä, onko tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden epäselvä oikeustila tai sen estäminen lainsäädännöllä sopusoinnussa tekijänoikeuden tavoitteiden kanssa. YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa tekijänoikeuden tavoitteiksi mainitaan 1) tekijän oikeus saada suojaa luomalleen tieteelliselle, kirjalliselle taikka taiteelliselle tuotannolle sekä 2) jokaisen oikeus päästä osalliseksi tieteen edistyksen tuomista eduista, nauttia taiteista sekä osallistua yhteiskunnan sivistyselämään.

---

⁷⁸Geiger 2006, s.698-699

⁷⁹Olsson 1998, s.81

Tekijänoikeuden haltijalla on oikeus käyttää tekijänoikeutta taloudellisesti hyväkseen. Jos tekijänoikeus ei nykyisen lainsäädännön perusteella ole panttavissa, rajoitetaanko oikeudenhaltijan oikeutta immateriaalisen varallisuutensa täyteen taloudelliseen hyödyntämiseen? Tekijänoikeuden haltijan edun kannalta on vaikea nähdä rationaalista syytä estää tältä tekijänoikeuden panttaus. Tällaisia syitä voisivat olla mm. panttauksen seurausten ennustettavuuden vaikeus, mikä rasittaa myös pantinsaajaa tekijänoikeuden panttauksessa. Se, millaiseen oikeudelliseen lopputulokseen panttaus johtaa, voi koitua joko pantinsaajan taikka tekijänoikeuden haltijan vahingoksi. Jos tekijänoikeuden haltija kuitenkin katsoo riskin ottamisen arvoiseksi, on vaikea argumentoida kategorisen panttauskiellon puolesta tätä vastaan. Tekijänoikeuden panttaukselle sinällään ei ole nähty estettä periaatteellisella tasolla. Tekijänoikeuden panttauskelpoisuutta tarkastellessa esiin nousevat ongelmat liittyvätkin lähinnä panttauksen toteuttamisen keinoihin.

Tekijänoikeuden panttauskelpoisuutta periaatelähtöisestä näkökulmasta tarkastellessa tulee muistaa tämän näkökannan ongelmat, kuten oikeuden ennustettavuuden vaarantuminen. Tulkinta on myös hyvin uusi ja vakiintumaton. Se kuuluu parhaimmillaankin vain huomioon otettaviin oikeuslähteisiin, johon voidaan nojata, kun muut, vahvemmat oikeuslähteet vaikenevat. Yleensä tietty oikeusperiaate tunnustetaan oikeusjärjestyksessämme vasta, kun se alkaa saada ns. institutionaalista tukea virallisista oikeuslähteistä⁸⁰. Nykyisen lainsäädännön perusteella periaatelähtöinen tulkinta voi olla yksi peruste lisää panttauskelpoisuuden puolesta, jos katsomme denuntiaation taikka panttaussopimuksen luovan tarvittavan julkivarmistuksen, eikä mikään muukaan syy estä tekijänoikeuden panttausta. Se myös avaa tarkastelumme näkökantaan tiukan säädöskohtaisen laintulkinnan lisäksi havainnoimaan myös laajempaa tekijänoikeuden kehityksestä käytävää keskustelua. Tämä nousee esiin erityisesti TekijäL 42 §:n soveltamista tulkittaessa.

4. Panttioikeuden määritelmä ja panttauksen edellytykset

4.1 Panttioikeuden käsitteestä

---

⁸⁰ Nuotio 2004, s. 1270

Esinevakuuksien sääntely on hajanaista ja sijoittuu lähinnä erinäisten lakien yksittäisiin säädöksiin. Suurin poikkeus tästä pääsäännöstä on Maakaaren (12.4.1995/540) kiinteistöpanttioikeutta käsittelevä IV osa. Tavanomaisten irtainten esineiden vakuuskäytön osalta taas merkittävin säädös on Kauppakaaren (KK) 10 luku. Oikeuskäytännöllä sekä oikeuskirjallisuudella on ollut merkittävä asema irtaimen esineen vakuuskäyttöä koskevien normien kehityksessä⁸¹. Vuoden 1734 KK:n luvut 11, 12 ja 13 tulevat myös sovellettaviksi, kun tarkastellaan irtaimen esineen vakuuskäyttöä⁸². Esinevakuuksiin tulevat sovellettavaksi myös lain varallisuusosoikeudellista oikeustoimista (OikTL) säädökset, erityisesti OikTL 37 §.

Lainsäädäntömme ei määrittele panttioikeutta, vaan käsitteen kehitys on oikeuskirjallisuuden varassa. Panttioikeuden sisällöstä löytyy kuitenkin lainsäädännöstämme sääntelyä, kuten esimerkiksi MK 17.5 §. Säädöksen mukaan ”Velkojalla on panttioikeuden perusteella oikeus saada maksu saamiselleen, kun kiinteistöstä kertyneitä varoja jaetaan ulosoton tai lunastuksen vuoksi taikka muutoin viranomaisen toimesta.” Panttioikeuden voidaan katsoa olevan ”(yhteen tai useampaan) yksilöityyn esineeseen tms. varallisuusobjektiin maksuvaatimustarkoituksessa kytketty velkojan oikeusasema, joka erityisinä etuuksina haltijalleen merkitsee suojaa omistajanvaihdoksilta ja vahvaa etuoikeutta velkojainkilpailuissa sekä eräin osin menettelyllisiä erivapauksia velkojainoikeuden toteutuksessa⁸³.” Toisen määritelmän mukaan panttioikeus on ”velkojan muita parempi oikeus saada suoritus etukäteen yksilöidyn varallisuuskohteen arvosta.” Tämä määritelmä korostaa panttioikeuden esinevastuun eli objektikohtaisen suorituksensaantioikeuden luonnetta. Lähtökohtaisesti esineoikeus ei vanhene, ellei toisin säädetä.⁸⁴

Panttioikeudessa kyse on esinevastuusta eli pakko-oton kohde on etukäteen esinekohtaisesti rajattu ja yksilöity.⁸⁵ Velkoja voi kohdistaa panttioikeuteen perustuvat vaatimuksensa ainoastaan vakuusobjektiin, eikä velkavastuu kohdistu velallisen koko henkilökohtaiseen omaisuuteen. Kuten ensimmäisestä panttioikeuden määritelmästä

---

⁸¹Tepora ym. 2009, s 30-31

⁸²Tepora 2008, s.5

⁸³Havansi 1992, s.31

⁸⁴Tepora 2008, s.106-107

⁸⁵Havansi 1992, s.32

voimme havaita, sisältää panttioikeus toisaalta esinevastuun, mutta myös velkojan turvan suorituslaiminlyönnin varalta. Panttioikeus antaa velkojalle pakkokeinon maksun saannissa ongelmatilanteiden varalta.⁸⁶ Velkojalle luodaan panttioikeudella tavallista ulosmittaus- ja konkurssivelkojaa parempi asema omaisuuden realisoinnissa, sillä vakuusvelkojalla on etuoikeus vakuusobjektin realisoinnista saatavaan varallisuuteen⁸⁷. Panttioikeus kohdistuu yksilöityyn panttiobjektiin, ei yksittäiseen henkilöön tai tämän henkilökohtaiseen maksuvelvollisuuteen. Tästä johtuen panttausobjektin myöhempi omistajanvaihdos ei vaikuta pantinsaaajan oikeuksiin.⁸⁸

Syntyperusteensa nojalla panttioikeudet voidaan jakaa velallisen tahdonilmaisuuksiin perustuviin panttioikeuksiin, välittömästi lainsäännökseen perustuviin sekä velkojan tahtoon perustuviin panttioikeuksiin. Velallisen tahdonilmaukseen perustuvasta panttioikeudesta voidaan käyttää myös termiä sopimusperusteinen panttioikeus.⁸⁹ Tekijänoikeuden panttaus voi perustua ainoastaan sopimusperusteiseen panttaukseen, joten en tässä yhteydessä tarkastele lähemmin muita panttioikeustyyppisiä.

4.2 Tehokkaan sopimusperusteisen panttauksen edellytykset

Sopimus- eli tahdonilmaisuperusteinen panttioikeus syntyy osapuolten välille yksityisoikeudellisen tahdonilmaisutoiminnan kautta⁹⁰. Suomessa oikeustoimet voidaan pääsääntöisesti tehdä vapaamuotoisesti, ellei toisin säädetä. Tämä pätee myös panttaukseen⁹¹. KK 10:1.1 sääntelee panttaustoimen muotovaatimuksia. Sen mukaan panttaus on tehtävä kahden todistajan läsnäollessa tai kirjallisesti. Tämä säädös on katsottu perinteisesti ainoastaan ohjesisältöiseksi muotomääräykseksi, jonka vastainen panttaus ei automaattisesti johda panttauksen pätemättömyyteen⁹².

Sopimusvapauden periaate on yksi varallisuus oikeutemme yleisistä periaatteista. Se määrittää oikeudellisesti täysivaltaisen henkilön mahdollisuudeksi sitoa tahtaan

---

⁸⁶Havansi 1992, s.32

⁸⁷Tepora 2008, s.107

⁸⁸Tepora ym. 2009, s.22-23

⁸⁹Havansi 1992, s.37-38

⁹⁰Havansi 1992, s.53

⁹¹Tepora ym. 2009, s.82

⁹²Tepora ym. 2009, s 82

haluamallaan tavalla ilman, että oikeusjärjestys asettaa sille esteitä tai rajoituksia. Se voidaan jakaa 1) päätäntävapauteen, 2) sopimuskumppanin valitsemisen vapauteen, 3) tyyppivapauteen, 4) sisältövapauteen, 5) muotovapauteen ja 6) purkuvapauteen. Sopimusvapaus perustuu ajatukseen yksilöstä rationaalisisena päätöksentekijänä, joka tasaveroisen sopimuskumppaninsa kanssa päätyy kokonaisedun kannalta optimaaliseen sopimukseen.⁹³ Sopimusvapauden periaate on myös sopimusperusteisen panttausoikeuden taustalla. Sopimusvapauden kuuluvaan muotovapauteen voidaan säätää lailla poikkeuksia. Panttaussopimusta tehdessään osapuolten tulee ottaa huomioon lainsäädännössä ja oikeuskirjallisuudessa määritellyt panttisuhteeseen ja panttiobjektiin kohdistuvat edellytykset. Tekijänoikeuden panttauksen yhteydessä osapuolten tulee huomioida sopimuksessaan myös muut tekijänoikeuden erityispiirteet päästäkseen haluamaansa lopputulokseen. Tällainen seikka voi olla mm. luovutuksensaajan tekijänoikeuden edelleenluovutusosoikeus.

Sopimusperusteinen panttausoikeus voidaan ajallisesti jakaa kolmeen vaiheeseen: (1) panttioikeudellinen perustamisvaihe, (2) panttioikeudellinen väli- eli odotusvaihe sekä (3) panttioikeudellinen selvitysvaihe. Perustamisvaiheen säädökset määrittelevät ne edellytykset ja menettelylliset toimet, joiden on toteuduttava, jotta osapuolten tarkoittama tehokas panttioikeus panttiobjektiin voidaan pätevästi perustaa. Odotusvaiheeseen sovellettavat panttinormit osoittavat, miten panttioikeus pysyy tehokkaasti voimassa sekä välitilan kestäessä osapuolten oikeudet ja velvollisuudet, kuten panttiobjektin arvon säilyttämisen ja sen asianmukainen hoidon. Selvitysvaiheessa panttisuhteen perustana ollut velka erääntyy suoritettavaksi, jolloin velallinen suorittaa maksuvelvoitteensa ja panttisuhte purkautuu yksinkertaisesti tai laiminlyöntitilanteessa pantti realisoidaan.⁹⁴

Sopimusperusteisen panttaussuhteen tulee täyttää kaikki seuraavat edellytykset ollakseen sivullisia kohtaan tehokas:

- (1) Varallisuusobjekti on panttikelpoinen
- (2) Panttaussopimus on pantinantajan ja pantinsaajan välillä
- (3) Vakuusjärjestely perustuu osapuolten välillä olevaan saamissuhteeseen (causa)

---

⁹³Tepora 2008, s.30

⁹⁴Havansi 1992, s.54-55

- (4) Pantinantajalla on panttauskompetenssi eli hänellä on tarvittava kelpoisuus panttaussopimuksen kohteena olevan panttausobjektin panttaamiseen
- (5) Julkivarmistus, joka luo vakuusjärjestelylle tarvittavan julkisuuden oikeussuojan saamiseksi kollisioiden varalle.⁹⁵

Sopimusperusteinen panttioikeus perustuu osapuolten väliseen panttaussopimukseen, joka puolestaan jakaantuu pantinantajan panttausluvantaan eli sitoutumiseen tiettyyn pantin antamiseen ja pantinsaajan panttaushyväksyntään, jolla tämä hyväksyy pantinantajan panttausluvannan. Panttioikeus perustetaan suojaamaan velkojaa velallisen maksusuoritteiden laiminlyönniltä. Jos osapuolten välillä ei ole saamissuhdetta, jonka pantinantaja voisi laiminlyödä, ei panttisuhteelle ole perusteita. Tämän vuoksi pätevän panttaussuhteen yhtenä edellytyksenä on osapuolten välinen saamissuhde (causa). Osapuolten tulee jo panttausvaiheessa määrittellä ne oikeussuhteet/tilanteet, joiden perusteella pantinsaajalle voi tulevaisuudessa syntyä saaminen, vaikkei saamista panttaushetkellä olisikaan. Pätevästä panttaussopimuksesta ilmenee osapuolten välinen yhteisymmärrys ja pantin kohde on yksilöity siinä tarpeeksi tarkasti⁹⁶. Saamissuhdeilmaisu ei saa olla liian laaja, sillä täysin rajoitukseton saamissuhdeilmaisu ei saa aikaan sitovaa yleispanttausta. Huomionarvoista on, että panttioikeuden syntyminen ei edellytä henkilökohtaista saamisoikeutta, vaan sen syntymiseksi riittää myös pantin esinevastuuseen rajattu saamissuhde.⁹⁷ Tekijänoikeuden panttauksen julkivarmistukseen palaamme luvussa 6.

Pantinantajan panttauskompetenssi tarkoittaa pantinantajan panttausvaltaa yksilöityyn panttausobjektiin. Pääasiallisesti kyseinen ehto vaatii pantinantajan omistusoikeutta pantattavaan omaisuuteen, vaikkakin tähän periaatteeseen löytyy joitain lakisäänteisiä poikkeuksia. Tämän lisäksi pantinantajalta vaaditaan yleistä kelpoisuutta tehdä panttausoikeustoimi eli hänen tulee olla täysivaltainen. Holhouksenalainen henkilö, jolla on panttauskompetenssi panttioobjektiin, voi tarvita luvan panttauksen holhousviranomaiselta (HolhTL 34 §). Panttioobjektiin liittyvä, julkisuutta luova julkivarmistus on toteutettava ilman aiheetonta viivästystä. Panttaussuhteen ulospäin havaittava ja julkisuutta luova lisäakti on tarpeen, jotta turvataan sivullisten

---

⁹⁵Tepora 2008, s.115-116

⁹⁶Rahnasto 1997, s.561

⁹⁷Tepora 2008, s.117

mahdollisuus saada tietoa panttirasituksen kohteesta sekä vakuusjärjestelyn ajankohdasta eli etusijasta.⁹⁸

5. Tekijänoikeuden luovutus- ja ulosmittauskelpoisuus panttauksen edellytyksenä

5.1 Varallisuusobjektin panttauskelpoisuus

Varallisuusobjektin panttauskelpoisuus edellyttää seuraavien ehtojen täyttymistä: (i) panttiobjekti on riittävästi yksilöity ja (ii) se on luovutus- ja ulosmittauskelpoinen. Näiden lisäksi panttiobjektilta vaaditaan (iii) vaihdannallista arvoa. Ulosmittaus on ”viranomaistoimin hoidettua maksamattoman rahasaatavan pakkotäytäntöä eli tarkemmin ilmaistuna laiminlyödyn maksusuoritusvelvollisuuden pakkototeutusta”⁹⁹. Pakkotäytäntöönpano edellyttää laillista ulosottoperustetta.¹⁰⁰ Ulosottokaaren (UK) 4:8 §:n mukaan ulosmitattavaksi voi tulla ”velalliselle kuuluva esine tai oikeus, joka voidaan yksilöidä ja jolla on varallisuusarvoa, jollei sellaisen omaisuuden ulosmittaamista laissa erikseen kiellä”.

Lähtökohtaisesti sivullisen omaisuutta ei saa ulosmitata, ellei se ulosottoperusteen mukaan vastaa hakijan saatavaa (UK 4:9 §). Esinevakuus on siis poikkeus toisen omaisuuden ulosmittauskieltoon. Panttiobjekti pysyy esinevastuussa velkojalle omistajanvaihdoksesta huolimatta, jolloin se voidaan ulosmitata panttivelkojan saatavan vakuudeksi panttausobjektin sen hetkisestä omistussuhteesta huolimatta.¹⁰¹ Ulosmittaus kattaa myös esineen ainesosat ja tarpeiston, ulosmittauksen jälkeen erääntyvän tuoton sekä ulosmitatun omaisuuden sijaan tulevan omaisuuden (UK 4:8.1 §). Saatava voidaan ulosmitata, vaikkei velallisella vielä ole lopullista saamisoikeutta, jos saatava on riittävästi yksilöity sopimuksessa tai kun velallinen on vaatinut toiselta suoritusta sopimuksen tai lain perusteella (UK 4:8.2 §).

Lain esitöiden mukaan ulosmitattava omaisuus voi olla lähtökohtaisesti millaista

---

⁹⁸Tepora 2008, s.115-119

⁹⁹Koulu ym. 2009, s.432

¹⁰⁰Tepora ym. 2009, s.20

¹⁰¹Koulu ym. 2009, s.508

omaisuutta tahansa. Se voi olla ”konkreettinen esine eli kiinteistö tai irtain esine, taikka oikeus, esimerkiksi palkka tai immateriaalioikeus”¹⁰². Lainkohta on yleissäännös, jonka erityissäännös voi syrjäyttää. Tekijänoikeuskin voi siis olla lähtökohtaisesti ulosmitattavaa omaisuutta, ellei muualla laissa toisin säädetä.

Yksilöitävyysvaatimus varmistaa panttauksen tehokkuuden, kun sen kohde voidaan luotettavasti erottaa muista samanlaisista esineistä. UK 4:26 §:n mukaan ulosottomiehen antamassa ulosmittauspäätöksessä on yksilöitävä ulosmitattava omaisuus. UK 4:26.2 §:n mukaan irtain omaisuus voidaan ulosmitata, vaikkei sen sijaintapaikkaa tunneta, jos omaisuus voidaan tästä huolimatta riittävästi yksilöidä. Omaisuuden laatu määrittää vaaditun yksilöinnin tason ja tarvittavat tiedot. Irtain esine yksilöidään lähinnä ulkoisten tunnusmerkkien perusteella. Saatava tai muu oikeus voidaan ulosmitata, kun oikeus voidaan riittävästi yksilöidä, vaikka se perustuu muualla olevaan juoksevaan velkakirjaan tai siihen rinnastettavaan asiakirjaan.¹⁰³ Yleisesti voidaan sanoa, että tiettyä osuutta velallisen kaikesta omaisuudesta ei voida ulosmitata, vaan sen kohde tulee yksilöidä tätä tarkemmin.¹⁰⁴

Vaihdannallinen varallisuusarvo ei ole muodollinen juridinen edellytys panttaukselle, mutta sitä käytännössä vaaditaan panttausobjektilta viimeistään realisointivaiheessa. Muodollis-juridisesti tehokkaasti tehty panttaus on kuitenkin pätevä, vaikka saatavalla ei olisikaan käytännössä arvoa.¹⁰⁵ Jos pantatulla omaisuudella ei ole varallisuusarvoa, sen ulosmittaus voi estyä UK 4:16 §:ssä tarkoitetun turhan ulosmittauksen kiellon vuoksi¹⁰⁶. Ei ole hyötyä ulosmitata omaisuutta, josta ei todennäköisesti kerry tarpeeksi tuloa kattamaan saatavaa ja ulosmittauskuluja. Sääöksellä pyritään suojaamaan velallista turhilta ulosmittauksilta.¹⁰⁷ Panttauksen tarkoituksena on turvata velkojan saatava suoritusten laiminlyöntitilanteessa eikä tämä tapahdu, jos panttausobjektilla ei ole realisointitilanteessa tosiasiallista taloudellista arvoa.

5.2 Ulosmittauskelpoisuus panttauskelppoisuuden edellytyksenä

---

¹⁰²HE 13/2005, s. 42

¹⁰³HE 13/2005, s.60-61

¹⁰⁴HE 13/2005, s.42

¹⁰⁵Tepora 2008, s.107-109

¹⁰⁶HE 13/2005, s.42

¹⁰⁷HE 13/2005, s.50

Luovutus- ja ulosmittauskelpoisuuden edellytyksellä tarkoitetaan sitä, että henkilön omaisuus on tämän itsensä määrättävissä. UK 4:9 § kieltää sivulliselle kuuluvan omaisuuden ulosmittauksen. Poikkeuksena ovat tilanteet, joissa sivulliselle kuuluva omaisuus vastaa hakijan saatavaa tai kuuluu velalliselta ulosmitattuun esineeseen sen ainesosana tai tarpeistona. Panttioikeus ei estä omaisuuden ulosmittausta. Jos omaisuus on velkojan hallussa panttioikeuden perusteella, on tällä velvollisuus luovuttaa kyseinen omaisuus ulosottomiehelle. Vakuusoikeus otetaan kuitenkin omaisuuden myynnissä ja varojen jaossa huomioon, kuten muualla laissa säädetään (UK 4:44 §).

Se, kuuluuko omaisuus sivulliselle tai velalliselle, ratkaistaan lähtökohtaisesti tavanomaisten siviilioikeudellisten sääntöjen mukaisesti. Omistusriitoja koskevat kysymykset ratkaisee ulosottomenettelyssä lähtökohtaisesti ulosottomies. Jos ulosottomenettelyssä ei saada selvyyttä omistussuhteeseen, voi ulosottomies osoittaa parempaa oikeutta omaisuuteen vaativaa sivullista nostamaan käräjäoikeudessa täytäntöönpanokanteen.¹⁰⁸

Tekijänoikeuslain 28 § kieltää tekijänoikeuden edelleenluovutuksen ilman tekijän nimenomaista suostumusta. Mikäli oikeus kuuluu liikkeelle, voidaan se poikkeuksellisesti luovuttaa yhdessä liikkeen tai sen osan kanssa. Tekijänoikeuden omistussuhteiden osoittamisessa ongelmaksi voi tulla se, ettei tekijänoikeutta rekisteröidä mitenkään. Tekijälle syntyy tekijänoikeus teokseen sen luomishetkellä ja hänellä on oikeus määrätä siitä haluamallaan tavalla. Tekijänoikeuden siirtyessä tekijältä nousee luovutussopimus tärkeäksi todisteeksi oikeudellisesta kompetenssista suhteessa tekijänoikeuteen.

Mielenkiintoinen kysymys on luovutuksensaajan hallussa olevan tekijänoikeuden ulosmittauskelpoisuus. Tekijänoikeuslain 42 §:stä ei voida lukea tekijänoikeuden yleistä ulosmittauskieltoa, joka koskisi myös tekijänoikeuden luovutuksensaajan hallussa olevan tekijänoikeuden ulosmittausta. Se voidaan ulosmitata, mutta tällöin on huomioitava tekijänoikeuden edelleenluovutuskielto ja sen vaikutus tekijänoikeuden luovutuskelpoisuuteen. Tällöin voidaan lähteä siitä oletuksesta, että tekijänoikeuden

---

¹⁰⁸HE 13/2005, s.44

ulosmittauskelpoisuus luovutuksensaajalta on sidoksissa tämän luovutussopimuksessa sovittuun edelleenluovutusosoikeuteen. Ulosmittaus voi tulla kyseeseen luovutussopimuksen perusteella, mutta jos luovutuksensaaja ei ole sopinut tekijän kanssa edelleenluovutuksesta, tämä ei onnistu.¹⁰⁹ Tekijä voi jälkikäteen hyväksyä tekijänoikeuden edelleenluovutuksen taikka nimenomaisen luovutuksensaajalla olevan oikeuden panttauksen¹¹⁰.

Toinen tilanne on tekijänoikeuden ulosmittaus luovutuksensaajalta ilman tekijän suostumusta tekijänoikeuden edelleenluovutukseen. Lainsäädännössämme ei ole ennenkuulumatonta sallia sellaisen omaisuuden ulosmittaus, jota asianosainen samassa tilanteessa ei itse saisi myydä ulkopuoliselle. Kaisto käyttää esimerkkinä avioliittolain 38 §:ää (AL), jonka mukaan puoliso ei saa ilman toisen puolison kirjallista suostumusta luovuttaa kiinteää omaisuutta, joka on tarkoitettu käytettäväksi puolisojen yhteisenä kotina. Tämä säännös ei kuitenkaan välttämättä estä kyseisen omaisuuden ulosmittausta puolison velkojen vuoksi ulosmittausmenettelyssä tilanteessa, jossa puoliso itse ei saisi kyseistä omaisuutta luovuttaa. Sen voidaan tulkita sallivan tällainen ulosmittausmenettely puolison suostumuksesta riippumatta. On kuitenkin oltava varovainen johtopäätösten vetämisessä tällaisesta sääntelystä tekijänoikeuden ulosmittaukseen ilman tekijän suostumusta. AL:n säädös voidaan kumota puolison hakemalla tuomioistuimen päätöksellä, joka taas tekijänoikeuden kohdalla ei ole mahdollista. Luovutuksensaajalla ei ole oikeutta vaatia tekijää hyväksymään tekijänoikeuden edelleenluovutusta.¹¹¹

Tekijänoikeuden edelleenluovutuskielto koskee vain tilanteita, jolloin tekijä ei ole antanut lupaa tekijänoikeutensa edelleenluovutukseen. Jos sopimusosapuolet sopivat panttauksen yhteydessä erikseen tekijänoikeuden edelleenluovutusosoikeudesta, se voidaan mahdollistaa sopimusteitse.¹¹² KKO 1980 II 3 käsitteli tekijänoikeuden siirtymistä.

A oli suunnitellut koru- ja solkimalleja erälle yhtiölle. Yhtiön jouduttua konkurssiin oli konkurssipesästä myyty korujen ja solkien valmistamisessa tarvittavat muotit B:lle, joka näitä käyttäen oli A:n kielloista huolimatta valmistanut koruja ja solkia. Koruja pidettiin

---

¹⁰⁹Kivimäki 1966, s.147

¹¹⁰Kaisto 2002, s.22

¹¹¹Kaisto 2002, s.23

¹¹²Rahnasto 1997, s.555

tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin annetun lain tarkoittamina teoksina, mutta solkia sitä vastoin ei. Kyseistä kauppaa ei pidetty sanotun lain 28 §:n tarkoittamana liikkeen tai sen osan luovutuksena. B tuomittiin rangaistukseen tekijänoikeuden loukkaamisesta korujen osalta ja veloitettiin suorittamaan A:lle kohtuullinen hyvitys sekä korvaus kärsimyksestä ja muusta haitasta ja menetyksestä.

A oli kyseisessä tapauksessa sopinut alkuperäisen yhtiön kanssa oikeudesta valmistaa ja myydä hänen luomiaan koruja. Tämä oikeutti kyseisen yhtiön luovuttamaan saamansa oikeuden liikkeen tai sen toiminnallisen osan kanssa perustuen tekijänoikeuslain 28 §:ään. Pelkkien muottien luovutus ei luonut B:lle vastaavaa oikeutta hyödyntää A:n tekijänoikeutta. Tekijänoikeuden siirtäminen vaatii nimenomaista tekijän hyväksyntää, eikä se tapahdu pelkästään teoskappaleen tai kuten tässä tapauksessa, teoskappaleen valmistuksessa tarvittavan muotin, siirtämisellä. Näyttövelvollisuus tekijänoikeuden edelleenluovutusoikeuden olemassaoloon on sillä, joka vetoaa tällaisen oikeuden olemassaoloon. Muun muassa tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1990:18 korostetaan, että tekijänoikeusjärjestön on jäsentensä tekijänoikeuksia koskevia toimia tehdessään kyettävä näyttämään pätevä valtuutus taikka tekijänoikeuden luovutus.

UK 4:8.2 säädetään, että saatavan riittävä yksilöinti sopimuksessa tai velallisen vaatimus suorituksesta sopimuksen tai lain nojalla toiselta riittää saatavan ulosmittaamiseksi velalliselta, vaikka velallisella ei vielä olisikaan lopullista saamisoikeutta. Tämä tarkoittaa, että vasta syntymässä oleva saatavakin voidaan ulosmitata velalliselta, vaikkei saatavan osoittama rahamäärä ole vielä siirtynyt velalliselle, kunhan saatava perustuu sopimukseen, jossa saatava on riittävän yksilöidysti määritelty¹¹³. Tekijänoikeuden taloudellinen arvo perustuu usein sen odotettavissa olevaan tuottoon. Tällöin panttauksessa tosiasialliseksi realisointitavaksi voi nousta velalliselle odotettavissa oleva tuotto, joka ei vielä panttauksen hetkellä ole realisoitunut. Pantinsaajalle jää tällöin riski siitä, ettei tarvittavaa saatavaa koskaan saada.

5.3 Ulosmittauskelpoisuuden rajoitukset

Ulosmittauskelpoisuutta rajoittavat laissa erityisesti säädetyt ulosmittauskiellot. Niitä säädetään ulosottokaaren lisäksi muissa erityislaeissa. Ne voidaan jakaa omaisuuden

---

¹¹³HE 13/2005, s.43

laatuun (aineellisiin) perustuviin ulosmittauskieltoihin ja ulosmittausmenettelyä koskeviin (prosessuaalisiin) ulosmittauskieltoihin.¹¹⁴

UK 4:19 sisältää luettelon omaisuuden laatuun perustuvista ulosmittauskielloista. Tekijänoikeutta ei mainita kyseisessä pykälässä, mutta omaisuutta, jota lain mukaan ei saa luovuttaa, ei voi ulosmitata (UK 4:19.5§). 5 kohdan ulosmittauskielto koskee irtainta sekä kiinteää omaisuutta. Sopimuksella ei voida estää ulosmittausta, sillä kauppaan, testamenttiin tai muuhun oikeustoimeen perustuva luovutuskielto ei pätevästi estä ulosmittausta. Lainkohta korvaa aiemmin voimassa olleen ulosottolain 4:9.2 §:n kiellon luovutuskelvottoman omaisuuden ulosmittaamisesta. Tämä mukaan omaisuuden luovutuskielto tarkoittaisi samalla sen ulosmittauskieltoa.¹¹⁵ Tekijänoikeuteen sovellettuna tämä tarkoittaisi, ettei tekijänoikeus ole ulosmittattavissa silloin, kun sen haltijalla ei ole kompetenssia edelleenluovuttaa oikeutta. Lain mukaan tällä on oikeus edelleenluovutukseen ainoastaan tekijän luvalla.

Ulosmittaustapaa koskevista ulosmittauskielloista säädetään UK 4:16-18 §:ssä. Niiden tarkoituksena on minimoida ulosoton velallisen omaisuudelle aiheuttamaa vahinkoa. Kyseiset pykälät koskevat kaikenlaatuista omaisuutta ja ne ovat UK 4:19 §:stä (asianmukaisuuden vaatimus) ilmenevän suhteellisuusperiaatteen ilmentymiä.¹¹⁶ Nämä kolme ulosmittauskieltoa ovat turhan ulosmittauksen kielto (UK 4:16 §), saatavan kynnysmäärä (UK 4:17 §) sekä ns. pirstomiskielto (UK 4:18 §).

Turhan ulosmittauksen kielto tarkoittaa, ettei ulosmittausta voida suorittaa omaisuudesta, josta kertyy vain vähäisenä pidettävä määrä hakijalle tai hakijoille tilitettäväksi, kun täytäntöönpanokulut, ulosottomaksut sekä ne saatavat, joista omaisuus vastaa, on suoritettu. Jos saatavan pieni määrä huomataan vasta ulosottoa suorittaessa, tulee ulosottomiehen perua ulosotto itseoikaisuna (UK 4:16.2 §). Ulosoton hakijalle tulee kertyä vähäistä suurempi määrä omaisuudesta. Tällaisena määränä on pidetty 17 §:n mukaista kynnysmäärää selvästi suurempaa määrää, vaikkakaan kiinteää euromääräistä rajaa ei ole asetettu. Omaisuuden laatu vaikuttaa tämän määrän arviointiin, jolloin mm. kiinteistön ulosmittauksessa raja on korkeampi kuin palkan

---

¹¹⁴Linna 2008, s.115-116

¹¹⁵HE 13/2005, s.53

¹¹⁶Linna 2008, s118

ulosmittauksessa. Arvioinnissa on otettava huomioon omaisuuden arvo ja muut olosuhteet. Ulosmittaus estyy, mikäli omaisuuteen kohdistuu arvoonsa nähden runsaasti saatavia taikka oikeuksia, joilla on hakijan saatavaa parempi etuoikeus. Vakuus- ja muut oikeudet otetaan huomioon siltä osin kuin ne ovat ulosottomiehen tiedossa.¹¹⁷

Kynnysmäärä on se saatavan määrä, joka ulosotosta on saatava hakijalle tilitettäväksi, jotta ulosottoon ryhdytään. Siitä säädetään tarkemmin Valtioneuvoston asetuksessa ulosottomenettelystä (UMenA). UmenA 10 §:n mukaan UK 4:17 §:ssä tarkoitetun ulosottomenettelyn edellytyksenä oleva kertymän vähimmäismäärä on 40 euroa. Jos omaisuutta on ulosmitattuna muun saatavan perimiseksi ja ulosottomies arvioi, ettei hakijan saatavalle kertyisi siitä omaisuudesta tätä määrää, omaisuutta ei ulosmitata hakijan saatavasta. Omaisuus kuitenkin ulosmitataan, jos saatavan perimättä jäämistä voidaan pitää kohtuuttomana (kohtuusperuste). Kynnysmäärän perustetta voidaan soveltaa myös, jos ulosottoon saapuu myöhemmin etuoikeussaatava tai määrältään suuri saatava.¹¹⁸ Vähimmäismäärä lasketaan toistuvaistulon ulosmittauksessa seuraavan kuuden kuukauden ajalta. Tekijänoikeuden ulosmittauksesta saatava tulo on vaikeasti arvioitava, muttei ole mitään syytä, miksei turhan ulosmittauksen kielto voisi tapauskohtaisesti soveltua myös tekijänoikeuteen.

Ns. pirstomiskielto tarkoittaa, ettei irtaimesta tai kiinteästä omaisuudesta saa ulosmitata erikseen ainesosia, tarpeistoa tai tuottoa. Tähän voidaan kuitenkin ryhtyä irtaimen esineen osalta, jos velallinen ja ne velkojat, joiden oikeutta asia koskee, suostuvat menettelyyn. Näitä velkojia voivat olla mm. vakuusvelkojat, sillä pirstominen voi alentaa vakuuden arvoa. UK 4:18.2 § kieltää sellaisen irtaimen tai kiinteän omaisuuden muodostaman kokonaisuuden osittaisen ulosmittauksen siten, että jäljelle jäävä omaisuus tulee velalliselle hyödyttömäksi tai sen arvo laskee olennaisesti, ellei velallinen anna tähän suostumustaan. Lain esitöiden mukaan esineestä ei saa ulosmitata osia ja usean esineen taloudellinen kokonaisuus tulee säilyttää ulosmittauksessa. Pirstomiskielto suojaa myös panttioikeuden tai muun vakuusoikeuden haltijaa estämällä vakuuden arvon vähenemisen.¹¹⁹

---

¹¹⁷HE 13/2005, s.50

¹¹⁸Linna 2008, s.118

¹¹⁹HE 13/2005, s.51

Pirstomiskiellon tavoitteena on estää omaisuuden arvon aleneminen. Tekijänoikeudesta ei voida erottaa ainesosia tai tarpeistoa. Näiltä osin pirstomiskielto ei voi tulla sovellettavaksi siihen. UK 4:8.2 § mahdollistaa tarpeeksi tarkasti yksilöidyn tuoton ulosmittauksen, vaikka tuo tuotto ei vielä ulosmittaushetkellä olisikaan realisoitunut. Olennaista on, ettei tämä saa aiheuttaa tekijänoikeuden arvon alenemista. Tekijänoikeus voidaan lain 27 §:n mukaan luovuttaa kokonaan tai osittain lukuun ottamatta 3 §:ssä säädettyjä moraalisia oikeuksia. Tekijä voi luovuttaa taloudelliset oikeutensa joko kokonaan tai osittain. Taloudelliset oikeudet jaetaan tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan tekijän yksinomaiseen oikeuteen määrätä teoskappaleiden valmistamisesta ja teoksen saattamisesta yleisön saataviin. Hän voi muun muassa sallia teoksen kertaluontoisen julkaisun, esimerkiksi kirjoituksen julkaisu lehdessä, mutta pidättää itsellään varsinaisen oikeuden teoksen julkaisuun ja teoskappaleiden luomiseen. Teoksen taloudellisen hyödyntämisen salliminen jollekin taholle tietyllä tavalla ei vielä sisällä tekijänoikeuden kaikkinaista luovutusta, vaan tämän toisen tahon oikeus teoksen hyödyntämiseen rajoittuu osapuolten sopimaan. Tällainen oikeuksien jaottelu ei saa siis johtaa tekijänoikeuden taloudellisen arvon alenemiseen. Myös omaisuus, jolla on omistajalleen enemmänkin tunnearvoa kuin vaihdanta-arvoa, on rajattu ulosmittauskelpoisen omaisuuden ulkopuolelle (UK 4:19). Ulosmitattavan omaisuuden on oltava yksilöitävissä ja tämä on tehtävä ulosmittauspäätöksessä. (UK 4:8 ja UK 4:26.2).

Tekijänoikeuslaki sisältää erityisen ulosmittauskiellon. Tekijänoikeuslain 42 § kieltää tekijänoikeuden ulosmittauksen tekijältä itseltään sekä siltä, jolle se on siirtynyt avio-oikeuden, perinnön tai testamentin pohjalta. Lainsäädöksen laajuudesta ja sen käytännön merkityksestä on käyty laajaa keskustelua, johon palaamme myöhempanä. Se voidaan tulkita erityissäädökseksi, joka ei aikaansaa tekijänoikeuden kaikkinaista ulosmittauskeltvottomuutta.

Tekijänoikeuden luovutuksen ominaispiirteiden voidaan nähdä liittyvän oikeuden luonteeseen alkuperäisenä saantona tekijälleen. Sen siirtyessä on olennaista hahmottaa, kuinka tekijänoikeuden saama suoja muuttuu tämän luovutuksen myötä. Tekijänoikeuden luovutussopimuksen kohde on immateriaalinen, mikä asettaa sopimukselle erityisiä täsmällisyysvaatimuksia sen laajuuden ja kohteen määrittelyn kannalta. Luovutus asettuu velvoiteoikeuden alaan siten, että tekijänoikeuslaki määrittää kompetenssin ja sen ulottuvuutta, kestoja ja pätevyyttä sääntelevät yleiset

velvoiteoikeudelliset säännöt.¹²⁰

Tekijänoikeuden kaksoisluovutustilanteissa kollisio ratkaistaan aikaprioriteettiperiaatteen mukaan. Jos tekijä on luovuttanut teoksen käyttämiseen yksinomaisen oikeuden ja tämän jälkeen yksinkertaisia eli kertaoikeuksia, annetaan suojaa yksinomaiselle luovutukselle. Jos taas ensin on luovutettu yksinkertaisia käyttölupia ja tämän jälkeen luovutetaan teokseen yksinomainen käyttöluva, joutuu yksinomaisen käyttöluvan saaja sietämään yksinkertaisten käyttöoikeuksien luovutukset. Tämä johtaa siihen, ettei luovutuksensaaja voi luottaa saantonsa tehokkuuteen, sillä aikaisempi luovutuksensaaja voi esittää tehokkaasti vaatimuksia ja jopa estää myöhemmän luovutuksensaajan oikeuden käyttämisen.¹²¹

5.4 Näkökulmia tekijänoikeuden ulosmittauskelpoisuuteen

Tekijänoikeuslain 42 §:n mukaan tekijänoikeutta ei saa ulosmitata tekijältä itseltään eikä siltä, jolle se on siirtynyt avio-oikeuden, perinnön tai testamentin nojalla. Säädestä ei pidä tulkita tyhjentäväksi tekijänoikeuden ulosmittauksen kieltämiseksi. *Haarmannin* mukaan sen tarkoituksena on ”suojata tekijää ja hänen säännöksessään tarkoitettuja läheisiään siltä, että nämä vasten tahtoaan joutuisivat julkistamaan jonkin teoksen.” Tämä suojaa koskee myös jo aiemmin julkaistun teoksen uudelleen julkisuuteen saattamista.¹²² *Kaisto* huomauttaa *Haarmannin* poistaneen tämän tulkinnan teoksen myöhemmästä painoksesta¹²³. Säädöksen määrittämää henkilöpiiriä ei tule tulkita laajentavasti, joten sen soveltamisalaksi jää ainoastaan säädöksessä nimenomaisesti mainittu henkilöpiiri. Näin tulkittuna säädös ei näyttäisi estävän tekijänoikeuden ulosmittausta siltä, jolle tekijä on siirtänyt tekijänoikeutensa. Tämä voisi nähdäkseni mahdollistaa ainakin yritysten hallussa olevan tekijänoikeuden ulosmittauksen, sillä teoksen tekijänä ei voi olla muu kuin luonnollinen henkilö, ja yritys saa tekijänoikeuden haltuunsa tekijältä oikeuden siirrolla.

Kivimäki huomauttaa, että pantattu tekijänoikeus voidaan realisoida muutoinkin kuin

---

¹²⁰Kemppinen 2006, s.305-306

¹²¹Kemppinen 2006, s.307

¹²²Haarmann 1999, s.240

¹²³Kaisto 2002, s.17

pakkomyynnillä. Tekijänoikeuslain pykälä kieltää ainoastaan sellaisen tekijänoikeuden ulosmittauksen, jota ei ole saatettu julkisuuteen ja tällaisenkin tekijänoikeuden ulosmittaus on sallittua tekijän suostumuksella.¹²⁴ Hänen mukaansa tekijänoikeuden ulosmittaus tapahtuu ”asianosaiselle annettulla ilmoituksella, että hänen tulee pidättäytyä kaikista tekijänoikeuden dispositiosta, jotka ovat ristiriidassa ulosmitatun funktion kanssa.¹²⁵” Käytetty ilmaisu antaisi ymmärtää, että olennaista on tekijän suostumus ulosmittauksen vaikutukset aikaan saavassa toimessa ja tälle syntyvä velvollisuus pidättäytyä tällaisen toimen kanssa ristiriidassa olevasta toiminnasta. Tällöin tekijänoikeus voitaisiin ulosmitata käytännössä kauppaa muistuttavassa järjestelyssä, johon tekijä antaa suostumuksensa.

Ulosottokaaren 5:1 §:ssä säädetään ulosmitatun omaisuuden myynnistä. Laissa määritellyt myyntitavat ovat joko huutokauppa, jossa omaisuus myydään ulosottomiehen toimittamalla julkisella huutokaupalla taikka vapaa myynti, jossa omaisuus voidaan myydä muulla tavalla, kuten toimeksiannolla taikka vähittäin. Vapaata myyntiä ovat kaikki ne omaisuuden realisointikeinot, jotka eivät ole huutokauppaa. Vapaaseen myyntiin sovelletaan soveltuvin osin samoja säännöksiä, kuin huutokauppaankin.¹²⁶

Vapaasta myynnistä ja sen edellytyksistä säädetään ulosottokaaren 5 luvun säädöksissä 75- 77 §. Tämän jaottelun mukaan vapaata myyntiä on yksityisen toimittama julkinen huutokauppa, ulosottomiehen toimittama vapaa myynti tai muu vapaa myynti. Kaksi ensiksi mainittua tapahtuvat ulosottomiehen valvonnassa ja niistä käytetään nimitystä ”vapaa virallismyynti”. Muu vapaa myynti tapahtuu asianosaisten toimesta ja se rinnastuu yksityiseen kauppaan joten siitä käytetään nimitystä ”vapaa yksityismyynti”.¹²⁷ Vapaa myynti vaikuttaa muistuttavan läheisesti Kivimäen mainitsemaa tekijänoikeuden ulosmittaukselta vaadittavat oikeusvaikutukset aikaansaavaa menettelyä.

Voidaan myös kysyä, miten tekijänoikeuslain 42 § on sovellettavissa tilanteeseen, jossa

---

¹²⁴Kivimäki 1948, s.275

¹²⁵Kivimäki 1966, s.148

¹²⁶HE 13/2005, s.109

¹²⁷Linna ym. 2007, s.620

tekijä itse on pantannut tekijänoikeutensa. Voidaanko lainkohta tulkita tahdonvaltaiseksi ja näin panttaussopimuksin syrjäyttää? *Kaisto* pyrkii tarkastelemaan tekijänoikeuden ulosmittauskieltoa analogisesti suhteessa tavaramerkkilakiin. Tavaramerkkilain 35.1 §:n mukaan tavaramerkkiä ei saa ulosmitata, ellei siihen ole perustettu panttioikeutta. Panttioikeus tulee perustaa kirjallisesti ja merkitä tavaramerkkirekisteriin (Tavaramerkkilaki 33.3 §). Sääntely voidaan tulkita *Kaiston* mukaan kahdella tavalla: Ensinnäkin voidaan katsoa, että tavaramerkin panttaus aiheuttaa ulosmittauskiellon syrjäytymisen. Tällöin millä tahansa velkojalla on oikeus vaatia tavaramerkin ulosmittausta. Toisen tulkinnan mukaan panttaus oikeuttaa ainoastaan panttivelkojan vaatimaan tavaramerkin ulosmittausta. Tavaramerkin panttauksen erottaa tekijänoikeudesta sen rekisteröintimahdollisuus, joka luo julkivarmistuksen.

Analogisesti sovellettuna tekijänoikeuteen tämä voi tarkoittaa, että panttaus mahdollistaa panttivelkojan vaatimuksesta tapahtuvan tekijänoikeuden ulosmittauksen. Tämä oikeus ei ulotu tekijän muihin velkojiin. Tulkinta vastaa tavaramerkkilain 35.1 §:n perinteistä tulkintaa. Kyseisen säädöksen voidaan tulkita kuitenkin mahdollistavan tavaramerkin ulosmittauksen mahdollistamisen myös muiden kuin panttivelkojan vaatimuksesta.¹²⁸

Tekijänoikeuden ja tavaramerkin ulosmittauskelpoisuutta tarkastellessa on huomioitava, että lainsäädännön perusteella tavaramerkkiin voidaan perustaa panttioikeus, mutta tekijänoikeuden suhteen tämä oikeus on tulkinnanvaraisempi. Tämän vuoksi analogioiden soveltamisessa tulee olla varovainen. *Kaisto* päätyykin varovaisuuteen arvioinnissaan ja toteaa tekijänoikeuslain 42 §:n kirjaimelliselle tulkinnalle olevan pätevät perustelut. Valittavan tulkinnan kannalta olennaista on tekijän panttauksen sitovuus ulosmittausvelkojiin nähden. Jos tekijänoikeutta ei nähdä mahdolliseksi pantata ulosmittausvelkojia sitovasti, ei ulosmittauskelpoisuus ole mahdollista. Jos taas panttauksen katsotaan sitovan ulosmittausvelkojia, on tavaramerkkilain analogiselle soveltamiselle löydettävissä perusteluja.¹²⁹

Kaisto tarkastelee myös mahdollisuutta ulosottolain analogiseen soveltamiseen suhteessa tekijänoikeuden ulosmittauskieltoon. On huomioitava, että ulosottolaki (UL)

---

¹²⁸*Kaisto* 2002, s.15

¹²⁹*Kaisto* 2002, s.16

on kumottu ulosottokaarella (UK) 15.6.2007. Kaisto tarkastelee analogisen tulkinnan mahdollisuutta pohtiessaan jo kumotun ulosottolain 4:5.1 §:ää.¹³⁰ UL 4:5.2:ssa säädettiin tilanteesta, jossa erottamisedun alaista omaisuutta on pantattu. ”Ulosmittauksesta ei saa erottaa irtainta omaisuutta, joka on panttina tai jota toinen pitää hallussaan saamisen vakuutena, jos ulosmittaus toimitetaan siitä velasta, jonka vakuutena omaisuus on.” Panttiomaisuus kuuluu siis aina ulosmitattavaan omaisuuteen, kun hakijalla oli siihen panttioikeus. Ulosottokaarella velallisen irrottamisedusta säädetään 4:21-23 §:ssä. UK 4:21.3 säättää, ettei ulosmittauksesta saa erottaa sellaista omaisuutta, johon hakijalla on panttioikeus, kun peritään sitä saatavaa, jonka vakuutena tämä omaisuus on. UK 4:1.4 säädöksessä mainittu panttioikeus ulotetaan koskemaan myös sellaista pidätysoikeutta, jonka haltijalla on oikeus pitää hallussaan vakuutta.

Kaisto katsoo kyseisen lainkohdan viittaavan siihen, ettei omaisuutta saa ulosmitata muun kuin panttivelkojan vaatimuksesta. Tavaramerkkilain 35.1 §:n taas voidaan tulkita tarkoittavan joko pelkästään panttivelkojan toimesta tapahtuvan ulosmittauksen mahdollistamista taikka kaikkien velkojien vaatimuksesta tapahtuvaa tekijänoikeuden ulosmittausta. Jälkimmäisen tulkinnan mukainen johtopäätös johtaisi lainkohtien väliseen ristiriitaan. Kaiston mukaan ensimmäisen vaihtoehdon mukainen tulkinta poistaisi lainkohtien välillä olevan ristiriidan ja hän päätyy puoltamaan tätä näkökantaa tarkoituksenmukaisuusargumentilla.

Kuinka tämä tulkinta vaikuttaa ulosottolain analogiseen soveltamiseen tekijänoikeuteen? Voidaanko UK 4:21.3 tulkita niin, että kyseinen säädös mahdollistaa tekijänoikeuden ulosmittauksen? Kaiston mukaan ei, vaan tekijänoikeuslain 42 §:ää tulee tulkita kirjaimellisesti, jolloin päädytään siihen, ettei tekijänoikeutta saa ulosmitata, vaikka siihen olisi perustettu panttioikeus. Kaiston mukaan ”Lainsäädännössä ei siis ole yleisesti sovellettavaa säännöstä, jonka mukaan omaisuuden lähtökohtainen ulosmittauskielto lakkaa velallisen pantattua omaisuuden.”

---

¹³⁰HE 13/2005 uudistettiin ulosottolain 4 luku, ja siihen tuotiin yhä voimassa oleva 4:21.3 mukainen kielto erottaa omaisuutta, johon hakijalla on panttioikeus. Vastaava säädös oli laissa myös Kaiston artikkelin kirjoitusajankohtana, jolloin voimassa oli 378/1997 mukaan uudistettu ulosottolain 4 luku, jossa säädettiin: ”Ulosmittauksesta ei saa erottaa irtainta omaisuutta, joka on panttina tai jota toinen pitää hallussaan saamisen vakuutena, jos ulosmittaus toimitetaan siitä velasta, jonka vakuutena omaisuus on.” Ulosottosäädännön uudistukset eivät siis ole muuttaneet panttiesineeseen kohdistuvaa erottamiskieltoa, joten Kaiston analyysi säädöksen oikeusvaikutuksista on yhä ajankohtainen.

Tavaramerkkilain säädöstä tulee tulkita suppeasti poikkeussäädöksenä, eikä sitä voida soveltaa analogisesti tekijänoikeuden ulosmittaukseen. Näin ollen UK 4:21.3 §:n soveltaminen johtaa siihen lopputulokseen, ettei panttioikeuden perustamisesta tarvitse seurata ulosmittauskiellon täydellistä poissulkemista. Muusta lainsäädännöstä ei saada tukea tekijänoikeuslain 42 § tulkintaan muutoin kuin sanamuotonsa mukaisesti.¹³¹

Tepora toteaa, että tekijänoikeuslain 42 § voidaan tulkita siten, että julkistaessaan teoksensa tekijä luopuu sen ulosmittauskiellosta. Tämä tulkinta perustuu säädöksen tarkoitukseen eli tekijän ja hänen säännöksessään tarkoitettujen läheistensä suojaamiseen teoksen vastentahtoiselta julkaisulta. Tällä halutaan korostaa tekijän yksinoikeutta määrätä teoksestaan. Tästä voidaan kuitenkin *Teporan* mukaan johtaa se, että määrätessään teoksestaan tekijä voi hyväksyä myös ulosmittauskiellosta luopumisen. Tämä tekijänoikeuden ulosmittauskiellosta luopuminen voi olla myös konkludenttista. *Tepora* tulkitsee tekijänoikeuslain 42 §:n rajoittuvan vain tilanteisiin, joissa tekijä ei ole vapaaehtoisesti disponoinut teoksestaan.¹³² Tämä tulkinta mahdollistaa sopimusvaraisesti pantatun tekijänoikeuden ulosmittauskelpoisuuden. Tekijä voisi omilla toimillaan luopua tekijänoikeutensa ulosmittauskiellosta.

Kirjaimellisesti tulkittuna kyseinen säädös johtaisi *Teporankin* mukaan tekijänoikeuden kaikkinaiseen ulosmittauskelvottomuuteen säädöksessä määritellyiltä henkilötahoilta. Poikkeussäädöksenä sitä on tulkittava suppeasti, jolloin se ei estä luovutuksensaajalta perinnön, testamentin tai avio-oikeuden perusteella siirtyneen tekijänoikeuden ulosmittausta.¹³³ Näin ollen tekijänoikeuslain 42 § ei nähdäkseni kirjaimellisesti tulkittunakaan estäisi tekijänoikeuden ulosmittausta sellaisenaan, vaan se ainoastaan rajaa henkilöpiiriä, jolta kyseinen oikeus voitaisiin ulosmitata. Näyttäisi siltä, että kun tekijänoikeus on siirtynyt tekijältä luovutuksensaajalle, ei tätä luovutuksensaajaa ja hänen oikeuttaan tekijänoikeuteen suojattaisi enää yhtä paljon kuin teoksen alkuperäistä ja tämän lähipiiriä.

Tepora ei näe säädöksen kirjaimellistakaan tulkintaa esteenä tekijänoikeuden panttaukselle. Ulosmittauksen sijaan pantti voidaan realisoida muutoinkin, kuten

---

¹³¹Kaisto 2002, s.17

¹³²*Tepora* 2004, s.188

¹³³*Tepora* 2004, s.189

vapaaehtoisella kaupalla. Tästä järjestelystä voidaan sopia etukäteen ja tekijä voi suostua tähän realisointiin.¹³⁴ Teporan argumentti muistuttaa suuresti jo aiemmin käsiteltyä Kivimäen näkökantaa: aiemmin käsitelty vapaa myynti ulosottomenettelynä voisi tulla myös tämän argumentin nojalla mahdolliseksi menettelytavaksi ja mahdollistaisi tekijänoikeuden panttauksen.

Helin on katsonut tekijänoikeuslain 42 § tarkoituksena olevan turvata tekijän oikeus määrätä vapaasti itse, laskeeko hän työn käsistään. Kun tämä julkaisupäätös on tehty, ei erityiskohteluun ole enää perusteita.¹³⁵ Helinin tulkinnan mukaan lainkohta jäisi ajallisesti rajatuksi, eikä se suojaa tekijää ja tämä teosta enää teoksen julkaisun jälkeen. Se aiheuttaa tekijänoikeuden ulosmittauskelpottomuuden laissa mainituissa henkilösuhteissa¹³⁶. Lainkohtaa tulee tulkita suppeasti, eikä se voi aiheuttaa tilannetta, jossa aiemmin ulosmittauskelpoinen oikeus muuttuisi ulosmittauskelpottomaksi. Säädöksen suppea tulkinta rajaa mm. tekijän lapsenlapset ulosmittauskiellon piirin ulkopuolelle. Säädöksen suppealla tulkinnalla ei voida kuitenkaan täysin sulkea pois mahdollisuutta, että se suojaisi myös muita perheoikeudellisia tekijänoikeusasioita.¹³⁷

Voimme myös tarkastella tekijänoikeuslain 42 §:ää aiemmin käsittelemämme periaatelähtöisen tulkinnan mukaan. Tulkinnan lähtökohdaksi tulisi näin ollen säädöksen tavoite ja tarkoitus, joka on suojata kyseistä henkilöpiiriä teoksen liian aikaiselta ja tahdonvastaiselta julkaisulta. Tällöin päätyisimme samankaltaiseen lopputulokseen kuin *Helin*, joka katsoo kyseisen säädöksen suojaavan tekijää ja mainittua henkilöpiiriä vain teoksen julkaisuun saakka. Tekijänoikeuden tarkoituksena on suojata tekijän oikeutta työnsä tulokseen ja tällä on yksinoikeus määrätä tekijänoikeuden taloudellisista oikeuksista. Tällöin tekijänoikeuslain 42 §:n tulkinta pakottavaksi lainsäädännöksi voi tosiasiallisesti rajoittaa oikeudenhaltijan määräysvaltaa. Säädöksen tulkinta tämän määräysvaltaan kuuluvaksi taas turvaisi oikeudenhaltijan mahdollisuuden hallita oikeuttaan mahdollisimman laajasti. Tekijänsuojaamisen tavoite ei myöskään ole ristiriidassa tekijänoikeuden ulosoton funktion toteuttamisessa sopimusperusteisella järjestelyllä tai vapaalla myynnillä.

---

¹³⁴Tepora 2004, s.189

¹³⁵Helin 1982, s.27

¹³⁶Helin 1982, s.29

¹³⁷Helin 1982, s.35

Esitettyjen näkökulmien valossa tekijänoikeuslain 42 § voidaan todeta erityissäädökseksi, jota tulee soveltaa suppeasti. Säädestä ei voida katsoa yksinomaiseksi kielloksi ulosmitata tekijänoikeutta, vaan se ainoastaan määrittelee henkilöpiirin, jota suojataan ulosmittausta vastaan. Ratkaistavaksi jää: 1) miten säädös soveltuu eri henkilöpiireihin, 2) onko se pakottavaa lainsäädäntöä, 3) vaikuttavako muut realisointitapojen mahdollisuudet tilanteeseen, 4) kenen vaatimuksesta ulosmittaus voidaan suorittaa sekä 5) onko ulosmittauskielto ajallisesti rajattu.

1) Tekijänoikeuslain 42 § määrittelee ulosmittaustoimitukselta suojatuksi tekijän ja tämän tietyt sijaantulijat. Ongelmaksi jää, tuleeko säädöstä tulkita suppeasti vai laajentavasti? Teporaa mukaillen voimme katsoa säädöksen olevan erityissäännös, jota ei voida tulkita laajentavasti. Tällöin se ei kirjaimellisesti tulkittuna estäisi tekijänoikeuden ulosmittausta muilta luovutuksensaajilta. Tekijänoikeuden siirtyessä tekijältä luovutuksensaajalle, ei tämän saantoa suojata yhtä vahvasti kuin tekijällä itsellään olevaa tekijänoikeutta. Tulkinta on sopuosinnussa perinteisen tekijänoikeuden henkilökohtaisuutta painottava tulkinnan kanssa, sillä tekijänoikeus liittyy eurooppalaisessa perinteessä hyvin vahvasti tekijään henkilönä ja sillä katsotaan olevan erityinen henkilöllinen ulottuvuus. Luovutuksensaajan oikeus tekijänoikeuteen ei ole ehdotonta. Tekijä voi vielä tekijänoikeuden luovutuksesta sopiessaan määritellä, onko luovutuksensaajalla oikeus siirtää tekijänoikeutta eteenpäin. Lisäksi edelleenluovutuslupa voidaan saada tekijältä myös jälkikäteen. Ulosmittauskelpoisuus luovutuksensaajalta vaatii sen, että tekijä on myöntänyt tälle oikeuden tekijänoikeuden edelleenluovutukseen.

2) Lakitekstistä ei selviä, onko säädös pakottavaa vai tahdonvaltaista lainsäädäntöä, eli voivatko tekijä tai tämän laissa määritellyt sijaantulijat vapaaehtoisesti luopua ulosmittaussuojasta. Lähtökohdaksi voidaan ottaa Teporan mukaan säädöksen tarkoitus, joka on suojata tekijää ja tämän lähipiiriä teoksen liian aikaiselta julkistamiselta. Julkistamisen jälkeen tätä suojaa ei enää tarvita. Tämä puoltaisi säädöksen tahdonalaisuuteen kuuluvaa luonnetta. Julkaisun jälkeen suojattu henkilöpiiri voi vapaasti disponoida oikeudesta taloudellisesti. Kaisto päättyy kuitenkin näkemykseen, ettei panttioikeuden perustaminen poista ulosmittauskieltoa täysin. Muusta lainsäädännöstä ei löydy tukea sellaiseen lopputulokseen, jossa tekijä luopuisi tekijänoikeuslain 42 §:n suojasta omasta toimestaan. Siihen ei voida soveltaa

Tavaramerkkilain 35.1 §:ää tai Ulosottokaaren 4:21.3 §:ää. Tekijänoikeuden lähtökohdat ja sen historiallinen kehitys erottaa sen muista immateriaalioikeuksista vahvasti, jolloin voidaan puoltaa tekijänoikeudellisen lainsäädännön tulkintaa sen omista lähtökohdista käsin. Tepora katsoo säädöksen kirjaimellisen tulkinnan sijoittavan sen pakottavan lainsäädännön piiriin, jolloin tekijä ja tämän lähipiiri ei voisi luopua tekijänoikeuden ulosmittauskiellosta. Helin taas katsoo lainkohdan tarkoituksen perusteella sen olevan tekijän ja tämän lähipiirin kumottavissa. Tätä puoltaa myös periaatelähtöinen tulkinta, joka lähtee säädöksen tarkoituksesta. Tekijänoikeuden realisointi voisi Teporan mukaan tapahtua muullakin tavalla kuin ulosmittaamalla. Jotta kysymykseen saataisiin selkeä vastaus, olisi ensiarvoisen tärkeää löytää muualta lainsäädännöstä vastaava ratkaisu.

3) Ulosmittausmenettely on tiukasti lakisääteinen menettely, joka tapahtuu ulosottomiehen toimesta. Ulosottoa on pyritty kehittämään, eikä perinteinen julkinen huutokauppa ole enää ainoa mahdollisuus ulosmitattavan omaisuuden realisointiin. Vapaa myynti on vaihtoehtoinen realisointikeino, jolla ei ole juurikaan vaikutusta tekijänoikeuden ulosmittauskelpoisuuden arviointiin. Ulosotossa valittu realisointikeino ei ole tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden suhteen olennainen kysymys, ja valinta tehdään eri realisointikeinojen välillä aina tapauskohtaisesti, jolloin myös julkinen huutokauppa voi tulla kyseeseen. Lisäksi oikeuskirjallisuudessa on viitattu mahdollisuuteen toteuttaa ulosmittauksen funktio myös kaupan kaltaisella menettelyllä.

4) Ulosmittauksessa pantinsaajalla on etuasema panttiobjektiin. Jos katsomme, että tekijänoikeuden ulosmittaus perustuu tekijän tai luovutuksensaajan nimenomaiseen ilmaisuun, vaikuttaa siltä että tämä tahdonilmaisu sallii tekijänoikeuden ulosmittauksen pantinsaajan vaatimuksesta. Panttaussopimuksen sivullissitovuus aiheuttaa sen, että se sitoo myös muita velkojia ja näiden on annettava pantinsaajalle etusija panttiobjektiin. Tällöin kysymykseksi jää, kuka voi vaatia panttiobjektin ulosmittausta? Kaisto päätyi toteamaan, että jos tekijänoikeuden ulosmittaus katsotaan mahdolliseksi, voidaan ulosottokaarta sekä tavaramerkkilakia analogisesti soveltamalla päätyä siihen, että ulosmittaus on mahdollista vain pantinsaajan vaatimuksesta. Tekijänoikeuden ulosmittauskelpoisuus olisi tällöin korostetun dispositiivista, sopimukseen perustuva oikeustila.

5) Tekijänoikeuslain 42 § suojaa tekijää ja tämän lähipiiriä teoksen liian aikaiselta julkaisulta. Tekijänoikeus voi olla ulosmittauskelpoinen vasta julkaisun jälkeen. Tällöinkin, jos tekijänoikeus katsotaan ulosmittauskelpoiseksi, se vaatii tekijän disponointia eli tämä joko itse panttaa tekijänoikeuden ja sallii sen ulosmittauksen taikka sallii luovutuksensaajan edelleenluovuttaa tekijänoikeuden.

6. Julkivarmistus tekijänoikeuden panttauksessa

6.1 Pätevän irtaimen panttauksen edellytykset tekijänoikeuden näkökulmasta

Panttioikeuden perustamisvaiheen normit määrittelevät, millä edellytyksillä ja millaisella menettelyllä saadaan aikaan luotonantajalle oikeudellisesti pätevä ja oikeussuojavaikutuksiltaan mahdollisimman tehokas panttivakuus tiettyyn varallisuusobjektiin. Irtaimen tehokkaan panttauksen perusedellytykset ovat vastaavat kuin aiemmin kohdassa 4.2 käsittelemäni sopimusperusteisen panttauksen perusteet. Irtaimen panttauksen edellytysten peruselementit ovat: (1) panttaussopimus pantinantajan ja pantinsaajan välillä, (2) saamissuhde vakuusjärjestelyn tarpeen perustana (causa), (3) panttauskompetenssi eli pantinantajan oikeudellinen kelpoisuus panttaussopimuksen kohde-esineen panttaukseseen sekä (4) julkivarmistus eli vakuusjärjestelyllä julkisuutta luova lisäakti oikeussuojan varmistamiseksi kollisioiden varalle.¹³⁸ Ainoastaan panttikohteen panttauskelpoisuus puuttuu tästä listauksesta erona sopimusperusteisen panttauksen edellytyksiin. Näiden edellytysten sisältö on määritelty tarkemmin jo aiemmin sopimusperusteisen panttauksen edellytyksiä käsittelevässä osiossa, joten en käy niitä enää tarkemmin läpi, vaan tarkastelen edellytysten soveltuvuutta tekijänoikeuden panttaukseseen.

Pätevä panttaus edellyttää sopimuskumppaneita, joiden välillä panttaus tapahtuu. Panttausluvannalla ei voida pakottaa toista osapuolta panttaushyväksyntään. Tahdonilmaisut ovat vapaamuotoisia ja voivat ilmetä myös konkludenttisina. Vapaamuotoisuutensa vuoksi panttaussopimuksia sitovat lähinnä OikTL:n säädökset, näistä erityisesti sen 37 §, jonka mukaan ”ehto, jonka mukaan sitoumuksen vakuudeksi

---

¹³⁸Havansi 1992, s.96-97

annettu pantti tai muu vakuus on menetetty, jos sitoumusta ei täytetä, on tehoton.” Panttaussopimuksessa on kyettävä yksilöimään panttiobjekti riittävän erottelukykyisesti.¹³⁹ Tekijänoikeuden panttaussopimus on todistelun turvaamiseksi sekä siihen liittyvien julkivarmistuslottuvuoksien vuoksi suositeltavaa tehdä kirjallisesti. Myös panttiobjektin tarpeellinen yksilöinti puoltaa panttaussopimuksen kirjallista muotoa.

Saamissuhdevaatimuksella pyritään suojaamaan pantinantajan muita velkojia. Edellytyksellä estetään pantinantajaa perustamasta pantinsaajalle muita velkojia edullisempaa asemaa ilman pätevää perustetta. Tämä ei kuitenkaan viittaa ainoastaan henkilökohtaiseen velkavastuuseen, vaan kyseeseen voi tulla myös ehdollinen suorituksensaantioikeus, joka määräytyy lopullisesti tietyn myöhemmän tapahtuman mukaan. Tämä suorituksensaantioikeus voi myöhemmin syntyä tai olla syntymättä. Sen määräytymisen perusteiden tulee kuitenkin olla tarkasti määritellyt. Pätemätön maksusuhde aiheuttaa myös panttauksen vaikutuksettomuuden.¹⁴⁰

Pantinantajan panttauslupanta perustuu tämän panttauskompetenssiin, jolla tarkoitetaan oikeudellista panttausvaltaa panttausluvannassa yksilöityyn panttiobjektiin. Lähtökohtaisesti tällä viitataan panttiobjektin omistajaan, mutta poikkeuksia pääperiaatteeseen on olemassa. Mm. yhteisomistuslaki (YhtOmL) sallii 4.1 §:ssä yhteisomistusesineen panttauksen yhden yhteisomistajan toimesta, jos tämä on välttämätöntä esineen säilyttämiseksi.¹⁴¹ Näin ollen lähtökohtaisesti myös tekijänoikeuden voi pantata ainoastaan tekijänoikeuden kulloinenkin haltija.

Tekijänoikeuden kannalta relevantiksi rajoitukseksi omistajan panttauskompetenssiin voi tulla yritysKiinnitystilanne. YritysKiinnityslain (YritysKiinL) 4.3 § kieltää elinkeinonharjoittajaa panttaamasta yritysKiinnityksen kohteena olevaa omaisuutta muulla tavoin. Tekijänoikeus voi kuulua yritysKiinnitykseen YritysKiinL 3 § kohdan mukaan, jossa yrityksen kiinnityskelpoiseksi omaisuudeksi määritellään myös immateriaalioikeudet. Muutoin panttauskompetenssi taikka vaatimus causasta panttauksen edellytyksenä ei tekijänoikeuden kohdalla aiheuta erityisiä ongelmia.

---

¹³⁹Havansi 1992, s.97-100

¹⁴⁰Havansi 1992, s.104-108

¹⁴¹Havansi 1992, s.113-116

6.2 Julkivarmituksen tavoitteet ja kritiikki

Julkisuusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että esineoikeus on lainsäätäjän toimesta varustettava sellaisin tunnusmerkein, joiden ansiosta jokainen voi saada helposti tiedon siitä, että tällainen oikeus on tietyssä tapauksessa kysymyksessä. Julkisuuden ei kuitenkaan tarvitse olla tarpeettoman laajaa. Vaadittu julkisuuden taso on se, joka on välttämätöntä tiettyjen käytännöllisten tarkoituksien saavuttamiseksi.¹⁴² Tämä taso on se, jolla jokainen, jolla on oikeuteen liittyviä intressejä voi todeta sen olemassaolon, syntyajankohdan ja laajuuden¹⁴³. Julkisuuden onkin katsottu olevan kohdistettu nimenomaan sille kolmannelle taholle, jolla on erityinen intressi saada tietoonsa kyseessä olevaan panttikohteeseen liittyvää informaatiota¹⁴⁴.

Panttaus ei ole sivullissitova ilman julkivarmistusta¹⁴⁵. Täysitehoisen panttioikeuden synnyn kannalta esineoikeudellinen julkivarmistus on tarpeen. Oikea-aikaisena ja oikeamuotoisena se saa aikaan tehokkaasti suojatun etuoikeutetun aseman pantinsaajan panttioikeudelle. Julkivarmistus varmistaa pantinsaajan suojan panttikohteen omistajanvaihdoksissa sekä suojaa tätä velallisen myöhempiä ulosmittaus- ja konkurssivelkojia, kuten myös myöhempiä pantinsaajia vastaan.¹⁴⁶ Julkivarmituksen avulla myös sivulliset saavat tietoa panttirasituksen kohteesta ja sen syntymisen ajankohdasta¹⁴⁷. Tämä lisää panttauksen tehokkuutta¹⁴⁸.

Oikeuskirjallisuudessa julkivarmitukselle on asetettu erilaisia perusteita. Julkivarmistus turvaa myöhempien luotonantajien mahdollisuuden arvioida velallisen maksukykyä sekä helpottaa myöhemmin tapahtuvaa panttauksen ajankohdan määrittelyä. Julkisuus myös estää osaltaan vilpillisiä järjestelyjä sekä hillitsee ylivelkaantumista ja yksittäisten velkojien suosimista, sillä panttiesineen hallinnan siirto pois velallisesta vaikeuttaa tämän esineen käyttöä. Lisäksi hallinnan siirrolla pyritään turvaamaan pantinsaajan

---

¹⁴²Zitting - Rautiala 1982, s. 54- 55

¹⁴³Tammi-Salminen 2001a, s.102

¹⁴⁴Helander 1984, s.352

¹⁴⁵Helander 1984, s. 351

¹⁴⁶Tepora 2008, s.109

¹⁴⁷Tepora 2008, s.119

¹⁴⁸Wuolijoki 2004, s.228

asema. Se mm. suojaa pantinsaajaa velallisen luvattomia määräämistoimia vastaan. Mahdollisimman nopea panttiobjektin hallinnan siirtäminen suojaa pantinsaajaa ja sivullisia velallisen mahdollisilta kaksoisdisponoinneilta sekä uudelleen panttauksilta.¹⁴⁹

Panttioikeus on muita velkojia sitova, kun tekijänoikeus on tehokkaasti erotettu pantinantajan määräysvallasta. Tämä voi tapahtua sopimusteitse.¹⁵⁰ Hallinnansiirron ei tarvitse kirjaimellisesti siirtyä pantinsaajan hallintaa. Riittävä taso saavutetaan, kun pantinantaja tulee ulkoisin faktisin järjestelyin eristää yksinmääräysvallasta eli omistusoikeuden ulkoisesta hallintavallasta panttiobjektiin. Pantinantajan ulkoinen asema tulee heikentää, jotta ulkopuolinenkin voi havaita, ettei tällä ole enää normaalisti omistusoikeuteen kuuluvaa hallintavaltaa panttiobjektiin. Tämä voidaan toteuttaa mm. joko yhteishallintasuhteella taikka panttiobjektin antamisella kolmannen haltuun.¹⁵¹

Julkisuuden tarvetta on myös kritisoitu oikeuskirjallisuudessa. Erityisesti luottolegitimaation turvaaminen julkisuudella on katsottu kyseenalaiseksi. Luottolegitimaatiolla tarkoitetaan hallinnan tuomaa olettaa, jonka mukaan velallisella oleva omaisuus on käytettävissä hänen velkojensa perimiseen¹⁵². On katsottu, ettei potentiaalisen velallisen omaisuudella ole kuin suhteellisen vähäinen merkitys tämän maksukykyä arvioitaessa. Näkökanta perustuu siihen yleisesti tunnettuun tosiasiaan, ettei omaisuuden hallinta tarkoita omistusoikeutta kyseiseen omaisuuteen. Tällöin esineen hallinta ei osoita, että sitä voitaisiin pakkotäytäntötilanteessa käyttää velallisen velkojen maksuun.¹⁵³ Julkisuuden on toisinaan katsottu olevan oikeudellisena terminä epämääräinen, eikä sen vaatimusta ole katsottu voitavan asettaa itseisarvoksi¹⁵⁴.

Myöskään esineen käyttömahdollisuuksien siirtyminen pois velalliselta, ns. uhrauksen tuottaminen velalliselle, ei tarkoita, että tavoitteena olisi hillitä vakuuksien käyttöä. Vakuuksien käyttöalaa on viime vuosina pyritty päinvastoin aktiivisesti laajentamaan. Sen sijaan velallisen hallinnan menetys tulee nähdä vakuuksien käytön ohjauksena.

---

¹⁴⁹Tuomisto 1988, s.104- 107

¹⁵⁰Rahnasto 1997, s.558

¹⁵¹Havansi 1992, s.143

¹⁵²Tuomisto 1988, s.104

¹⁵³Tuomisto 1988, s.109

¹⁵⁴Helander 1984, s.351

Vakuudet helpottavat luottotaloutta mm. tilanteissa, joissa velkoja ei muutoin voisi tai haluaisi ottaa riskiä velallisen maksukyvyistä ja -halusta. Ne myös edistävät lainan myöntämistä velalliselle edullisemmilla ehdoilla, kun osa riskistä poistuu vakuudella. Panttiobjektin hallinnan siirron velalliselta pois voidaan nähdä edistävän näitä tavoitteita.¹⁵⁵

6.3 Julkivarmistuksen toteuttamistapoja

Julkivarmistuksen toteuttaminen vaihtelee panttaustavasta riippuen. Käteispanntauksessa panttiobjekti luovutetaan velkojalle ja tämä panttiobjektin hallinta luo sivullisten suhteen julkivarmistuksen. Irtaimen esineen panttaus voidaan jakaa (1) panttaussopimukseen ja (2) tradition tapahtumiseen. Molempien toteutuminen on pätevän ja tehokkaan panttauksen edellytys.¹⁵⁶ Irtainten esineiden hallintaan liittyy hallinnansaajan asemaa varmentavia oikeusvaikutuksia. Se, jolla on irtain esine hallinnassa, katsotaan esineen oikeaksi haltijaksi, kunnes vastakohta todistetaan tai ainakin saatetaan todennäköiseksi¹⁵⁷. Sivulliset voivat lähtökohtaisesti luottaa tähän irtaimen esineen hallintaan liittyvään oletukseen hallinnan tehokkaasta perusteesta. Teoskappaleen luovutukseen ei liity tekijänoikeuden luovutusta. Olennaista sitovan panttauksen kannalta ovat ne oikeudet, jotka jäävät pantinantajalle panttauksen jälkeen.¹⁵⁸ Tekijänoikeus on aineeton omaisuusarvo. Se ilmenee tekijän yksinoikeutena hyödyntää sitä taloudellisesti sekä vaatia muita kunnioittamaan hänen moraalisia oikeuksiaan. Se ei ilmene fyysisenä irtaimena esineenä, joka voitaisiin luovuttaa pantinsaajan hallintaa niin, että myös sivulliset voisivat tämän luovutuksen havaita. Tämä estää tekijänoikeuden panttauksen panttiobjektin hallinnan siirron luoman julkivarmistuksen perusteella. Ei ole fyysistä tekijänoikeutta, joka voitaisiin siirtää niin, että myös sivulliset voisivat tämän siirron havaita.

Toinen kysymys on yksittäisen teoskappaleen hallinnan siirto. Tekijänoikeudet tulee erottaa itse teoskappaleesta. Teoskappale on teoksen yksittäinen fyysinen ilmenemismuoto. Sen kauppaan ei kuulu tekijänoikeuden luovutusta. Jos henkilö ostaa

---

¹⁵⁵Tuomisot 1988, s.116-117

¹⁵⁶Tepora 2008, s.66

¹⁵⁷Tepora 2008, s.60

¹⁵⁸Rahnasto 1997, s.557

taiteilijalta taulun tai muusikon tekemän levytyksen, ei hänelle siirry tekijänoikeutta teokseen, vaan se jää yhä tekijälle. Arvokasta teoskappaletta voidaan käyttää käteispanntauksen kohteena, jolloin velkojalle luovutetaan teoskappale. Tämä panttaus ei vaikuta tekijänoikeuteen itsessään, vaan koskee ainoastaan yksittäistä teoskappaletta.¹⁵⁹

Rekisteröimisperusteisessa panttauksessa julkivarmistus toteutuu kirjauksella julkiseen rekisteriin. Panttaus ei ole sivullisia sitova ennen kuin se on merkitty julkiseen rekisteriin. Ajallisesti rekisteröimisperusteinen panttaus jakaantuu panttaussopimukseen ja rekisteröintiin.¹⁶⁰ Rekisteröimisperusteinen panttaus on lähtökohta teollisoikeuksien panttauksessa ja siitä tehdään merkintä kyseistä teollisoikeutta koskevaan rekisteriin. Patentti- ja rekisterihallitus (PRH) pitää teollisoikeuksista patenttirekisteriä, hyödyllisyysmallirekisteriä, mallirekisteriä, tavaramerkkirekisteriä ja piirimallirekisteriä.¹⁶¹

Rekisteröimisperusteinen panttioikeus on mahdollista joidenkin immateriaalioikeuksien kohdalla. Esimerkiksi tavaramerkkilain 33.3 §:ssä säädetään, että ”jos joku tahtoo panna tavaramerkkioikeutensa pantiksi, on siitä sovittava kirjallisesti ja sopimuksesta tehtävä merkintä rekisteriin. Panttioikeutta ei synny, ennen kuin merkintä on tehty.” Tavaramerkkirekisteriä ylläpitää PRH. Kuitenkin jo merkintäpyynnöstä tehdään rekisterimerkintä ennen kuin asia on rekisteriviranomaisessa lopullisesti ratkaistu. Tavaramerkkiasetuksen mukaisesti asia on kuitenkin ratkaistava viipymättä. Asian ratkaisun jälkeen rekisteriin merkitään tieto päätöksestä sekä sen päivämäärä, pantinsaajan nimi tai toiminimi ja kotipaikka sekä panttaussopimuksen ja panttausoikeuden päivämäärä. Oikeudenhaltijalle luovutetaan jäljennös panttauksen rekisteröinnistä.¹⁶²

Tekijänoikeuden rekisteröinti on mahdollista mm. Yhdysvalloissa, jonka tekijänoikeudellisia ratkaisuja tarkastelen myöhemmin. Myös YK:n Kansainvälisen kauppaoikeuden toimikunta UNICITRAL (United Nations Commission on

---

¹⁵⁹Kemppinen 1984, s.180

¹⁶⁰Tepora 2008, s.112

¹⁶¹Tepora 2004, s.183

¹⁶²Tuominen 2001, s.68-69

International Trade Law) on tarkastellut tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden reunaehdot ja päätyneet erinäisiin suosituksiin sen panttauskelpoisuutta käsittelevän lainsäädännön suhteen. Lähtökohtana pidetään yleisten panttausperiaatteiden soveltuvuutta tekijänoikeuden panttaukseen. Tämä ei kuitenkaan riitä, vaan on otettava huomioon myös tekijänoikeuden erityispiirteet. UNICITRAL käsittelee tekijänoikeuden rekisteröintiä lähtökohtaisena ratkaisuna julkivarmistuksen ongelmaan. Rekisteri voi olla yleinen omaisuutta ja siihen kohdistuvia rasitteita koskeva taikka erityisesti immateriaalioikeuksia koskeva rekisteri¹⁶³. Tällöin rekisterimerkintä luo julkivarmistuksen. Valtiolla, joilla ei vanhastaan ole mitään immateriaalioikeuksia koskevaa rekisteriä, ei kuitenkaan suositella kyseisenlaisen rekisterin luomista¹⁶⁴. Tekijänoikeusrekisterin perusratkaisut voidaan tehdä kaikkia panttirekistereitä koskevien suositusten mukaisesti¹⁶⁵. Suomessa tekijänoikeudelle ei ole luotu rekisteröintijärjestelmää, mikä estää tekijänoikeuden rekisteröimisperusteisen panttauksen.

6.4 Denuntiaatio tekijänoikeuden panttauksessa

Ilmoituksenvaraisessa eli denuntiaatioon perustuvassa panttauksessa julkivarmistuskeinona toimii panttausilmoitus eli denuntiaatio velalliselle, joka vastaa suorituksesta pantinsaajaa kohtaan. Denuntiaatio tulee kyseeseen tapauksissa, joissa panttiobjekti ei ole käteispannattavissa, eikä sille myöskään ole lainsäädäntöteitse säädetty rekisteröimisjärjestelmää. Denuntiaatiolle ei ole määritelty muotovaatimuksia, mutta on perusteltua todistelun helpottamiseksi tehdä se kirjallisesti.¹⁶⁶

Denuntiaatioilmoituksesta tulee ilmetä ainakin, että (1) saatava on siirretty, (2) uuden siirronsaajan nimi sekä (3) siirretyn saatavan riittävä yksilöinti. Oikeusvaikutusten syntymisen vuoksi velallisen vastaanottaman siirtoilmoitus tulee olla todennettavissa.¹⁶⁷ Oikeuskäytännössä tarpeellisesti todennetuksi siirtoilmoitukseksi on riittänyt laskuun

---

¹⁶³Guide 2011, s. 54

¹⁶⁴Guide 2011, s.55

¹⁶⁵Guide 2011, s. 59 katso lisää, UNICITRAL:in yleisistä suosituksista panttirekistereitä koskien ”UNICITRAL Legaslativie Guide on Secured Transactions – Terminology and recommendations”, joka löytyy osoitteesta <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/security-1g/e/Terminology-and-Recs.18-1-10.pdf>

¹⁶⁶Tepora 2008, s.146

¹⁶⁷Tepora 2008, s.150

leimasimella merkitty ilmoitus, jonka mukaan lasku on siirretty ja maksettava kolmannelle (KKO 1982 II 77).

Denuntiaatio vaatii velallistahoa, jolle ilmoitus voidaan tehdä. Se voidaan tehdä myös tapauksessa, jossa panttiobjekti on kolmannen hallussa ja joko velallinen taikka velkoja ilmoittaa panttauksesta tälle kolmannelle (*traditio longa manu*). Tämä vaatii myös panttaussitoumuksen esittämistä. Lainsäädäntö ei ole ottanut huomioon tavanomaisten sopimusperusteisten saatavien sivullissuojaa. Ongelmaa on pyritty ratkaisemaan soveltamalla analogisesti velkakirjalain 3 luvun tavallisia velkakirjoja kokevia säännöksiä denuntiaatioon. Sivullissuojan saamisen ehdoksi on asetettu, että pantinantajan tai pantinsaajan tulee tehdä panttausilmoitus velalliselle. Ilmoituksenvarainen panttaus ei ole samalla lailla ulkopuolisen havaittavissa kuin hallinnansiirtoon tai rekisteröintiin perustuva panttaus, mutta katsotaan että ilmoitukseen itsessään liittyvä julkisuus laskee riskiä valepanttauksen tai siirtopäiväysten muuttamiseen tarpeellisissa määrissä. Ilmoituksenvarainen panttaus voidaan jakaa panttaussopimukseen sekä tämän jälkeen tapahtuvaan oikea-aikaiseen ja todistettavissa olevaan panttausilmoitukseen velalliselle.¹⁶⁸

Oikeuskirjallisuudessa on tarkasteltu paljon denuntiaation soveltuvuutta tekijänoikeuden panttauksen julkivarmistuskeinoksi. Irtaimen esineen hallinnan siirto ei tekijänoikeuden immateriaalisen luonteen suoksi sovellu siihen, eikä sille ole luotu omaa kirjaamisjärjestelmäänsä. Denuntiaation mahdollisuuteen on kuitenkin suhtauduttu kriittisesti, eikä sen ole katsottu soveltuvan tekijänoikeuden panttauksen julkivarmistuskeinoksi. Ongelmaksi koetaan se, ettei ole tätä kolmatta, jolle panttausilmoitus tulisi tehdä.

5.4 Eri näkökulmia tekijänoikeuden panttauksen julkivarmistuksesta

Kemppinen suhtautuu kriittisesti tekijänoikeuden panttauskelpoisuuteen puuttuvan julkivarmistuskeinon vuoksi. Hän toteaa, ettei tekijänoikeuden panttauksessa ole mitään, minkä voisi tradeerata¹⁶⁹. Denuntiaation mahdollisuuteen julkivarmistuskeinona

---

¹⁶⁸Tepor, 2008, s.113-114

¹⁶⁹Kemppinen 1984, s.180

hän ei ota kantaa. Myös *Havansi* on suhtautunut tekijänoikeuden panttauskelpoisuuteen kielteisesti hallinnan luovutuksen mahdottomuuden vuoksi. Hän katsoo myös, ettei denuntiaatio ole mahdollista, sillä oikeussuhteesta puuttuu se kolmas taho, jolle panttausilmoitus tehtäisiin.¹⁷⁰ *Tammi-Salminen* on katsonut vain niiden immateriaalioikeuksien olevan panttauskelpoisia, joiden julkivarmistus voidaan toteuttaa rekisteröimismerkinnällä. Tämä rajaa tekijänoikeuden panttauskelpoisten immateriaalioikeuksien ulkopuolelle.¹⁷¹

Tekijänoikeuden panttauksessa osapuolina ovat pantinantaja sekä pantinsaaja, mutta tyyppitapauksessa ei sellaisenaan ole havaittavissa tällaista kolmatta, jonka hallussa tekijänoikeus olisi panttauksen tapahtuessa. *Tepora* katsoo, ettei tekijänoikeuden panttauksessa ole tahoja, jolle siirtoilmoitus voitaisiin tehdä. Hän korostaa samalla, että tekijänoikeus itsessään on luovutuskelpoinen eli siirrettävissä kolmannelle.¹⁷² *Rahnasto* suhtautuu myös kriittisesti denuntiaatioon tekijänoikeuden panttauksen julkivarmistuskeinona. Lisäksi tekijänoikeuslain 42 §:n mukaan se ei ole ulosmitattavissa tekijältä itseltään. Julkivarmistuskeinoista denuntiaatio voisi tulla tekijänoikeuden panttaukseseen sovellettavaksi, mutta ei ole osoitettavissa tahoja, jolle panttauksesta olisi ilmoitettava.¹⁷³ Tämä asettaa tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden kyseenalaiseen valoon. Vaikka denuntiaatiota tarkastellaan usein mahdollisena julkivarmistuskeinona tekijänoikeuden panttauksessa, suhtaudutaan siihen kirjallisuudessa hyvin varauksellisesti sen vaatiman kolmannen osapuolen puuttumisen vuoksi

6.6 Panttaussopimuksen merkitys tekijänoikeuden panttauksessa

Kivimäki suhtautuu tekijänoikeuden panttaukseseen hyväksyvästi. Hän katsoo kirjallisen panttaussopimuksen, josta ilmenee niin panttaustarkoitus kuin panttausajankohta korvaavan julkivarmistuksen. Näin syntynyt panttaus ei Kivimäen mukaan ole kuitenkaan oikeusvaikutuksiltaan yhtä täydellinen kuin rekisteröinnin avulla julkivarmistuksen saavuttaneella panttauksella. Ongelmana säilyy se, ettei ole ulkoisia

---

¹⁷⁰Havansi 1992, s.86

¹⁷¹Tammi-Salminen 2001a, s. 233

¹⁷²Tepora 2008, s.256

¹⁷³Rahnasto 1997, s.554

merkkejä, joista voisi päätellä, onko tekijänoikeus edelleen pantinantajan määräysvallassa eli onko hän luovuttanut sitä kolmannelle vai ei. Vilpittömän mielen suoja ei ole sovellettavissa tekijänoikeuden panttaukseen. Tekijänoikeuden panttaus suojaa pantinsaajaa myöhempää luovutuksensaajaa vastaan, vaikka tämä olisikin bona fide.¹⁷⁴ Myöhemmin hän on tarkentanut tätä näkökantaa ja kirjoittaa: ”se, jolle yksinoikeus on ensiksi luovutettu, saa sen pitää, vaikka myöhempi luovutuksensaaja olisi vilpittömässä mielessä. Tekijä voi olla hänelle korvausvelvollinen mutta ensimmäinen luovutus pysyy voimassa.”¹⁷⁵

Lähtökohtana kaksoisluovutustapauksissa on ns. aikaprioriteettisääntö, jonka mukaan kollisio ratkeaa sen osapuolen hyväksi, jolle on ensin perustettu yksilöityyn objektiin kohdistuva varallisuusosoikeus. Suojan saamiseksi ei vaadita kohteen yksilöinnin lisäksi muuta julkivarmistuksen luovaa tointa, mutta sivullisittomuuden saavuttamiseksi julkivarmistus voi tulla tarpeeseen.¹⁷⁶ Seuraavassa oikeustapaus, jossa käsiteltiin tekijänoikeuden kollisiota tilanteessa, jossa myöhemmän luovutuksensaajan saanto on pätemätön.

KKO 1977 II 78 X oli sinänsä asianmukaisessa järjestyksessä Teosto r.y:n kanssa tekemänsä sopimuksen nojalla mutta sopimuksen pätemättömyydestä tietämättä valmistuttanut kappaleita sävellysteoksesta ja levittänyt niitä yleisön keskuuteen. Kun oli näytetty, ettei B, joka oli tekijän ominaisuudessa tehnyt Teosto r.y:n kanssa asiakassopimuksen, ollutkaan oikeutettu määräämään teoksesta, veloitettiin X suorittamaan kohtuullinen hyvitys teoksen käyttämisestä A:lle, jolle teokseen liittyvät oikeudet kuuluivat.

A oli teokseen liittyvien tekijänoikeuksien oikea haltija. Tästä huolimatta B oli pätemättömästi luovuttanut tekijänoikeuden X:lle, joka oli saantonsa pätemättömyydestä tietämättä valmistanut teoksesta kappaleita. Koska B:llä ei ollut pätevää saantoa tekijänoikeuteen, myös X:n saanto oli pätemätön. X ei saanut vilpittömän mielen suojaa, vaan suojaa annettiin ajallisesti ensimmäiselle A:n saannolle. Myös *Godenhielm* katsoo tekijänoikeuden suhteen Suomen oikeusjärjestelmässä vallitsevan aikaprioriteettisäännön eli jos tekijänoikeus on luovutettu kahdelle, pätee ensimmäinen luovutus. Oikeuskäytännön perusteella hän tulkitsee, ettei tekijänoikeudessa ole voimassa saantosuoja koskevia periaatteita.¹⁷⁷

---

¹⁷⁴Kivimäki 1948, s.274-275

¹⁷⁵Kivimäki 1966, s.112

¹⁷⁶Tuomisto 1993, s.55

¹⁷⁷Godenhielm 1985, s.57

Panttioikeuden julkivarmistuksen järjestäminen velkojainsuojan aikaansaavalla tavalla voisi mahdollistaa tekijänoikeuden panttauksen. Tämä edellyttäisi, että panttaussopimuksessa varataan pantinsaajalle oikeus myydä pantti tekijänoikeuden haltijaa kuulematta. Näiden edellytysten toteutuessa siirto- ja ulosmittausrajoitukset eivät sellaisinaan estäisi pätevää panttausta.¹⁷⁸ Rahnasto huomauttaa, että useissa tapauksissa panttauksen julkisuus on lähinnä teoreettista ja että vaadittava julkisuus on potentiaalista julkisuutta¹⁷⁹. Irtainten esineiden osalta vilpittömässä mielessä olevan luovutuksensaajan kohtaa säädetään KK 1:5 §:ssä, jonka mukaan suoja edellyttää hallinnan siirtoa. Tätä ei edellytetä tekijänoikeuden osalta. Tavanomaisten irtainten esineiden osalta on panttikohteen erottamiseksi velallisen määräysvallasta riittäväksi katsottu se taso, jolla velallinen ei voi lakien ja määräysten mukaan toimiessaan päästä käyttämään määräysvaltaansa. Perustellusti voidaan katsoa, ettei tekijänoikeuden osalta voida vaatia korkeampaa tasoa kuin muultakaan irtaimelta omaisuudelta. Käytännössä tarpeellinen taso tavoitetaan, jos velallista kielletään panttaussopimuksella määräämästä tekijänoikeudesta ilman pantinhaltijan suostumusta ja kiellon pitävyyttä valvotaan tehokkaasti. Tällöin panttaus sitoisi muita velkojia.¹⁸⁰ Käytännön tasolla Rahnasto arvioi, että tekijänoikeuteen liittyvät piirteet, kuten edelleenluovutuskielto, usean tekijän osallisuus ja tekijänoikeusjärjestöjen asema estävät laajamittaisesti sen käytön vakuutena.¹⁸¹

Tekijänoikeuteen kuuluvat taloudelliset oikeudet jaotellaan (1) oikeuteen valmistaa teoksesta kappaleita, (2) levitysoikeuteen, (3) oikeuteen päättää teoksen julkaisemisesta sekä (4) oikeuteen vastaanottaa muilta korvauksia tekijänoikeuden käytöstä. Rahnasto huomauttaa, ettei yhden tekijänoikeuden taloudellisen oikeuden osa-alueen luovuttaminen, kuten teoskappaleen valmistamisen, vielä aikaansaa ulkopuoliselle näkyvää tekijänoikeuden panttauksen vaatimaa käyttöoikeuden siirtoa. Tekijällä voi mm. olla oikeus kieltää pantinsaajalta teoskappaleiden edelleenluovutus. Rahnasto kuitenkin katsoo, että tekijänoikeuden haltijan erottaminen kappaleiden levittämisestä luo riittävän julkivarmistuksen, vaikka teoskappaleiden valmistuksesta ei olisikaan sovittu mitään. Olennaista on siis niiden ulkopuolisten seikkojen huomioiminen, jotka luovat oletettaman omaisuuden kuulumisesta velalliselle.¹⁸² Pantinsaajan ei siis tarvitse

---

¹⁷⁸Rahnasto 1997, s.556

¹⁷⁹Rahnasto 1997, s 556

¹⁸⁰Rahnasto 1997, s 559

¹⁸¹Rahnasto 1997, s.563

¹⁸²Rahnasto 1997, s.560

saada yksinoikeutta kaikkiin tekijänoikeuden taloudellisten oikeuksien osa-alueisiin, jotta panttaus on pätevä. Ulkoisesti havaittava teoskappaleiden edelleenlevitysoikeus näyttää Rahnaston mukaan saavan aikaan tarvittavan julkivarmistuksen. Rahnasto ja Kivimäki ovat viitanneet mahdollisuuteen, että tekijänoikeuden hallinnan tosiasiallinen siirtyminen pantinsaajalle saisi aikaan tarvittavan julkivarmistuksen. Tähän riittäisi sopimusosapuolten välillä sitova luovutussopimus, joka kieltäisi pantinantajaa hyödyntämästä tekijänoikeuden taloudellisia oikeuksia joko kokonaan tai osittain.

6.7 Tietoisuus sivullissitovuuden perusteena

Yksi esille noussut tapa toteuttaa julkivarmistus on sopimukseen perustuva julkivarmistus. Tällöin sopimuksella on aikaansaattava sivullisen havaittava tekijänoikeuden taloudellisten oikeuksien tai tarpeellisten taloudellisten oikeuksien siirto. Rahnasto puolustaa tätä näkökulmaa julkivarmistuksen usein hypoteettisella luonteella, joka ei tosiasiallisesti näy ulkopuoliselle tarkkailijalle. Tällöin myöskään tekijänoikeuden panttauksen julkivarmistukselta ei voida vaatia suurempaa konkreettisuutta. Sopimusperusteisesti luodun julkivarmistuksen ongelma on aikaprioriteettiperiaate, joka on voimassa tekijänoikeuden luovutuksessa. Tällöin myöhemmän saannonsaajan saanto ei saa suojaa kaksoisdisponointitilanteissa. Aiempi sopimus pysyy voimassa ja myöhempi on pätemätön.

Sopimuksella aikaansaatua julkivarmistusta rasittavat sivullissitovuuden ongelmat. Lainsäädännöstä ei löydy yleistä säädöstä irtainta koskevan panttaussopimuksen sitovuudesta suhteessa niihin sopimusosapuolten seuraajiin, jotka ovat olleet tietoisia panttauksesta. Ei myöskään ole löydettävissä säännöstä, jonka mukaan panttaussopimus ei sitoisi siitä tietoista seuraajaa.¹⁸³

Rahnaston mukaan ”panttioikeuden julkistaminen ja velkojien tietoisuuden panttioikeuden olemassaolosta ei sellaisenaan ole katsottu aikaansaavan pantinhaltijalle suojaa muiden velkojien vaatimuksia vastaan. Muiden velkojien panttausta koskevan vilpittömän mielen poistuminen ei anna suojaa näitä velkojia vastaan

---

¹⁸³Hoffrén 2008, s.35

pakkotäytäntöönpanotilanteissa.¹⁸⁴ Tekijänoikeuden panttauskelpoisuutta koskevaa oikeuskäytäntöä ei ole ollut, jolloin emme myöskään saa oikeuskäytäntöön perustuvaa perustetta suuntaan tai toiseen¹⁸⁵.

Oikeuskäytännössä tietoisuutta ei ole pidetty sitovuusperusteena irtaimiin esineisiin kohdistuneita oikeuksia koskevissa ratkaisuissa. KKO 1999:111 sekä KKO 2002:58 käsittelivät molemmat tapauksia, joissa sopimusosapuolelle on taattu oikeus käyttää esinettä vastiketta vastaan sopimuskauden ajan ja tämän jälkeen hänelle on varattu oikeus lunastaa kyseinen esine itselleen etukäteen sovitulla hinnalla. Esine oli sopimuskauden aikana siirtynyt kolmannen omistukseen ja kysymyksenä oli, sitoiko alkuperäisten sopimusosapuolten välinen sopimus myös tätä kolmatta. KKO ei kummassakaan tapauksessa katsonut sopimuksen sitovan siitä tietoista kolmatta. Ratkaisujen perusteella päätelmiä tehdessä on kuitenkin otettava huomioon, että niissä oli paljon yhteisiä piirteitä. Molemmissa oli kyseessä määräaikainen sopimus, jonka päätteeksi toisella osapuolella oli oikeus lunastaa sopimuksessa määritelty esine itselleen. Lisäksi vastakkain oli alkuperäisen sopimusosapuolen oikeus yksittäiseen esineen vastassaan kolmannen oikeus laajempaa kokonaisuuteen. Näiden ratkaisujen pohjalta emme voi päätellä, sitoisiko sopimus kolmatta jossain toisentyyppisessä tilanteessa, esimerkiksi jos sopimusosapuolen ja kolmannen oikeus kohdistuisi molemmilla pelkästään sopimuksessa määriteltyyn esineeseen.¹⁸⁶

Tietoisuudesta sitovuusperusteena on käyty oikeuskirjallisuudessa vilkasta keskustelua ja näkökantoja on esitetty sen puolesta ja vastaan. Lähtökohtana tarkastelussa voidaan pitää vanhaa periaatetta, jonka mukaan sopimuksella ei voida luoda kolmansia sitovia velvoitteita. Puoltavien kantojen mukaan tietoisuuden sopimuksesta tietoista kolmatta kohtaan on kompromissi, jolla ei haluta myöntää oikeudelle vahvaa suojaa, eikä toisaalta haluta asettaa sekundukselle vahvaa selonottovelvollisuutta, mutta ei myöskään haluta suojata vilpillisessä mielessä olevaa sekundusta.¹⁸⁷ Lähtökohtaisesti voidaan lähteä siitä, että kahden oikeuden ollessa vastakkain suojataan ajallisesti ensimmäistä oikeutta, elleivät muut painavat syyt viittaa muuhun.¹⁸⁸ Tällainen peruste voisi olla mm.

---

¹⁸⁴Rahnasto 1997, s.556

¹⁸⁵Haarmann 1999, s.240

¹⁸⁶Hoffrén 2008, s.36-37

¹⁸⁷Hoffrén 2008, s.38

¹⁸⁸Tuomisto 1993, s. 130

tarkoituksenmukaisuusyyt, joilla pyritään suojaamaan tehokasta vaihdantaa¹⁸⁹. On katsottu, ettei toisen oikeudesta tietoinen sekundus tarvitse eikä myöskään ansaitse esineoikeudellista suojaa saannolleen, vaan tämä voi tietojensa perusteella varautua primuksen oikeuteen¹⁹⁰. Tällöin panttauksen julkivarmistuksen funktio on toteutunut, kun sekundus on tietoinen aiemmasta sopimuksesta.¹⁹¹

Sekunduksen tiedonsaanti voi kuitenkin olla vaikeaa eikä tällä välttämättä ole tarkkaa tietoa siitä, millainen primuksen sopimuksen kohteeseen kohdistuva oikeus sisällöltään tarkalleen ottaen on. Lisäksi hänellä voi olla väärää tietoa oikeuden olemassaolosta taikka sen sisällöstä. Ongelma voidaan pyrkiä välttämään vaatimalla sekundukselta riittävää tietoisuutta primuksen oikeudesta. Tämän tiedon riittävyyden määrittäminen on kuitenkin ongelmallista.¹⁹² Tietoisuuden sitovuusvaikutusta on kritisoitu myös, koska sen on nähty perustuvan vahvasti moraalisisille argumenteille.¹⁹³ Argumentti liittyy vahvasti näyttökysymyksiin, jotka jouduttaisiin arvioimaan tuomioistuimessa aina tapauskohtaisesti ja arvioimaan se, mitä sekundus on tosiasiallisesti tiennyt ja mitä hänen olisi pitänyt tietää.¹⁹⁴ Voidaan myös kysyä, tuleeko suojata primusta, joka on laiminlyönyt velvollisuutensa suojata oikeuksiaan.¹⁹⁵ Tietoisuus sitovuusperusteena voi olla myös epätarkoituksenmukainen, sillä se voisi johtaa tilanteeseen, jossa annetaan suojaa oikeuksille, jotka muissa tilanteissa eivät voisi olla sivullissitovia. Tällaisia oikeuksia on perinteisesti pidetty velvoiteoikeuksina, ja tietoisuuden ottaminen sitovuusperusteeksi voisi johtaa esine- ja velvoiteoikeudellisten sekoittumiseen ns. ”puoliesineoikeuksiksi” (halvsakrätter).¹⁹⁶

7 Tekijänoikeuden panttauksen oikeusvertaileva tarkastelu

7.1 Tekijänoikeuden rekisteröinti Yhdysvalloissa.

Suhtautuminen tekijänoikeuden rekisteröintiin vaihtelee maasta toiseen. Suomessa

---

¹⁸⁹Tammi-Salminen 2001b, s. 869

¹⁹⁰Tammi-Salminen 2001b, s. 870

¹⁹¹Tuomisto 1993, s.132

¹⁹²Tuomisto 1993, s.130-131

¹⁹³Tammi-Salminen 2001a, s. 164

¹⁹⁴Hoffrén 2008, s.41

¹⁹⁵Hoffrén 2008, s.40

¹⁹⁶Tammi-Salminen 2001a, s.164-165

tekijänoikeuden rekisteröinti ei ole mahdollista missään tilanteessa. Yhdysvalloissa taas on mahdollista rekisteröidä tekijänoikeus, mutta se ei ole välttämätöntä oikeuden syntymisen kannalta. Tämä ratkaisu mahdollistaa myös tekijänoikeuteen kohdistuvan panttauksen rekisteröinnin. Euroopassa rekisteröinti on mahdollista eri laajuuksissa. Esimerkiksi tietokoneohjelmille on luotu erityinen julkinen rekisteri Italiassa ja Iso-Britanniassa.¹⁹⁷ Iso-Britanniassa on myös luotu erityinen rekisteri irtaimia esineitä koskevien vakuusjärjestelyiden rekisteröimiseksi ja tekijänoikeutta on käytetty myös mortgage- tyyppisenä vakuutena. Tanskassa tekijänoikeutta koskeva vakuusjärjestely voidaan rekisteröidä kuten muutkin irtainta omaisuutta koskevat vastaavat järjestelyt. Niissä Euroopan maissa, joissa tätä rekisteröintimahdollisuutta ei ole, kuten Saksassa, Norjassa sekä Ruotsissa, tekijänoikeuden vakuuskäyttöön on suhtauduttu pidättyväisemmin.¹⁹⁸

Yhdysvalloissa suhtautuminen ja lähtökohdat tekijänoikeuteen eroavat suomalaisesta näkökulmasta. Tekijänoikeutta ei nähdä tekijän palkitsemisena luovasta työstä, vaan yhteiskunnan etujen edistämisenä. Tekijän teokseensa saaman yksinoikeuden nähdään parhaiten turvaavan luovan työn toiminnan edellytykset.¹⁹⁹ Suomessa tekijänoikeudellisen suojan takana on ennemminkin näkemys tekijän moraalisisesta oikeudesta saada palkkio tekemästään työstä.

Yhdysvaltojen tekijänoikeuslainsäädännön historia ulottuu kauas ja se on läpikäynyt tekijänoikeuden kehityksen ja muutokset viimeisten 300 vuoden aikana, mikä näkyy yhä sen lainsäädännössä. Esimerkiksi vuoden 1976 tekijänoikeuslain uudistuksen jälkeen voimassa on tilanne, jossa tekijänoikeudellisesti suojattuja teoksia suojataan eripituisilla tekijänoikeussuojilla riippuen niiden luomisajasta. 1.1.1976 jälkeen luodut teokset saavat suojaa tekijän koko eliniän ajan ja 70 vuotta tämän kuolemasta. Ennen tätä päivämäärää luodut teokset saavat suojaa sen aikaisen lainsäädännön perusteella.²⁰⁰ Myös muut lainsäädännön muutokset saavat aikaan eroja eri teosten nauttiman suojan edellytyksiin sekä pituuteen teoksen luomis- tai julkistamisajankohdasta riippuen²⁰¹

---

¹⁹⁷Tepora 2003, s.183

¹⁹⁸Rahnasto 1997, s.553

¹⁹⁹Rajala 1997, s.20

²⁰⁰Warda 2004 s. 55-56

²⁰¹Warda 2004, s. 58

Ensimmäinen tekijänoikeutta koskenut säädös oli The Statue of Anne vuonna 1709, joka säädettiin Yhdysvaltojen ollessa vielä Iso-Britannian siirtomaa. Ensimmäinen Yhdysvaltojen itsenäistyttyä säädetty tekijänoikeuslaki tuli voimaan vuonna 1790. Se takasi 14 vuoden suojan kirjoille, kartoille sekä taulukoille. Ensimmäinen tekijänoikeudella suojattu teos rekisteröitiin samana vuonna. Tekijänoikeudellinen suoja laajentui koko 1800-luvun ajan käsittämään mm. sävellykset, valokuvia sekä musiikkitalenteet.²⁰² Seuraavat suuret uudistukset tehtiin vuonna 1909, jolloin voimaan astui Copyright Act sekä vuonna 1976, jolloin tekijänoikeudellinen suoja laajentui koskemaan myös julkaisemattomia teoksia. Yksi suuri ero Suomen tekijänoikeuden kehitykseen on Yhdysvaltojen liittyminen Bernin konventioon. Suomi liittyi sopimukseen jo vuonna 1929, mutta Yhdysvallat vasta vuonna 1989²⁰³²⁰⁴. Tämä näkyy maan tekijänoikeuslainsäädännön omaleimaisuutena yhä tänä päivänä.

1900-luvulla suurin muutos oli vuoden 1976 Copyright Act, joka korvasi vanhemman Copyright Act:in vuodelta 1909. Vanhempi laki edellytti teoksen julkistamisen lisäksi myös teoksen rekisteröintiä tekijänoikeudellisen suojan saamiseksi. Lisäksi teoksen yhteydessä tuli ilmetä tekijänoikeusmerkintä, joka loi suojan. Suoja kesti 28 vuotta.²⁰⁵ Nykyisin voimassa olevan, vuonna 1976 säädetyn lain mukaan, teoksen luominen loi tekijänoikeussuojan. Tekijänoikeusmerkki vaadittiin kuitenkin vuoteen 1986 asti. Tekijänoikeus kestää 70 vuotta tekijän kuolemasta tai yritykselle kuuluvan tekijänoikeuden kohdalla 95 vuotta teoksen luomisesta tai 120 vuotta sen julkaisusta. Tekijänoikeuden rekisteröinti on mahdollista, muttei pakollista.²⁰⁶

Saadakseen tekijänoikeudellista suojaa teoksen tulee olla omaperäinen, sen tulee täyttää luovuuden minimivaatimus ja olla toteutettu niin, että teos on havaittavissa joko lukemalla, kuuntelemalla tai tarkastelemalla sitä suoraan taikka koneen välityksellä ("fixed in a tangible form of expression").²⁰⁷ Lähtökohtaisesti tekijänoikeus on siirrettävissä, kuten mikä tahansa muukin omaisuuslaji. Tekijänoikeus voidaan siirtää kaikkienensa ("assigned") tai erityyppisillä lisensseillä, jotka voivat olla eksklusiivisia

---

²⁰²Besjenjak 2001, s.19-20

²⁰³Warda 2004, s. 64

²⁰⁴http://www.wipo.int/treaties/en/Remarks.jsp?cnty_id=951C

²⁰⁵Besjenjak 2001, s. 32

²⁰⁶Benjak 2001, s. 32-33

²⁰⁷Besjenjak 2001, s. 22-23

tai ei-eksklusiivisia.²⁰⁸ Yhdysvalloissa on ollut vuoden 1976 tekijänoikeuslain uudistuksesta lähtien ”work-for-hire” -oppi, jonka mukaan tekijänoikeus ei synny tekijälle, vaan teoksen tilanneelle taholle. Työntekijän työtehtäviä suorittaessaan luomien teosten tekijänoikeus kuuluu työnantajalle. Vastaava säädös löytyy nykyisin myös Suomen tekijänoikeuslain 40 b § koskien tietokoneohjelmia. Toisessa tilanteessa tekijältä tilataan teos toimeksiantona, jolloin tekijänoikeus siirtyy tilanneelle osapuolelle. Tällaisia töitä ovat mm. käännöstyö tai kokoomateos.²⁰⁹ Work for hire -doktriini on hyvä esimerkki Yhdysvaltojen erilaisesta suhtautumisesta tekijänoikeuteen. Kun Suomessa tekijän erityistä suhdetta teokseen pyritään suojaamaan kattavasti, Yhdysvalloissa työ- tai toimeksiantosuhteessa syntynyt teos taas nähdään vain osana vaihdantaa, joka luonnollisesti siirtyy maksaneen osapuolen haltuun. Tekijänoikeus on vain yksi omaisuuslaji muiden joukossa.

Tekijänoikeuden rekisteröinti on sellaisenaan todiste tekijänoikeuden haltijan oikeudesta. Rekisteröityä tekijänoikeutta loukanneella on todistustaakka siitä, ettei sillä, jolle tekijänoikeus on rekisteröity, ole parempaa oikeutta siihen. Oikeudenloukkaustilanteissa rekisteröidyn tekijänoikeuden haltija on oikeutettu lainsäädännöllä turvattuun korvaukseen ja lisäksi vastapuoli veloitetaan maksamaan hänen oikeudenkäyntikulunsa. Rekisteröimättömän tekijänoikeuden haltija on oikeutettu korvauksiin oikeudenloukkauksesta, mutta voittaessaankin oikeusriidan tulee hänen maksaa itse omat oikeudenkäyntikulunsa.²¹⁰ Tekijänoikeuden siirrot on suositeltavaa rekisteröidä tekijänoikeustoimistoon (”copyright office”)²¹¹.

Erityisesti Yhdysvalloissa rekisteröinnillä voi olla merkitystä reagoinnissa oikeudenloukkaustilanteisiin, joissa sillä on lähinnä todisteluvaikutusta. Suomessa tällaista tekijänoikeuden rekisteröintimahdollisuutta ei ole katsottu tarpeelliseksi. Tällöin rekisteröimisperusteiseen panttauksen kuuluva kirjaus sulkeutuu pois tekijänoikeuden panttauksen julkivarmistuskeinona. Yhdysvaltojen monet ratkaisut tekijänoikeuden suhteen ovat olleet mahdollisia sen myöhäisen Bernin konventioon liittymisen vuoksi. Nykyään Yhdysvaltojen tekijänoikeuslainsäädännön tulee noudattaa kansainvälisiä sopimuksia, mikä on tuonut sen lainsäädännön lähemmäs suomalaisen

---

²⁰⁸Besjenjak 2001, s. 26-27

²⁰⁹Besjenjak 2001, s. 28-29

²¹⁰Warda 2004, s.37

²¹¹Warda 2004, s.61

lainsäädännön ratkaisuja. Mm. rekisteröintivaatimus on muuntunut mahdollisuudeksi rekisteröidä tekijänoikeus. Tällä rekisteröinnillä on yhä oikeudellista merkitystä erityisesti todistelumuissa.

Tekijänoikeusrekisteri on yksi kansainvälisesti esillä olleista keinoista toteuttaa tekijänoikeuden julkivarmistus. Se on jo nyt mahdollista Yhdysvalloissa ja UNICITRAL on sitä suositellut niihin maihin, joissa tekijänoikeus muutoinkin voidaan rekisteröidä. Suomessa tällaista rekisteriä ei ole, eikä siihen voisi liittyä vastaavia oikeusvaikutuksia kuin Yhdysvalloissa vanhastaan. On kuitenkin tarpeen tarkastella pintapuolisesti tekijänoikeusrekisterin toteuttamisen reunaehtoja ja sitä, voisiko kyseinen rekisteri soveltua Suomen oikeusjärjestelmään. Rekisteri ratkaisisi tekijänoikeuden panttauksen julkivarmistuskysymyksen, mutta sen perustaminen on kuitenkin hyvin epätodennäköistä.

Rekisterin julkisella luotettavuudella tarkoitetaan sitä, että suojataan sivullisen luottamusta rekisteriin kirjatun oikeuden pätevyyteen sekä sivullisen luottamusta siihen, ettei sellaista oikeutta ole olemassa, jota ei ole kirjattu. Suomessa julkista luotettavuutta nauttii mm. lainhuuto- ja kiinnitysrekisteri. Rekisterin julkinen luotettavuus perustuu siihen, että kirjaamisviranomaisen tutkii kaikki ne kirjattavan oikeuden pätevyyteen liittyvät seikat, jotka voidaan asiakirjojen ja rekisterien avulla selvittää. Kirjaus luo oikeusvaikutuksia ja kirjauksiin perustuvia oletettavia suojataan silloinkin, kun ne eivät vastaa todellisuutta.²¹² Myös joitain immateriaalioikeuksia voi rekisteröidä. Tavaramerkki voi syntyä joko rekisteröimällä tai vakiintumalla. Sen synty ei siis ole sidottu rekisteröintiin niin, että ainoastaan rekisteröintimerkinnällä voidaan luoda tavaramerkki. Tästä huolimatta merkintä PHR:n ylläpitämään tavaramerkkirekisteriin luo vilpittömän mielen suojan tietyissä, erikseen säädetyissä tilanteissa.²¹³

Rekistereiden julkiseen luotettavuuteen suhtaudutaan poikkeavasti eri oikeuskulttuureissa. Euroopassa jako voidaan tehdä germaanisiin, anglosaksisiin ja pohjoismaisiin kirjaamisjärjestelmiin. Näistä pohjoismainen järjestelmä voidaan nähdä kahden edeltävän sekoituksena. Germaanisessa kirjaamisjärjestelmätyypissä, jonka tyyppiesimerkkinä on perinteisesti pidetty Saksan oikeutta, oikeudenhaltijaa tai

---

²¹²Jokela ym. 2010, s. 242-243

²¹³Tuominen 2001, s. 69

oikeudensaajaa, suojataan laajasti esineoikeudellisen suojan kautta. Tunnusomaista tälle kirjaamisjärjestelmälle on kirjaamisen konstitutiivinen vaikutus sekä ekstinktio kollisoratkaisun pääsääntönä. Kirjaaminen on oikeuden syntymisen edellytys. Ainoastaan sekunduksen tietoisuus toisen paremmasta oikeudesta voi sulkea tämän saannon esineoikeudellisen suojan ulkopuolelle. Anglosaksisessa kirjaamisjärjestelmässä, jonka tyyppitapauksena voidaan pitää Englannin oikeutta, kirjaamisella on myös vahvoja oikeusvaikutuksia. Oikeus voi syntyä kuitenkin jo luovutus- tai perustamissopimuksen perusteella, eikä se vaadi kirjaamista, kuten germaanisessa kirjaamisjärjestelmässä. Lisäksi jo tehtyjä kirjauksia voidaan oikaista jälkikäteen oikean haltijan hyväksi. Kollisiot ratkaistaan pääsääntöisesti aikaprioriteettiperiaatteen nojalla. Vilpittömässä mielessä ollut luovutuksensaaja saa laajaa oikeussuojaa korvausoikeudellisen suojan avulla. Pohjoismaisissa kiinteistökirjaamisjärjestelmissä kirjaamisella ei ole oikeutta perustavaa vaikutusta, vaan sen vaikutukset ilmenevät lähinnä sivullissuhteissa. Lainhuuto- ja kiinnitysrekisterillä on positiivinen julkinen luotettavuus, mutta sen sekundukselle tarjoama suoja riippuu oikean omistajan esittämän väitteen sisällöstä. Sekundus ei saa vilpittömän mielen suojaa oikean omistajan esittämiä ns. vahvoja väitteitä vastaan, mutta taas oikean omistajan esittäessä ns. heikoksi luokitellun väitteen, voittaa sekundus esineoikeudellisen suojan. Sekunduksen saama suoja on riippuvainen oikean omistajan esittämän väitteen sisällöstä.²¹⁴

Suomessa tekijänoikeuden rekisteröinnillä ei voisi olla yhtä kattavia oikeudellisia seurauksia kuin Yhdysvalloissa. Tekijänoikeutta ei voida velvoittaa rekisteröitäväksi, kuten ei myöskään siihen kohdistuvaa oikeutta. Koska tekijänoikeus syntyy automaattisesti, kun tekijä luo teoksen, eikä sille ole mitään muita muotovaatimuksia, voisi tekijänoikeuden rekisteröinti olla ainoastaan vapaaehtoista. Rekisterimerkintä loisi julkisuutta, mutta sen puuttumista ei voitaisi pitää oikeudenhaltijan kannalta raskauttavana seikkana, eikä tälle voisi aiheutua oikeuden menetyksiä rekisteröinnin puuttumisen perusteella. Esimerkiksi Yhdysvaltojen ratkaisu, jossa oikeudenloukkausosoikeudenkäynnin voittanut tekijänoikeuden haltija veloitetaan maksamaan itse oikeudenkäyntikulunsa puuttuvan rekisteröintimerkinnän perusteella, olisi tuskin Suomessa mahdollinen. Ulkopuolinen ei voisi olla varma, että rekisterin ulkopuolisia teoksia ei olisi olemassa. Lisäksi ei voitaisi saada varmuutta siitä, onko

---

²¹⁴Wainio 1997, s.18-22

kaikki rekisteröityyn tekijänoikeuteen liittyvät sopimukset ja velvoitteet rekisteröity. Tekijänoikeuden rekisteröinti saisi aikaan julkivarmistuksen samoin, kuin muidenkin panttausten rekisteröinti. Tällöin sopimusosapuolet voisivat halutessaan luoda julkisuuden tekijänoikeudelle sekä sitä rasittavalle panttioikeudelle. Rekisteröinnin mahdollisuus ei kuitenkaan ratkaisisi sitä, miten tulisi toimia rekisteröimättömien tekijänoikeuksien panttauksen suhteen, vaan niiden osalta tilanne säilyisi samana kuin nytkin.

Rekisteröimiskelpoisiin immateriaalioikeuksiin kohdistuviin kollisioihin sovelletaan aikaprioriteettisääntöä, josta voidaan poiketa sekunduksen vilpittömän mielen ja ensin tapahtuneen oikeuden rekisteröinnin perusteella²¹⁵. Suomessa jo olemassa oleviin, immateriaalioikeuksia koskeviin rekistereihin voidaan kirjata vain luovutus, käyttöluupa ja panttaus eli niissä on omaksuttu ns. luettelointiperiaate. Olisi mahdollista, että tällöin kirjausten ulkopuolelle jääviin oikeuksiin lähtökohtaisesti sovellettaisiin sitomattomuusperiaatetta. Ainakaan panttirekisterin valmisteluaineiston perusteella näin pitkälle meneviä johtopäätöksiä ei kuitenkaan ole aiheellista tehdä, sillä rajauksella on pyritty ainoastaan välttämään rekistereiden tarpeeton rasittaminen. Muihin rekisteröintikelvottomiin immateriaalioikeuksiin sovellettuna tämä tarkoittaisi, että rekisteröintikelvottomiin oikeuksiin tulisi sovellettavaksi aikaprioriteettiperiaate riippumatta siitä, voidaanko primuksen oikeus kirjata. Tällöin primuksen oikeuden kirjaamismahdollisuuden puuttumisesta seuraisi ainoastaan se, ettei tällä olisi keinoja estää sekunduksen kollisiovoittoa tämän ollessa vilpittömässä mielessä.²¹⁶ Näkökanta tukisi myös aiemmin ilmennyttyä näkemystä aikaprioriteetin olemassaolosta tekijänoikeutta koskevien kollisioiden lähtökohtaisena ratkaisuperusteena.

7.2 Tekijänoikeuden panttaus Ruotsin lainsäädännön perusteella

Tanskan ja Ruotsin tekijänoikeussääntelyyn, samoin kuin Suomen tekijänoikeuteen, on vaikuttanut pohjoismainen yhteistyö, jonka merkitys on kuitenkin Euroopan Unionin vaikutuksesta vähentynyt²¹⁷. Ruotsin tekijänoikeuden perusratkaisut ovat hyvin lähellä Suomessa tehtyjä vastaavia ratkaisuja, ja tekijänoikeutta koskeva lainsäädäntö on hyvin

---

²¹⁵ Tammi-Salminen 2001a, s.233

²¹⁶ Tammi-Salminen 2001a, s.234

²¹⁷ Riis 2000, s.24

yhteneväistä²¹⁸. Ruotsissa tekijänoikeudesta säädetään vuodelta 1960 olevassa lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (URL).

Ennen tarkempaa tarkastelua on syytä käsitellä Ruotsissa käytettyjen termien sisältöä. Ruotsin oikeudessa luovutus jaetaan överlåtelseen ja upplåtelseen. Överlåtelse tarkoittaa taloudellisen oikeuden totaalista luovuttamista ja vastaa lähimmin sitä, mitä Suomessa tarkoitetaan tekijänoikeuden luovutuksella. Upplåtelse vastaa lähinnä käyttölisenssin luovutusta oikeuteen. Lisenssi voi olla eksklusiivinen tai ei-eksklusiivinen. Eksklusiivinen lisenssi vastaa oikeusseuraamuksiltaan usein överlåtelsen kaltaista luovutusta.²¹⁹ Tämä vaikuttaa tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden tarkasteluun Ruotsin lähteissä, mutta merkittävää eroa oikeudellisissa perusratkaisuissa ei tästä erottelusta huolimatta ole suhteessa Suomen oikeuteen.

Immateriaalioikeudet katsotaan Ruotsissa irtaimen omaisuuden kuuluvaksi²²⁰. Niiden panttauksessa ongelmana on soveltuvan julkivarmistuskeinon puute, sillä immateriaalioikeudet eivät ilmene fyysisinä esineinä, jotka voitaisiin tradeerata pantinsaajalle. Patentin ja tavaramerkin panttaus perustuu rekisteröintimerkintään, joka luo julkivarmituksen. Immateriaalioikeuksien panttaukseseen sovelletaan kiinnityksistä annettua lakia ("hypoteksunderlag"), jolloin ne rinnastetaan omaisuuteen, jonka voi käteispantata.²²¹ Jo pelkkä panttaussopimus voi aikaansaada esineoikeudellisen suoja panttaukselle, jos se koskee omaisuutta, jota ei voida tradeerata taikka rekisteröidä.

Lähtökohtana tekijänoikeuden luovutuksessa on sopimusvapaus ja periaatteessa tekijänoikeuden luovutuksensaajalla on täysi vapaus määrätä haltuunsa saamasta oikeudesta haluamallaan tavalla.²²² Ruotsin tekijänoikeuslaki lähtee oletuksesta, että tekijällä on oikeus edelleenluovuttaa tekijänoikeutensa. Moraalisia oikeuksiaan tekijä ei voi edelleenluovuttaa, mutta tietyissä tilanteissa hän voi luopua niistä. Yksi tärkeä periaate on ns. specifiktationsprincipen, jonka mukaan tekijänoikeus jää tekijälle itselleen, jos oikeutta ei voida luovuttaa tai jos luovutussopimus on pätemätön.²²³ Riski

---

²¹⁸Kts. Olsson 1998 kattava perusesitys Ruotsin tekijänoikeuslainsäädännöstä

²¹⁹Claesson 2002, s.161

²²⁰Millqvist 2009, s.32

²²¹Millqvist 2009, s.171

²²²Claesson 2002, s.154

²²³Olsson 1998, s.213

tekijänoikeuden luovutuksen pätemättömyydestä jää siis luovutuksensaajalle. Tämä vastaa myös Suomen tekijänoikeuden luovutuksen aikaprioriteettiperiaatetta, jossa ensimmäistä saannonsaajaa suojataan vahvasti.

Panttaus vaatii esineoikeudellisen suojan saadakseen julkivarmistuksen. Tämä julkivarmistus voidaan saada tradition, denuntiaation taikka sopimusperiaatteen perusteella.²²⁴ Tekijänoikeuden soveltumattomuus tradition toteuttamiseen julkivarmistuskeinona on johtanut ruotsalaisessa keskustelussa näkökantoihin, joiden mukaan myöhemmän ostajan tulisi saada etusija panttivelkojaan nähden.²²⁵ Tämä näkökanta johtaisi siihen, ettei tekijänoikeus käytännössä olisi panttauskelpoinen, sillä pantinsaaja ei saisi panttaukselle ominaista erityistä suojaa. Tekijänoikeuden luovutuksessa myöhempi luovutuksensaaja ei voi saada vilpittömän mielen suojaa, vaan sovelletaan aikaprioriteettiperiaatetta. Ensimmäinen saanto saa esineoikeudellista suojaa. Vastuu aiempien saantojen selvityksestä kuuluu oikeudensaajalle²²⁶. Denuntiaatio on yksi tapa lähestyä julkivarmistuksen ongelmaa.²²⁷ Ruotsissa, samoin kuin Suomessa, kysymykseksi on noussut, kuka on tämä kolmas, jolle denuntiaatio tulisi tehdä?²²⁸

Yleisesti voidaan todeta, että pohjoismainen tekijänoikeuslainsäädäntö perustuu ajatukselle tekijänoikeudesta suojaamassa taiteellisia teoksia. Lakien esitöistä ei voida löytää yksiselitteistä ratkaisua tekijänoikeuden panttauskelpoisuuteen.²²⁹ Pohjoismaisessa keskustelussa on nostettu esiin tekijänoikeuden panttauksen mahdollisuus panttikirjan tai vastaavaan panttauksen todistavan asiakirjan traditiolla. Tällöin panttikirjan siirto sellaisenaan täyttäisi panttaukselta vaadittavan julkivarmistuksen. Myös suomalaisessa keskustelussa on pohdittu panttaussopimuksen luoman julkisuuden mahdollisuutta, mutta mm. Godenhielm on suhtautunut tähän näkökantaan kriittisesti.²³⁰ Tekijänoikeuden arvon mittaaminen, erityisesti ennalta määräämättömänä aikana luovutuksen jälkeen, voi olla vaikeaa²³¹.

---

²²⁴Henriksson 2002, s.139

²²⁵Henriksson 2002, s.140

²²⁶Claesson 2002, s.173

²²⁷Millqvist 2009, s.33

²²⁸Millqvist 2009, s.123

²²⁹Godenhielm 1983, s.379

²³⁰Godenhielm 1983, s.388

²³¹Henriksson 2002, s.137

Tekijänoikeudenluovutukselle ei ole muotovaatimuksia²³². Luovutuksensaajalla ei kuitenkaan ole oikeutta luovuttaa tekijänoikeutta edelleen ilman tekijän lupaa²³³. Tämä vastaa Suomen oikeutta, jossa tekijänoikeuden luovutuksensaaja voi edelleenluovuttaa saamansa oikeuden ainoastaan, jos tekijä antaa tähän luvan joko nimenomaisesti tai luovutussopimuksessa. Jos tekijänoikeuden luovutuksella halutaan aikaansaada oikeustila, jossa luovutuksensaaja voi edelleenluovuttaa saamansa oikeuden, tulee tästä sopia.

Lähtökohtaisesti panttaamatonta tekijänoikeutta ei voida ulosmitata.²³⁴ Ruotsin oikeusjärjestelmästä löytyy Suomen tekijänoikeuslain 42 §:ää vastaava lainkohta, jossa kielletään tekijänoikeuden ulosmittaus tekijältä tai siltä, joka on saanut tekijänoikeuden haltuunsa avio-oikeuden, perinnön tai testamentin nojalla. Säädös koskee ainoastaan vielä julkaisemattomia teoksia.²³⁵ Sen tavoitteena on ehkäistä tekijän joutumista tilanteessa, jossa hänen olisi pakko julkaista teoksensa vastoin omaa tahtoaan.²³⁶ Oikeuden ulosmittauksen edellytyksenä on, että ulosmittausaamisen saaja on panttivelkoja ja että oikeus on edelleenluovutettavissa.²³⁷ Lisäksi edellytetään, että ulosmittauksella saatu rahamäärä on kohtuullisen suuruinen.²³⁸

Ruotsalaisessa oikeuskäytännössä on katsottu, (NJA 1973 s. 635) että jos pantinsaaja vastaanottaa tulevan saatavan, joka perustuu panttiobjektiin, muodostuu esineoikeudellinen suoja saatavalle vasta kun se on ansaittu. Tulevaisuudessa mahdollisesti muodostuva saatava ei voi saada panttioikeudellista suojaa. Konkurssipesään voi kuulua vain omaisuutta, joka on ollut olemassa konkurssiin asettamispäivänä.²³⁹ Konkurssipesään ei voi kuulua tekijänoikeuden perusteella myöhemmin ansaittava saatava, mutta kysymykseen tekijänoikeuden asemasta sellaisenaan konkurssipesässä tämä päätös ei vastaa.

---

²³²Olsson 1998, s.214

²³³Olsson 1998, s.223

²³⁴Henriksson 2002, s.148

²³⁵Olsson 1998, s.228

²³⁶Koktvergaard & Levin 2007, s.119

²³⁷Claesson 2002, s.157

²³⁸Millqvist 2002, s.64

²³⁹Henriksson 2002, s.142

Tekijänoikeudellinen suoja aktualisoituu useissa hyvin erilaisissa tilanteissa, sillä se suojaa niin yksittäisen maalarin teosta kuin myös IT-alan yrityksen oikeutta tietokoneohjelmistoihinsa. Kattavan oikeudellisen ratkaisun löytäminen voi olla vaikeaa, eikä nykyinen esineoikeudellinen lainsäädäntö taivu kovin hyvin tekijänoikeuden erityiskysymysten ratkaisuun. Nykyinen oikeudellinen tilanne Ruotsissa ei vastaa selkeästi kysymykseen siitä, onko tekijänoikeus panttauskelpoinen. Tilannetta selkiyttämään tarvittaisiin joko uutta lainsäädäntöä taikka oikeuden päätös. *Henriksson* katsoo tekijänoikeuden panttauskelpoisuutta vastaavan oikeustilan voivan muodostua myös tekijänoikeuden vakuusluovutuksella.²⁴⁰

Ruotsin tekijänoikeus- ja panttaussäätely on hyvin lähellä Suomen vastaavaa säätelyä, jolloin myös tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden problematiikka on hyvin samankaltaista. Julkivarmistuksen puuttuminen on selkeimmin esiin nouseva ongelma, johon ratkaisuksi esitetään mm. tekijänoikeuden luovutussopimuksen katsomisen julkivarmistuksen tuovaksi asiakirjaksi. Myös denuntiaatioon viitataan mahdollisena ratkaisuna, mutta siihen suhtaudutaan kriittisesti. Selkeään vastaukseen tekijänoikeuden panttauskelpoisuudesta ei Ruotsissa voida päätyä, mutta hyvin perusteltuja näkökantoja asiaan voidaan esittää samoin kuin suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa on tehty. Kuten *Henriksson* toteaaakin, tarvitsisi oikeustilan selkeä kallistuminen puoleen taikka toiseen joko lainmuutoksen tai oikeuden päätöksen. Nykyisen säätelyn valossa ei voida sanoa varmasti, voidaanko tekijänoikeus pantata vai ei. Myös Suomen tilanne vaatisi asiailan selkiyttämistä joko lainsäädännön muutoksella tai oikeuden päätöksellä.

8. Lopuksi

Tekijänoikeuden hyödyntämistavat ovat monipuolistuneet niistä ajoista, kun sitä koskevat kansainväliset sopimukset on laadittu. Samoin tekijänoikeuden toimintakenttä on muuttunut tekniikan kehittyessä. Tekijänoikeuslainsäädännön lähtökohtana pidetyt hyödyntämistavat eivät ole hävinneet, vaan taiteilijat luovat yhä maalauksia ja kirjailijat kirjoittavat teoksia. Näiden rinnalle on syntynyt uusia tapoja hyödyntää tekijänoikeuksia ja hyödyntäjinä on noussut esiin entistä suuremmalla taloudellisella painoarvolla yritysvetoinen luova talous. Kuten on osuvasti sanottu, ”vaurauden perusta on

---

²⁴⁰Henriksson 2002, s.152-153

nykymuotoisessa talousjärjestelmässä yhä selvemmin intellektuaalisessa, kulttuuriperustaisessa symbolisessa omaisuudessa²⁴¹. Toimintakenttää on muuttanut myös digitalisoituminen, joka johtaa yhä uusiin tekijänoikeuden tulkintaongelmiin muuttuneessa ympäristössä.

Tutkielman lähtökohtana on ollut tarkastella tekijänoikeuden panttauskelpoisuutta nykyisen lainsäädännön valossa. Tässä tarkastelussa esiin nousi nykyisen lainsäädännön tulkinnan lisäksi tekijänoikeuden tulkinnan kehitys suhteessa sen uuteen digitalisoituneeseen toimintaympäristöön. Tekijänoikeuden taloudellisten oikeuksien perinteinen yksityiskohtaiseen sääntelyyn pyrkivä lainsäädäntö ei sopeudu toimintaympäristön muutokseen. Nykyisen lainsäädännön soveltaminen muuttuneessa tilanteessa johtaa epäselvään oikeustilaan, ja tehdyt ratkaisut vanhenevat nopeasti tekniikan kehittyessä. Tästä problematiikasta noussut keskustelu tarjosi uuden näkökulman tarkasteltaessa tekijänoikeuden panttauskelpoisuutta. Pihlajamäki tarkasteli tekijänoikeuden periaatelähtöistä tulkintamallia, jossa tekijänoikeutta pyritään soveltamaan sen tavoitteista käsin. Yksittäistapauksiin perustuvan lainsäädännön sijaan pyritään eteen tulleet ongelmat ratkaisemaan yleisten oikeusperiaatteiden ja tekijänoikeuden tavoitteiden toteutumisen kautta. Tämä näkökulma parantaisi tekijänoikeuden tilanneherkkyyttä nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä, mutta toisi siihen myös ennakoimattomuutta ja oikeudellista epävarmuutta.

Tekijänoikeuden panttauskelpoisuuteen ei nykyisen lainsäädännön perusteella saada selkeää ja yksiselitteistä vastausta. Näkökantoja voidaan perustella pätevästi sekä panttauskelpoisuuden puolesta kuin sitä vastaan. Ongelmaksi panttauskelpoisuutta tarkasteltaessa nousevat tekijänoikeuden panttauksen julkivarmistus sekä tekijänoikeuden ulosmittauskelpoisuus. Perinteiset panttauksen julkivarmistuskeinot eivät näyttäisi soveltuvan tekijänoikeuden panttauksen julkivarmistukseen. Tekijänoikeutta ei voi rekisteröidä, kuten monia muita immateriaalioikeuksia, jolloin rekisterimerkinnän kautta saatava julkivarmistus jää pois sen julkivarmistuskeinoista. Myöskään hallinnan siirto ei onnistu tekijänoikeuden ollessa immateriaalinen omaisuuserä. Voidaan kuitenkin katsoa, kuten mm. Kivimäki on tehnyt, että jo osapuolten välinen sopimus tekee panttauksesta pätevän. Tämä voidaan perustella monien julkivarmistuskeinojen, kuten denuntiaation, usein pelkästään näennäisellä

---

²⁴¹Inkinen 2006 s. 20

julkisuudella, jolloin myöskään tekijänoikeuden panttaukselta ei voida vaatia suurempaa julkivarmistusta.

Tekijänoikeuslain 42 § kieltää sen ulosmittauksen tietyiltä henkilöiltä. Lainkohdan kirjaimellisellakaan tulkinnalla siitä ei voida johtaa tekijänoikeuden yleistä ulosmittauskieltoa. Se määrittelee ainoastaan ne henkilöt, joilta ulosmittaus on kielletty. Tämä henkilöpiiriä koskeva ulosmittauskielto voidaan katsoa sen tarkoitusperät huomioon ottaen ajallisesti rajatuksi. Sen tarkoituksena on suojata tekijää ja tämän lähipiiriä teoksen enneaikaiselta julkistamiselta. Julkistamisen jälkeen vaikuttaisi siltä, että säädöksen tarjoama suoja on tarpeeton. Vaikka emme menisikään tulkinnassa näin pitkälle, voidaan tekijänoikeuden todeta olevan ulosmitattavissa tekijän luovutuksensaajalta. Tätäkin ulosmittauskelpoisuutta rajoittaa tekijän ja luovutuksensaajan välinen luovutussopimus. Luovutuksensaaja ei voi edelleenluovuttaa tekijänoikeutta, ellei luovutussopimuksessa tästä erikseen sovita tai tekijä anna edelleenluovutukselle nimenomaista suostumusta.

Tekijänoikeuden panttauskelpoisuutta rajoittavat siis monet nykyisessä lainsäädännössä olevat ratkaisut, jotka voivat tiukasti tulkittuna estää sen panttauskelpoisuuden täysin. Toisenlaisissakin tulkinnoissa panttauskelpoisuutta rajoittavat monet eri seikat, eikä yhtä tekijänoikeuden panttauksen standardipanttausta voida esittää, vaan panttaustilanteesta voi olla monia eri variaatioita. Tekijänoikeuden panttauksen käytännön toteutus riippuu aina suurissa määrin osapuolten asemasta ja näiden välisen sopimuksen sisällöstä.

Pihlajamäen mukaan tekijänoikeuden taloudellisten oikeuksien sääntelyn lähtökohtana on ollut yksityiskohtainen sääntely tietyissä oikeuksien käyttötilanteissa. Digitalisoituminen on haastanut tämän ratkaisun, eikä sitä voida enää katsoa ongelmattomaksi. Pihlajamäki esittää tilalle nykyäänkin jo tekijänoikeuslainsäädännöstä moraalisten oikeuksien sääntelystä löytyvää tarkoitus- ja periaatelähtöistä näkökantaa. Koska tekijänoikeuden panttauskelpoisuus voi koskea vain sen taloudellisia oikeuksia, tarkastelin, voisiko tämä tarkoituslähtöinen näkökanta, jossa tekijänoikeutta tulkitaan sen lähtökohdista käsin soveltua myös sen panttauskelpoisuuteen. Tällöin tulee tarkastella onko tekijänoikeuden mahdollinen panttauskelpoisuus ristiriidassa sen

suojamien oikeushyvien kanssa. Tarkastelussani en löytänyt tällaista seikkaa, joka perustelisi tekijänoikeuden käytön rajoitusta tekijän suojaksi. Tekijänoikeuden käyttöä, kuten muita varallisuus oikeuksia, ei voida nähdä tekijän suojaa heikentävänä seikkana. Päinvastainen tulkinta taas voisi estää tekijää tai tekijänoikeuden haltijaa hyödyntämästä omaisuuttaan haluamallaan tavalla, mitä taas voidaan pitää tekijänoikeuden tarkoituksen vastaisena.

Ongelmaa voidaan lähteä tarkastelemaan Pihlajarinteen esiintuomasta, taloudellisten oikeuksien periaatelähtöisen kehittämisen suunnasta. Tämä näkökohta mahdollistaa tekijänoikeuden tulkinnan kehittämisen lähemmäs muita immateriaalioikeuksien sekä siviilioikeuden yleisiä oppeja. Näistä opeista Pihlajarinne nostaa esiin lojaliteetin aseman tekijänoikeudellisten loukkausten arvioinnissa. Tämä voi tuoda tekijänoikeuden taloudellisiin oikeuksiin kaivattua tilanneherkkyyttä ja joustavuutta tekijänoikeudellisiin sääntelyyn sen pyrkiessä sopeutumaan digitaaliseen ympäristöön. Tällöin tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden kohdalla tulee tarkastella tekijänoikeuden tavoitteita suhteessa sen panttauskelpoisuuden kyseenalaistaviin säädöksiin ja oikeudellisiin ratkaisuihin. Tämän kehityksen ongelmana voidaan nähdä oikeusvarmuuden heikentyminen tulevan kehityksen ollessa vaikeasti ennustettavissa.

Periaatelähtöinen näkökanta soveltui erityisesti tekijänoikeuden ulosmittauskelpoisuuden tarkasteluun. Tekijänoikeuslain 42 § kieltää tekijänoikeuden ulosmittauksen tekijältä itseltään. Lainkohdasta ei selviä, onko se pakottavaa vai tahdonvaltaista lainsäädäntöä eli voiko tekijä halutessaan luopua sen tarjoamasta suojasta. Pykälän tarkoituksena on suojata tekijää ja tämän lähipiiriä teoksen liian aikaiselta julkaisulta. Tavoitteensa valossa tulkittuna lainsäädös voisi kuulua tekijän disponointivallan piiriin, jolloin tälle annettaisiin mahdollisuus halutessaan luopua tekijänoikeuden ulosmittauskeltvottomuudesta. Pakottavana säädöksenä se rajoittaisi tekijän mahdollisuutta käyttää oikeuksiaan mahdollisimman laajasti.

Tekijänoikeuden panttauskelpoisuutta puoltava ratkaisu voidaan johtaa nykyisestä lainsäädännöstä, mutta myös päinvastaiseen, tekijänoikeuden panttauskeltvottomaksi oikeudeksi katsovaan lopputulokseen päätyminen on nykyisen lainsäädännön valossa perusteltua. Tekijänoikeuslain kirjaimellisella tulkinnalla ei mielestäni voida kovin

vahvasti argumentoida tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden puolesta. Tilanne on oikeudellisesti epäselvä. Tekijänoikeuden panttauskelpoisuuden ongelman ratkaisu vaatisi lainsäädännöllistä muutosta tai oikeuskäytännön ratkaisua.